

ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ
(ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਅਵਤਾਰ ਐਸ. ਸੰਘਾ

ਇਸ ਕਲਮ ਤੋਂ :

1. Storm in a Tea cup and Other Stories—ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ-1982.
2. The Harmonies-ਅੱਧਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 1988
3. ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ-ਕਹਾਣੀਨੁਮਾ ਲੇਖ ਤੇ ਲੇਖਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀਆਂ—2009.
4. ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਨ੍-ਨਾਵਲ 2011
5. ਬਿਲੌਰੀ ਅੱਖਾਂ—ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 2013

ISBN: 978-93-89159-20-2

Ghora Doktor

by

Avtar S. Sangha

sangha_avtar@hotmail.com

2019

Published Lokgeet Parkashan
printed & bound by Unistar Books Pvt. Ltd.
301, Industrial Area, Phase-9,
S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)
email : unistarbooks@gmail.com
website : www.unistarbooks.com
Ph. +91-172-5027427, 5027429, 4027552

© 2019

Produced and bound in India

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਸਮਰਪਣ

ਉਹਨਾਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ
ਵਲ ਤਾਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਗਏ ਪਰੰਤੂ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ
ਬੇਵਤਨੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ
ਗਣ ਦਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ।

ਤਤਕਰਾ

ਮੁੱਖਬੰਦ	ix
1. ਧੀਏ, ਸੁਖੀ ਵੀ ਏਂ ?	1
2. ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤੈ	15
3. ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ	32
4. 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਕਦ, ਟਿਕਟ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ	44
5. ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਭਰਜਾਈ	54
6. ਮਿਲਣੀ	61
7. ਆਖਰੀ ਪੌਸ਼ਾਕ	67
8. ਰੋਲ ਨੰ. 13420	72
9. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ?	79
10. ਨੌਸਰਬਾਜ	87
11. ਰੁਚੀ ਦਾ ਘੋੜਾ	91
12. ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ	97
13. ਜਦ ਹਰਨੇਕ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ	102
14. ਸਿਟੀ ਫਾਦਰ	108
15. ਰੂੰਘਾ	115
16. ਪੂਰੋ ਦਾ ਪੁੱਤ	120
17. ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਕਮਾਈ	125
18. ਹਮਸਾਏ	130
19. ਮਾਮਾ ਜੀ	136
20. ਸਿਰਨਾਵਾਂ	142
21. ਲੰਦਨ ਵਾਲੀ ਭੂਆ	147
22. ਜਫ਼ਾ, ਮਾਰਵਿਨ ਤੇ ਲੂਸੀ	153
23. ਲਾਡੀ ਫਾਡੀ	158
24. ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰ	167

ਮੁੱਖਬੰਦ

ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਅੱਜ ਕੱਲ ਬੀ.ਏ., ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹੋ ਜਾਂ ਐਮ. ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਜਮਾਤ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ?” ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਯਾਰ ਬੀ.ਏ., ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।” ਉਸਦਾ ਇੰਜ ਕਹਿਣਾ ਉਸਦੀ ਨਿਰੀ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਚਾਹਤ ਤੇ ਫੁਕਰਾਪੰਥੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹੀ ਕੁਝ ਨਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਮਖਾਹ ਉੱਚਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 26 ਸਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਐਮ. ਏ. ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਜਿਹੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਜੋ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੋਲੀ ਓਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜਿਹੜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ 'ਚ ਮਿਲੇ। ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਬੋਲੀਆਂ ਓਨਾਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪਾਉਂਦੀ ਏ। ਜੇ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾਈਏ। ਵਧੀਆ ਲਿਖਤ ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਖ ਦਿਓ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਕਬੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਹਾਂ ਦਫਤਰੀ ਮਾਹੌਲ ਤੇ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਣੀ ਬਣਦੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਸਾਂਝੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਲਨਿਗੁਓ ਡਰਓਨਚਓ) ਹੈ। ਨਾ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ (ਨੌਂ-ਓਨਗਲਸਿਹ ਸ਼ਪਏਓਕਨਿਗ ਛੋਂਨਟਰੇ) ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਪਾਬਲੋ ਨੈਰੂਦਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਚ ਅਸਲ ਕਵਿਤਾ ਦਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ 'ਚ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੀ- ਆਵਾਜ਼ ਦਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਪੇਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਭਰਦੀ ਹੈ।”

ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਨੋਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਰਤੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ' ਵਿਚ ਈ.ਵੀ. ਰਾਮਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸਥਾਰ ਰਾਂਗੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇਵੇ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਵਿਸਥਾਰ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਗੁਣ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ, ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਣਸੰਵਰਿਆ ਰੂਪ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਉਦਾਤ ਰੂਪ ਦੀ ਰੂਪਗਤ ਪਰਿਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।” (ਅਨੁਵਾਦ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ)। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬੋਝਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਕਸਰ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਬੋਝਲ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮੈਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ:-

“ਏਧਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਵਧੀ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਰਥਾ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੇ ਸੂਖਮਤਾ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਲੋੜੇ ਮੋਹ ਤੇ ਉਲਾਰ ਨੇ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਅਣ-ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਵਿਕਤਾ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਭਾਰ ਵਧ ਗਿਆ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲੱਕ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਬਿੰਬ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਂ ਕਾਵਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਗਲਪ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ‘ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਣ’ ਦੀ ਆਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਧੜਕਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦਿਕ ਪਰਪੰਚ ਤੇ ਚਲਾਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਇਸ ਪਰਪੰਚ ਦੇ ਓਹਲੇ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਦੇ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਅੱਜ ਪਰਦੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਘੁੰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੜਕ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।”

ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਾਸੋ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ-ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਕਪਟਹੀਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਹਿ

ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਸਿਤਾਰੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਉੱਤੇ ਪੀਡੀ ਪਕੜ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ (ਰੋਲਡ ਮੋਦਏਲ) ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਜੋੜਾ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਰੱਖਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਏ ਲਈ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ। ਡਾ. ਖੁਸ਼ਵੀਨ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਤੜਪ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖੋਜੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦਾ ਉਡੀਕਵਾਨ,

ਅਵਤਾਰ ਐਸ. ਸੰਘਾ

ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ- 144527 (ਭਾਰਤ)

ਫੋਨ- 01884-282714

ਬਲੈਕਟਾਊਨ, ਸਿਡਨੀ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)

ਫੋਨ- 61-437641033

email- sangha_avtar@hotmail.com

ਧੀਏ, ਸੁਖੀ ਵੀ ਏਂ ?

ਜੱਸੀ ਤੇ ਜਸਦੀਪ ਵਿਚ ਹੁਣ ਅਕਸਰ ਝਗੜਾ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਯਕੀਨ ਉੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਸਦੀਪ ਹੋਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜੱਸੀ ਰੋਨਲਡ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੱਸੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਕ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਬਣਾ ਲਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਜਸਦੀਪ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬਗੈਰ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਲਈ ਟਿਕਟ ਵੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ।

-ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਠ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਛੱਡ ਆਓਗੇ ?

-ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸੀਟ ਬੁੱਕ ਕਰਾਈ ਸੀ ?

-ਮੈਨੂੰ ਆਈ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣਾ ਹੀ ਏ ?

-ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਏ ? ਫਿਰ ਵੀ ਸੀਟ ਪੁੱਛ ਕੇ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

-ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇੰਨੀ ਕੁ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

-ਹੋਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਾਂ ? ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਿੱਲ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਘਰ ਦੀ ਮਾਰਟਗੇਜ ਵੀ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਯੂਨਿਟ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਏ ॥ ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਯੂਨਿਟ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ॥

-ਕੀ ਪੈਸਾ ਸਭ ਕੁਝ ਏ ? ਕੀ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ?

-ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਤੂੰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਅਗਰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੀ ? ਉਧਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲਾਵਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦੀ। ਨਾਲੇ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੀਆਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਨੂੰ ਤਰਸਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਹਿਣਗੀਆਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਾਹ ਦਫਾ ਹੋ ਜਾਹ। ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਹ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏਅਰਪੋਰਟ ਨੂੰ।

ਘੜੀ ਦੀ ਘੜੀ ਜੱਸੀ ਗੁੱਸਾ ਪੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਪੱਕਾ ਠਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਦਲਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਅੱਠ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਕੱਲੀ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਸਨ।

ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮਨ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗਾ--- ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਰਾਬ ਕੀਤੀ ਏ..... ਅਗਰ ਚੰਗਾ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਏ ਪੰਜਾਬ ਆਓ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁੰਡਾ ਚੁਣੋ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਓ। ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ 'ਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵੀ ਸਭ ਛੁਪ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਹਾਣ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਏ ਹਾਣ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਏ ਨਾਲੇ ਆਪ ਚੁਣਿਆ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਵੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਏ..... ਮੁੰਡਾ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ..... ਕਈ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ..... ਕਿੰਨਾ ਮਜ਼ਾ ਏ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ..... ਪੰਜਾਬ ਚੋਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਹਾਣ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਏ..... ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਜਣਾ ਖਣਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਝੂਰਦਾ ਏ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲੈ ਲਵੇ..... ਮਜ਼ੇ ਕਰੋ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ.... ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ.... ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਣ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹਾਣ ਦਾ ਮੁੰਡਾ.... ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਲਾਕ ਤਾਂ ਲੈਣਾ ਹੀ ਪਊ.... ਕਿਤੇ ਜਸਦੀਪ ਕੋਈ ਹੰਗਾਮਾ ਖੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਊ.... ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ! ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਕੀ ਹੰਗਾਮਾ ਕਰ ਦੇਊ ? ਅੁਹਦੇ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵੀ ਆ.... ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਰੌਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ.... ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ..... ।

ਜੱਸੀ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਵਿਚ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤੱਕ ਉਸਨੂੰ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਸੋਚਾਂ ਨੇ ਘੇਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤਿੰਨ ਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਬ੍ਰੇਕ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉਡਾਨ ਭਰਨ ਲਈ ਲੌੜੀਂਦੇ ਗੇਟ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਉੱਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਫਲਾਈਟ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨਵ-ਵਿਆਹਿਆ ਜੋੜਾ, ਤੇ ਢਾਡੀ ਜਿਹੜੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦਰਜੀ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜੈਂਟਲਮੈਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭਰ ਸਕਦੇ। ਜੱਸੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਮਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

“ਪੁੱਤ, ਮੇਰਾ ਫਾਰਮ ਵੀ ਭਰ ਦੇਹ ?”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਰ ਲੈਣ ਦਿਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਭਰ ਦਿੰਨੀ ਆਂ। ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਮਾਂਜੀ ?”

“ਕੁੜੀਏ, ਮੈਂ ਮਰਿਡੇ ਜਾਣਾ ਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਈ ਸੀ। ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿੱਧਰੋਂ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾ। ਮਸਾਂ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਆਈ ਆਂ, ਧੀਏ। ਪੁੱਤ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਇਹਨਾਂ ਕਾਗਤਾਂ ਦਾ? ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ। ਧੀਏ, ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਏ?”

“ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੁਆਂਢਣ ਹੀ ਆਂ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਵੀ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਮੁਰਿਡੇ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਏ।”

“ਨੀਂ ਧੀਏ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਗਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਿਕਲੀ। ਦਿੱਲੀਓਂ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ?”

“ਮੇਰੀ ਮੰਮੀ ਤੇ ਮਾਸੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਸਕੋਰਪੀਓਂ ਗੱਡੀ ਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੌਣ ਲੈਣ ਆ ਰਿਹਾ ਏ, ਬੇਬੇ ਜੀ?”

“ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਬਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ‘ਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ। ਧੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੋਰ ਸਭ ਰਾਜੀ ਬਾਜੀ ਏ? ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਰਹੀਂ ਏਂ?”

“ਹਾਂ, ਮਾਂ ਜੀ ਸਭ ਠੀਕ ਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹਾਂ।”
“ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਨੀਂ ਆਇਆ?”

“ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਜੀ, ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹਾਂ।”

“ਧੀਏ, ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਕਿਹੜੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਚੰਗੇ ਮਿਲਦੇ ਆ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਰੜ ਹੀ ਕੱਟਣੇ ਪੈਂਦੇ ਆ। ਨਾਲੇ ਬਾਹਰਲੇ ਤਾਂ ਓਦਾਂ ਵੀ ਬੜੇ ਚੌੜੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਆ।”

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਮਾਂ ਜੀ, ਧੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ?”

“ਹਾਂ, ਧੀਏ। ਸਾਡੀ ਕੁੜੀ ਔਖੀ ਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਕੜ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਵੀਹ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਅਠੱਤੀਆਂ ਦਾ। ਦਾਜ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ। ਪੰਜ ਸੌ ਬੰਦਾ ਬਾਰਾਤ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆਏ। ਸੂਮੋ ਗੱਡੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਮੋਰਿਡੇ ਪੈਲੇਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਕੁੜੀ ਉੱਧਰ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੁੜੀ ਦੀ ਬੁੱਕਤ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ, ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਧੀਏ, ਆਖਰ ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਨਿਆਣਾ ਨਿੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਮੁੰਡਾ। ਹੁਣ ਜਣੇਪੇ ਤੇ ਹੀ ਗਈ ਸਾਂ। ਲਗਦਾ ਏ ਹੁਣ ਕੁੜੀ ਵਸ ਜਾਉ। ਧੀਏ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸੱਲ ਬੁਰੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਤੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜੀ ਨੀਂ ਚੱਜ ਨਾਲ ਬੋਲਣੀ ਆਉਂਦੀ। ਆਪ ਫੱਢੇਕੁੱਟਣਾ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਜਮਾਤਾਂ ਇੱਧਰੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਕੁੜੀ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ- ਤੈਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਨੀਂ ਪਾਉਣੇ ਆਉਂਦੇ। ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਵਿਚਾਰੀ ਚੋਰੀ ਛਿਪੇ ਸਾਨੂੰ

ਫੋਨ ਕਰਿਆ ਕਰੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਫੋਨ ਤੇ ਰੋ ਹੀ ਪਿਆ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸੀ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਹੀ ਵਿਆਹੁਣੀ ਪਉ। ਧੀਏ, ਆਖਰ ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਹੁਣ ਨਿਆਣਾ ਨਿੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਸੁਧਰ ਵੀ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਈਓਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਲਿਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਈਆਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਗਈ ਦੇ ਪੈਰੀ ਹੱਥ ਵੀ ਲਾਏ। ਹੁਣ ਜਦ ਮੈਂ ਆਈ ਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਗਿਆ। ਨਾਲੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰੀ ਹੱਥ ਲਾਏ। ਧੀਏ, ਤੂੰ ਇਕੱਲੀ ਸੈਰਾਂ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਏਂ। ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ?”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਵੈਸੇ ਹੀ ਬੱਸ ਇਸ ਵਾਰ ਇਕੱਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਆਂ। ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ”

“ਧੀਏ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ?”

“ਤਿੰਨ ਸਾਲ”

“ਤਿੰਨ ਸਾਲ! ਸਿਹਤ ਤਾਂ ਠੀਕ ਏ?” ਮਾਈ ਨੇ ਐਨਕਾਂ ਜਰਾ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਰਕੇ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਝਾਕਿਆ।

“ਮਾਂ ਜੀ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਐਨਾ ਕਸ਼ਟ ਨਾ ਦਿਓ। ਅਜੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਏ”

“ਧੀਏ, ਸੁਖੀ ਵੀ ਏਂ?”

ਜੱਸੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਟਪਕ ਪਏ।

ਮਾਈ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁੜੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ।

“ਧੀਏ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਲੁਕਾਂਦੀ ਲਗਦੀ ਏਂ?”

“ਹਾਂ, ਮਾਂ ਜੀ”

“ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਹਾਣੀ ਕੀ ਏ? ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਬੇੜਾ ਹੀ ਬੈਠਾ ਲਗਦਾ ਏ। ਬਾਹਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਏਧਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਨੀ ਫਿਰ ਟਿੱਚ ਜਾਣਦੇ ਆ। ਇਹਨਾਂ ਹਰਾਮਜਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਪਈ ਆਪ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਧਰੋਂ ਹੀ ਗਏ ਸੀ। ਜੇ ਉੱਧਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਚੰਦ ਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋ ਗਏ। ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਕੰਜਰਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਆ। ਕੁੜੇ, ਉਧਰ ਦੇਖਿਆ, ਕੋਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਜੇ ਐਥੇ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਕਹੋ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਆਲੂ ਪੁੱਟਦਾ ਏ, ਕੋਈ ਬੇਰੀ ਤੌੜਦਾ ਏ, ਕੋਈ ਸਫਾਈਆਂ ਕਰਦਾ ਏ, ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਏ, ਕੋਈ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਏ। ਉੱਦਾਂ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਆ। ਆਪਣੇ

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਰਦਾਰੀ ਨੀਂ ਕਰ ਹੁੰਦੀ, ਉੱਥੇ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਚਾਹੇ ਝਾੜੂ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇ। ਆਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੱਡ ਖਾਣਿਆਂ ਦਾ ਘੁੱਗਾ ਇੱਧਰ ਬੀ. ਆ. ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਰੋਪੜ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਠੀਕ ਤੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਬੀ. ਆ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੈਂਟ ਮਾਸਟਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੇਟਾਂ ਮਗਰ ਫਿਰੀ ਗਿਆ, ਫਿਰੀ ਗਿਆ। ਆਖਰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਟਲੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ। ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਜੁਆਈ ਨੇ ਮਿਲਾਇਆ। ਅਜੇ ਗੋਰੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਗੋਰੀ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਊ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੀ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਜਾਊ ॥ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਏ ਤੇ ਉੱਧਰ ਗੋਰੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏ।”

“ਕੰਮ ਕੀ ਕਰਦਾ, ਮਾਂ ਜੀ?”

“ਘੁੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜੁਆਈ?”

“ਘੁੱਗਾ?”

“ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਰੰਗ ਕਰਦਾ ਏ।”

“ਯਾਨੀ ਕਿ ਪੇਂਟਰ?”

“ਆਹੋ, ਹੈਂਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਤੂੰ ਦੱਸ ਧੀਏ ਤੇਰਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਏ?”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਏ।”

“ਤੈਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਏ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੀ ਆਂ।”

“ਜੇਲ੍ਹ? ਨੀਂ ਉਹ ਕਿੱਦਾਂ? ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਿਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਧੀਕੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਤੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਜੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਉੱਧਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਗਈ ਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਹੀ ਨੀਂ। ਹੋਰ ਈ ਸਹੇਲੀਆਂ ਬਣਾਈ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸਬਰ ਦਾ ਘੱਟ ਭਰ ਕੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਈਏ, ਫਿਰ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿਸ ਭਾਅ ਵਿਕਦੀ ਏ।”

“ਕੀ ਮਤਲਬ? ਹੁਣ ਤੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਂਗੀ।”

“ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚਾਂਗੀ। ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਾਲਾਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਾਂਗੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ। ਤਲਾਕ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਹੋਊ।”

“ਨੀਂ ਧੀਏ, ਹੁਣ ਗੱਲ ਗੁੱਲ ਨੂੰ ਛੱਡ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲੱਗੀਂ। ਹੋਰ ਕਿੱਧਰੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਖੁੱਜੇ ਨਾ ਲਾ ਦੇਵੇ। ਵਿਗੜੇ ਕਦੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਧੀਏ, ਆਪਣਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵਿਚਾਰੀਂ। ਤੂੰ ਵੱਧ ਸਿਆਣੀ ਏਂ। ਤੇਰੀ ਗੋਦ ਫਲ

ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ਼ੈਂਟ ਕੰਮ ਸੂਤ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ”

“ਮਾਂ ਜੀ ਛੱਡੋ ਪਰਾਂ ਇੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੀ ਫਲਾਈਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੱਲਿਆ। ਆਓ, ਸਾਮਾਨ ਬਗੈਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ। ਹੁਣੇ ਐਂਟਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਊ”

ਅਨਾਉਂਸਮੈਂਟ ਹੋਈ ਤੇ ਐਂਟਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਬੱਢੀ ਦੀ ਸੀਟ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਸੀ ਤੇ ਜੱਸੀ ਦੀ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਛੜਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਜਹਾਜ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀਆਂ ਤਾਂ ਜੱਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਬੁੱਢੜੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਕਰਦੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਸੀਟ ਬਦਲ ਲਵੇ। ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ ਮੰਨ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੁੱਢੜੀ ਜੱਸੀ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਆਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। “ਸੁਣਿਆ ਧੀਏ, ਹੁਣ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਮਾਰ ਧਾੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਆਈਂ ਏਂ। ਕੀ ਹਾਲ ਏ ਉੱਥੇ ਦਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਗੋਰੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਆ ਤੇ ਮਾਰੀ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਮੇਰੇ ਧੀ ਜੁਆਈ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਕਸਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਲੋਕ ਗੱਲ ਦੀ ਲੱਲ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਬਹੁਤੇ ਪੁਆੜੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘਸੋੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਲੁੱਟਾਂ ਖੋਹਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਏ ਨਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪੈਸੇ ਖੁਣੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਟੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਉਹ ਟੈਕਸੀਆਂ ਫੜ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਊਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲੁੱਟਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਮਾੜੇ। ਬਿਹਲੜ ਬੰਦੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸੇ ਇੰਨੇ ਘੱਟ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਬੜੇ ਸੰਜਮ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਹ ਵਿਹਲੇ ਬੰਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਲੁੱਟ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਜਿੰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਉਹਦਾ ਉਨਾ ਹੀ ਜਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਊਗਾ। ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਵਿਹਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਖਾਨਾ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ

ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਜੋ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰੇਗਾ ਹੀ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਏ।”

“ਧੀਏ, ਲੁੱਟਣਾ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ। ਕਈ ਤਾਂ ਜਾਨੋਂ ਹੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੁਣਿਆ, ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕੋਈ ਗੋਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੀ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ?”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਉਹ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਪੂਹ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਖਿੱਚ ਪੂਹ ਤੇ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਮਰ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉਡਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਵਿਚਾਰੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਮਿਹਨਤਾਂ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ਕਰਕੇ ਸੈੱਟ ਹੋਏ। ਗੋਰੇ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਏ, ਗੋਰੇ ਆਮ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਤੇ ਆਮ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਗਰ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਭੇਦਭਾਵ ਏ ਤਾਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਏ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਏ। ਆਹ, ਜਦੋਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰ ਜਣਾ ਖਣਾ ਵਿੰਗੇ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਧਾੜ ਤੇ ਲੁੱਟਾਂ ਖੋਹਾਂ ਵਧੀਆ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਸੀ ਡਾਟਾਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਆਉਂਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ‘ਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਈ ਕੁੜੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਧਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਕੁੜੀ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਤੁਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਏ।”

“ਧੀਏ, ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੇ ਪੁਆੜਿਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਲੋਕ ਹਟਦੇ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਕਿਹੜਾ ਮਾੜਾ ਏ। ਬਹੁਤੀ ਦੌੜ ਸਾਡੇ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਏ। ਆਹ, ਹਿੰਦੂ ਦੇਖ ਲੈ, ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਹੱਟੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਆ। ਬੜਾ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਏ, ਇਸ ਕੌਮ ਵਿਚ। ਬਾਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੰਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਆ। ਆਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇਖ ਲੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਲ

ਮੂੰਹ ਨੀਂ ਕਰਦੇ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਆ। ਓਦਾਂ ਘੁੰਮਣ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਤੇ ਪੀਣ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ। ਬੱਸ ਅਜੇਟਾਂ ਮਗਰ ਹੀ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਕੋਈ ਕਹੂ, ਹੁਣ ਰਾਹਦਾਰੀ ਆਈ ਕਿ ਆਈ, ਕੋਈ ਕਹੂ ਐਨ. ਸੀ. ਮਿਲਗੀ। ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਆਂ ਇਹਨੂੰ? ਕੋਈ ਕਹੂ ਬਸ ਸੀਟ ਓ. ਕੇ. ਹੋ ਗਈ।”

“ਮਾਂ ਜੀ ਐਨ. ਸੀ. ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਐਨ. ਓ. ਸੀ. (N.O.C.) ਹੁੰਦੀ ਏ।”

“ਹਾਂ ਪੁੱਤ, ਬੱਸ ਇੱਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਨੀਟਾ। ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਏ।”

“ਹਾਂ ਜੀ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਵਿਚੋਂ ਬਚਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਘੱਟ ਏ ਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

“ਉਹ ਕਿਵੇਂ?”

“ਲਾਲਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਕਮਾ ਕੇ ਵੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਨੂੰ ਜਦ ਕੁਝ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤਾਂ ਬੱਕਰੇ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦਿਖਾਵੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਕਦਮ ਸਾਰਾ ਕਮਾਇਆ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਜੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਕੌਮਾਂ ਸਬਜੀਆਂ ਉਗਾ ਉਗਾ ਕੇ ਹੀ ਸੁਹਣੀਆਂ ਅਮੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੱਟ ਵੱਧ ਖਿਲਾਰੇ ਪਾ ਕੇ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਹਵੇਲੀ ਤੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਟਰੈਕਟਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪੱਠੇ ਕੁਤਰਨ ਵਾਲੀ ਗੋੜੀ ਮਸ਼ੀਨ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਮੱਝਾਂ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਬੈਠਕ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸ ਕੁ ਮੰਜੇ ਡਿੱਠੇ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਕੁੰਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਗੰਨੇ ਪੀੜਨ ਲਈ ਚੁੱਬਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੋਟਰ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਦੋ ਕੁ ਨੌਕਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੋਣ, ਇੱਕ ਅੱਧ ਭਈਆ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਲਾਲਾ ਇੱਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਸਮੇਟ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਏ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮਾਨ ਟਿਕਾ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਉਹ ਫਜ਼ੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ‘ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਜੱਟ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੋਕੇ ਤੋਂ ਬੋਤਲ ਖਰੀਦਦਾ ਏ ਤਾਂ ਲਾਲਾ ਅਧੀਏ ਜਾਂ ਪਉਏ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਇਕ ਦੋ ਨੂੰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬੋਤਲ ਪੀਂਦਾ ਏ, ਲਾਲਾ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਪਉਆ ਪੀ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਪੀ ਕੇ ਬੁੱਕਦਾ ਏ, ਲਾਲਾ ਪੀ ਕੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਪੀ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨ ਜਾਂ ਦਾਤ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦਾ ਏ, ਲਾਲਾ ਪੀ ਕੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਲਾਲਾ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਜੱਟ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਬਟੋਰਨ ਲਈ ਬੈਠਾ ਏ। ਅਗਰ

ਜੱਟ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਕਬਰਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਣ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੇਲਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜੱਟ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਇਕਦਮ ਅਮੀਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਲਾਲਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਮੀਰ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਏ। ਜੱਟ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਇਕਦਮ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਲਾਲੇ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਇਕਦਮ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਜੱਟ ਮੂੰਹ ਫੁੱਟ ਏ, ਲਾਲਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਏ”

“ਧੀਏ, ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਲਾਣੇ ਵਾਲੇ ਟੱਬਰ ਚੋਂ ਲੱਗਦੀ ਏਂ। ਬੜਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਏ ਤੈਨੂੰ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਚੰਗਾ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਐਡੀ ਦੂਰ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ‘ਚ ਕੌਣ ਆਪਣਾ ਟੱਕਰਦਾ? ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਮੇਲੇ ਕਰਾਤੇ। ਕੁੜੀਏ, ਆਹ ਕੁੜੀਆ ਦੇਖ ਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਸਮਾਨਾਂ ‘ਚ ਹੀ ਉੱਡਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਹੀ ਪਿਲਾ ਦੇਣ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰਨੀ ਨੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਬਿਠਾਉਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਜਵਾਬੀ ਇਕ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹੀ ਮੈਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਛੱਡ ਕੇ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਹੱਥੀਂ ਛਾਵਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਬੋਲਦੀ ਸੀ। ਬੜੀ ਮੂੰਹ ਦੀ ਲਬਾਸੀ ਸੀ।”

ਜੱਸੀ ਇਕ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਚਾਹ ਦੇ ਕੱਪਾਂ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਏ। “ਮਾਂ ਜੀ, ਹੁਣੇ ਚਾਹ ਆਜੂ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ।”

“ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਧੀਏ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀਆਂ। ਇਥੇ ਜਹਾਜ਼ ‘ਚ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿੱਥੇ? ਇਕ ਡਬਲਰੋਟੀ ਜਿਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਚੌਲ, ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਸਬਜੀ, ਚਟਨੀ ਆਦਿ। ਕੱਚੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕੱਚੀ ਜਿਹੀ ਚਾਹ ਬਣਦੀ ਏ। ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਅਲੱਗ ਪਾਓ, ਉਸ ਵਿਚ ਪੱਤੀ ਅਲੱਗ ਪਾਓ ਤੇ ਫਿਰ ਅੱਧ ਗਰਮ ਜਿਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਪਾ ਦਿਓ। ਚਾਹ ਕੱਚੀ ਕੱਚੀ ਨਾ ਕੋਈ ਉਬਾਲਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਫੈਂਟ।”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਹਰ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਦਾ ਖਾਣਾ ਲਗਭਗ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਾਣੇ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਹ ਏਅਰਲਾਈਨ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸਦਾ ਭੋਜਨ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਜਿਹਾ ਜਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆਂ ‘ਚ ਸਫਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਉਸਦਾ ਭੋਜਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਭੋਜਨ ਜਿਹਾ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਲੇ ਅਸੀਂ

ਕਿਹੜਾ ਇੱਥੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨੇ ਆ। ਚੰਦ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਏ। ਜੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਆਪਣੇ ਪਸੰਦ ਦਾ ਖਾਣਾ ਨਾ ਵੀ ਖਾਧਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਊ? ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਚੀਨ ਦੀ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਈ ਸੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਫਿੱਕਾ ਫਿੱਕਾ ਸੀ। ਤੈਵਾਨ ਜਾ ਕੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਿਕਨ ਲਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਜਮਾਂ ਈ ਫਿੱਕਾ। ਅਗਰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਪਸੰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਨੈਕਸ ਤੇ ਫਰੂਟ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕਰ ਲਈਦਾ ਏ। ਹਰ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਥੋੜ੍ਹੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਨੈਕਸ ਤੇ ਫਲ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੀ ਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚਾਵਲ ਖਾ ਲਵੋ, ਕੋਈ ਡਰਿਕ ਲੈ ਲਵੋ, ਇੰਜ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਦਿੱਲੀ ਉੱਤਰ ਕੇ ਬਥੇਰੇ ਢਾਬੇ ਆਉਂਦੇ ਆ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ। ਉੱਥੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਜ਼ੀ ਡੰਝਾਂ ਲਾਹ ਲਵੀਂ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਮਾਂ ਜੀ।”

“ਕੁੜੀਏ, ਛੱਡ ਤੂੰ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਫਰ ਘੰਟੇ ਕੁ ਦਾ ਈ ਰਹਿ ਗਿਆ ਏ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੱਸ? ਕਿਵੇਂ, ਤੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਰਹਿਜੂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੋਚੀਏ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਜਿਹੀ ਹੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਏਂ। ਰਹਿਣਾ ਏ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਈ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਵੀ। ਨਾਲੇ ਤੇਰੇ ਹਾਣ ਮੇਲ ਦਾ ਏ। ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏ।”

“ਮਾਂ, ਮੈਂ ਵਸਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋਊ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਛੱਡ ਛੱਡੀਆ ਹੋਊ ਤਾਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਹੋਊ। ਮੰਮੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੀ। ਕੋਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਸੋਚਾਂਗੇ ਤੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਏ ਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਮੈਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦੀ ਰਹਾਂਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੀ ਮਿਲਣ ਵੀ ਆ ਜਾਵਾਂ।”

“ਧੀਏ, ਜਦ ਮਰਜੀ ਆ। ਜ਼ਰੂਰ ਗੋੜਾ ਮਾਰੀਂ। ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਿਡਨੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਏ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੁਣ ਲੈ। ਮੁੰਡਾ ਕੱਚਾ ਕੰਵਾਰਾ ਏ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਦੁਹਾਜੂ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਮੁੰਡਾ ਪੱਕਾ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਅਸਲੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵੀਂ। ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਧੀਏ ਤੇਰਾ।”

ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਰਫਤਾਰ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਡੱਕੇ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਮਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਗਿਰ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਪਲ ਉਸਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ- ਨਹੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਬੜਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਉਡੇਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਾ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੋੜਾ ਉਸਨੂੰ ਪਲ ਪਲ ਵਿਚ

ਰੂਪ ਬਦਲਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਲ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿੱਚ ਬੜੀ ਸੱਚੀ ਸੱਚੀ ਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਲ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਖਿੱਚ ਨਿਰਾ ਵਿਖਾਵਾ ਏ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਉੱਪਰੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਸਨੇ ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ- ਅਸਮਾਨ ਹੁੰਦਲਾ ਹੁੰਦਲਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਹਾੜ ਬਰਫੀਲੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਗਰਮੱਛ ਜਿਹੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਚਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੱਦਲ ਨਿਰੇ ਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬੇਤਹਾਸ਼ੇ ਫੈਲਾਅ ਨੇ ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੜਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਹ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਈ:-
 ਧੰਦਾ ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ.... ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਮਾਈ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਵੱਟ ਲਏ ਜਾਣ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕ ੧੫-੧੫ ਲੱਖ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜਸਦੀਪ ਨਾਲ ਹੁਣ ਬਣਨੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਂਗ ਬੋੜਾ ਕੱਟਣੀ ਏਂ?.... ਮਾਂ ਕੀ ਕਹੁਗੀ?..... ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਘੰਟਾ ਕੁ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ.... ਦਿੱਲੀ ਆਈ ਕਿ ਆਈ.... ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਈ ਦੇਰ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ.... ਹੋਰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ.... ਜਿੰਦਗੀ ਮਜ਼ੇ ਕਰਨ ਲਈ ਏ, ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਇਕ ਨਾਲ ਬੱਝੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਨਹੀਂ.... ਮਰਦ ਵੀ ਤਾਂ ਐਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਨੇ। ਅਗਰ ਤੀਵੀਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਸਾਲੀ ਬਦਮਾਸ਼ ਏ.... ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਤ ਨਵੀਂ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿਣ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ।”

“ਧੀਏ, ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਹੀ ਕਰ ਗਈ। ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੈਨੂੰ ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇੜੇ ਈ ਹੋਊ ? ਕੁੜੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਲੱਗੂ ? ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਉਡੀਕ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਨਾਲੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੂੰਗੀ। ਜੀਂਦਾ ਰਹੇ ਵਿਚਾਰਾ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਹਨੇ ਮੇਲ ਕਰਾਤੇ। ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਬਣਾਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਿਚੋਲਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ.... ਕਈਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਖਬਾਰਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ॥ ਸਾਡਾ ਵਿਚੋਲਾ ਜਹਾਜ਼ ਈ ਬਣ ਗਿਆ.... ਨਾਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਨਾ ਵਾਕਫੀ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਬਣਨ ਵੱਲ ਤੁਰਦੀਆਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ!!”

“ਮਾਂ ਜੀ, ਅਨਾਉਂਸਮੈਂਟ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਹੁਣ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਏ।”

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ!! ਧੀਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ। ਉੱਤਰਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ

ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਡਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ।”

ਚੰਦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਟਰੈਕ ਤੇ ਦੌੜਦਾ ਦੌੜਦਾ ਆਖਰ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਸੀ। ਮਾਈ ਦੀ ਮਦਦ ਜੱਸੀ ਕਰਦੀ ਗਈ। ਆਖਰ ਦੋਨੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਹੀ ਗਈਆਂ। ਕਈ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਆਖਰ ਉਹ ਸਮਾਨ ਲੈਣ ਲਈ ਕੁਝ ਦੇਰ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਆਖਰ, ਅਟੈਚੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਬੁੱਢੀ ਤੋਂ ਅਟੈਚੀ ਟਰਾਲੀ ਉਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਟਰਾਲੀ ਨਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇ। ਜੱਸੀ ਬੁੱਢੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਗਈ। ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜੱਸੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ‘ਚ ਹੀ ਲਈ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਮਾਈ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾਵੇ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈਦਸ ਕੁ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਹੀ ਗਿਆ।

“ਬੀਜੀ, ਇਹ ਮਾਈ ਸਾਡੇ ਗਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਈ ਏ,” ਜੱਸੀ ਨੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਕਰਾਈ।

“ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਆਕਾਲ, ਭੈਣ ਜੀ।”

ਜੱਸੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਹੱਥ ਜੋੜੇ, “ਭੈਣੇ ਤੇਰੀ ਧੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਏ। ਸਾਰਾ ਸਫਰ ਮੈਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸਾਥ ਮਿਲਿਆ। ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸੀਂ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਲਦੇ ਆਂ। ਉੱਥੇ ਮੋਰਿਡੇ ਮਿਲਾਂਗੇ।”

“ਭੈਣ ਜੀ, ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ਅਗਾਂਹ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਰਿਹੋ। ਚੰਗਾ ਭੈਣ ਜੀ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਆਕਾਲ।”

ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਗਈਆਂ। ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਈ ਮਾਈ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਗ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਉੱਥੇ ਠਹਿਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜੱਸੀ, ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ।

“ਧੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਤੇਰਾ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਰਿਹਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੰਨੇ ਡਰ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਵਾਪਸ ਆ ਵੀ ਜਾਵੇਂਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਤੇਰਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਕਿਵੇਂ ਰਹੀ ਧੀਏ ?”

“ਮਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਏ, ਜਸਦੀਪ ਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਹ ਪੂਰਾ ਬਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ ਨਿਭਣੀ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਬਿਹਤਰ ਏ, ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਸਵਾਈ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਲੈ ਲਿਆ

ਜਾਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਤਾਲਾਕ ਲੈਣ ਦੇ ਰੌਅ ਵਿਚ ਏ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ‘ਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਕੇਸ ਲੰਬਾ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਏ। ਉਸਨੂੰ ਡਰ ਏ, ਅਗਰ ਮੈਂ ਤਾਲਾਕ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਘਰ ਵੀ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦੇਣੇ ਪੈ ਸਕੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਬੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਫਿਰ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖਾਸਾ ਖਰਚ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਿਆ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਵਿਊਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਉੱਥੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਬਥੇਰੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਵੀ ਰਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਡੀ ਫੈਕਟੋ (de facto) ਵਿਆਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਛੱਡੀਏ ਵਿਆਹਾਂ ਨੂੰ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰੋ ਤੇ ਐਸ਼ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੌਖੇ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸੌਖੀ।”

“ਧੀਏ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਜਚਦੀ ਨਹੀਂ। ਵਿਆਹ ਬਗੈਰ ਵੀ ਕੋਈ ਜਿੰਦਗੀ ਏ? ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੱਗੇ ਜੱਦ ਚੱਲਦੀ ਏ, ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਆਉਂਦਾ ਏ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਚੈਨ ਵੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਹੀ ਏ। ਜੋ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਮੁੰਡਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਥੇ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਏਂ। ਹੁਣ ਬਥੇਰੇ ਇੱਥੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ।”

“ਬੀਬੀ, ਭਾਵੇਂ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਣ, ਸਭ ਸੁਆਰਥੀ ਨੇ। ਦੁਹਾਜੂ ਨਾਲ ਘੱਟ ਹੀ ਕੋਈ ਟਿਕਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਇਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਸਦੀਪ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸੂੰਗੀ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ।”

“ਆ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਲਈਏ। ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਵੀ ਲੱਗੀ ਹੋਣੀ ਏ। ਸੁਣਿਆ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਖਾਣ ਨੂੰ ਚੱਜਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।”

“ਹਾਂ, ਬੀਬੀ, ਭੁੱਖ ਤਾਂ ਹੈ।”

ਡਰਾਈਵਰ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੇਮੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੇਮੀ ਨੂੰ ਮੁਰਥਲ ਨੇੜੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਇਕ ਢਾਬੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਆਪ ਮੁੰਡੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਟਾਇਲਟ ਵੱਲ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।

“ਕੁੜੇ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮੁੰਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣੋਂ ਝਿਲਕਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ?”

“ਮਾਂ, ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਮਾਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਟਕਰਾਈ ਸੀ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵੀ

ਤਿਆਰ ਨੇ। ਬਸ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਬਨਾਵਟੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਧਰ ਸੈੱਟ ਕਰਾਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਖਿਆ ਜਾਊ। ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਜਸਦੀਪ ਤੋਂ ਤਾਲਾਕ ਲੈ ਲਈਏ। ਜੋ ਉਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ ਉਸਤੋਂ ਲੈ ਲਵੋ। ਅਗਰ ਕੁਝ ਘੱਟ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਏ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇੱਧਰੋਂ ਮਾਈ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ੧੫ ਕੁ ਲੱਖ ਤਾਂ ਲੈ ਹੀ ਲੈਣਾ ਏ। ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਇਹ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕਦਮ ਤਿਆਰ ਹਨ।”

“ਪੰਦਰਾਂ ਲੱਖ। ਸੱਚੀ?”

“ਹਾਂ, ਪੂਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਲੱਖ।”

“ਧੀਏ, ਤੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਰੁਲ ਜਾਣੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਏ। ਤੇਰੀ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ।”

“ਬੀਬੀ, ਛੱਡ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਨੂੰ। ਉਹ ਕੀਹਨੇ ਦੇਖੀ ਏ। ਆ ਹੁਣ ਚੱਲੀਏ। ਮੁੰਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰਾਂਗੇ।”

ਢਾਬੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ

ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਦਲੀਪਾ ਰਾਮ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ।

- ਕੀ ਹਾਲ ਏ, ਵੀਰੇ ?

- ਵਾਹ ਰੇ ਦਲੀਪਾ ਰਾਮ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਸਭ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਤਾਂ ਹੈ? ਬਾਹਰਲੇ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਠੀਕ ਤਾਂ ਹਨ ?

- ਵੀਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ। ਸਭ ਠੀਕ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰ ਗਿਐ। ਇੰਝ ਲੱਗੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਸੇਵਾ ਸਿੰਹੂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਭੀਰਾ ਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਚੱਕੀ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਮੱਘਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ।

- ਓਏ ਦਲੀਪਿਆ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਹੂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤਾਂ ਹੋਏ ਪਰ ਆਹ ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਹਨੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਤੀ। ਲੋਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਪਤਾ ਨੀ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਕੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਐਧਰੋਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਆਹ ਮੱਘਰ ਜਿਹੇ ਭੱਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨੀ ਕੌਣ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ।

- ਬਾਈ ਸਿਹਾਂ, ਬਹੁਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅੰਗੜੀਆਂ ਸੰਗੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੱਕਾ ਇਹੀ ਠਾਣਿਆ ਹੋਇਐ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵੱਧ ਜਰਾਦਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮਾਹਰਕੇ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੱਘਰ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਚੱਕੀ ਚੰਗੀ ਚੱਲ ਪਈ, ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋਗੇ। ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਹੋਗੇ ਨੇ। ਮਕਾਨ ਮੱਘਰ ਦੇ ਪਿਉ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਮੂਹਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅੱਛਰ ਸਿੰਹੂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਨੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਾਤਾ।

- ਸਾਲੇ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਚੰਗੀ ਸੁਨੱਖੀ ਟਕਰਾ ਤੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਨਲੀ ਵੀ ਪੁੰਝਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਘੋੜੇ ਜਿੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਕੱਛਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

- ਇਹੀ ਆਵਾ ਇਧਰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਉੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ

ਤੋਂ ਪੈਂਟੜੀ ਜੇਹੀ ਪਾ ਕੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਏ ਉਹੀ ਬੀ ਏ। ਪਾਸ ਕੁੜੀ ਲੈ ਤੁਰਦਾ ਏ। ਐਧਰ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆਂ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਚੱਜ ਦੀ ਕੁੜੀ ਛੱਡਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇੱਧਰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਡਫਰੇ ਹੀ ਟਕਰਦੇ ਨੇ। ਕਈ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਕੁਆਰੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਬੰਦਾ ਚੋਣਵੀਂ ਕੁੜੀ ਲੱਭ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਲੀਪਿਆ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਕਰੇ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਸ ਸਰ ਹੀ ਗਿਐ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜੋਵਿਚਾਰੀਆਂ ਬਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਬਾਹਰਲੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬੋਤੀ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਕੂ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਐ, ਅਜੇ ਕੁਆਰਾ ਹੀ ਏ। ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਵਧੀਆ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਰਦਾ ਏ। ਦੇਖਣ ਪਾਖਣ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਏ। ਫਿਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਮਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ....।

- ਲਹਿੰਬਰ ਸਿਹਾਂ, ਐਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਫੋਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਪੈਸੇ ਬਹੁਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਤਾਂ ਐਧਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਐ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਬੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ....।

- ਦਲੀਪਿਆ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣੇ ਨੇ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਡਾਲਰ ਫੋਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕੇ ਤੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋ ਗਿਐ? ਜਦ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਗਰਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ! ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਛੇ ਡਾਲਰ ਦੇ ਫੋਨ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਬਥੇਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਫੋਨ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

- ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਮਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਏ।-

ਮਤਾ ਕੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ? ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬੋੜ੍ਹਾ ਵਾਂ ?

- ਲਹਿੰਬਰਾ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮੁਫਾਦਾਂ ਲਈ ਪਾਟੋ-ਪਾੜ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਇਕੱਠੇ ਹੋਵੋ, ਪਿੰਡ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਵੋ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈ ਏ। ਵੋਟਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਧੜੇ ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਧ ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਬਣਾਉਣੀ ਏ। ਐਸੀ ਪੰਚਾਇਤ ਬਣੇ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਨਾ, ਬਲਕਿ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜੇ।

ਲਹਿਬਰਾ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਭ ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸੁਆਰਥ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖੋ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਕਸਮ ਖਾਓ ਕਿ ਸਭ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟਣਗੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਬਥੇਰਾ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਲੋਂ ਇਮਾਨਦਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ। ਅਗਰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਸਕਦੀ ਏ। ਐਸ ਵਕਤ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿੰਡ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਏ। ਅਗਰ ਇਤਫ਼ਾਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਵਰਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਏ। ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਏ ਤੇਰਾ ?

- ਖ਼ਿਆਲ ਨੇਕ ਏ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਅਸੀਂ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ।
- ਖਾਹ ਕਸਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਫਿਰ।
- ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹੁੰ।

- ਅਗਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ ਹੋਰੀ ਆ ਕੇ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇਂਗਾ ? ਅਗਰ ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਦਾ ਏਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹਾਉਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਏ-ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਨ੍ ਸੇਈ ਸਚਿਆਜਿਨ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ ॥੧॥

- ਅਗਰ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬੈਠਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।

- ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਬਾਹਰਲੇ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਕੀਹਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਏਂ ?

- ਦਲੀਪਿਆ, ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹਾਂ, ਜੀਹਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਬਣਾ ਲਓ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਏ।

- ਤੂੰ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇਂਗਾ ? ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ?

- ਮੈਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਵਾਂਗਾ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

- ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਪਰਲੇ ਪੰਜ ਬੰਦਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲੇਂ। ਲੋਕੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੁਆੜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਏਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਐਧਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਦ ਲੈਣਾ ਏ।

- ਹੋਰ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ?

- ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਤੂੰ ਵਿਹਲੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਗਿੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਏਂ।

- ਦਲੀਪਿਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਫੋਨ ਤੇ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਾਈ ਭਾਈ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਪਰਸੋਂ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ। ਸਾਰੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੋ ਜੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ।”

ਇਹ ਮੁਨਾਦੀ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਨੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਤੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਲਹਿਬਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਲੀਪ ਰਾਮ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਅੱਗੇ ਚਲਦੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਰੀ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੱਦਣ ਲਈ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

- ਦਲੀਪ ਰਾਮ, ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮੁਨਾਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਏ। ਇਹ ਮੁਨਾਦੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਾਈ ਗਈ ਏ। ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਏ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਨੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚਾੜ੍ਹਨਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਬੜੇ ਢਿੱਲੇ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਤਕੜਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਬੇਅੰਤ ਪੈਸਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਬਥੇਰੇ ਨੇ।

- ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਫ਼ਾਕ ਦੀ। ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਛੱਡੋ। ਚੰਗਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

- ਚੰਗਾ ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਓ।

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਲਹਿਬਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੁਲਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ।

- ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏਂ।

- ਬਾਈ ਜੀ, ਜਦ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਮਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੇ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਏਡੀ ਵੱਡੀ

ਮੁਹਿਮ ਚਲਾਈ ਏ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਨਾ ਅਸੰਭਵ ਲਗਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਵੀ ਰਲੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਏ। ਜਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਚੱਕਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਇੱਧਰ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਗੋੜਾ ਮਾਰਨ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਵੀ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਨੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਟਿਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

- ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ ਯਾਰ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦਾ ਏਨਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਏ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕੁਝ ਏ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸਵਰਗ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇੱਥੇ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਪੈਸਾ ਲਗਾ ਲਓ ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਓਹੀ ਭੰਗ ਭੁੱਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸਰਕਾਰ ਮੁੱਠੀ ਘੁੱਟ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਸੀਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਲੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਾਤੀਆਂ, ਛੱਪੜ ਦੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਕਰਾਤੀ, ਸੜਕ ਇੱਥੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੱਕੀ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਏ, ਕਮਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਣਵਾਤਾ, ਜੰਵ ਘਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਸਮਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਰਸਤਾ ਪੱਕਾ ਏ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਏ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਏ, ਪਿੰਡ ਵੜਦਿਆਂ ਸਾਰ ਨਲਕਾ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਏ। ਹੋਰ ਬਾਹਰਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ?

- ਲਹਿਬਰ ਸਿਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ ? ਇਕ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਹ।

- ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਕੀਰਤੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰੇ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੋਸਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਤੰਗ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

- ਬਾਈ ਸਿਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਏ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ ? ਨਾ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਲਗਦਾ ਇਝ ਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਂ ਪਾਸਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਝੂਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

-ਦੇਖ ਲਹਿਬਰ ਸਿਹਾਂ, ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਢਾਅ ਕੇ ਤਾਂ ਬਦਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਢਾਂਚਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਰਹੂ। ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਧੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਹ ਵਾਧੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਏਦਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਪੰਚਾਇਤ ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਬਣਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗ ਜੂ ਕਿ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਸਵਰਗ ਉਸਾਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਵਾਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਉਹ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਸਾਡੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਲਾ ਰੱਪਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਡੱਡੂਆਂ ਦੀ ਪੰਸੇਰੀ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਕੀਰਤੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰੇ ਹੋਰੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਟੀਹਰੀ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਸੋਚਦੀ ਏ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਹਵਾ 'ਚ ਲਾਠੀਆਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਮਹਿਲ ਨਹੀਂ ਉਸਰਨੇ।

- ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਪੈਰਿਸ ਬਣਜੂ। ਚੰਗਾ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹ ਵੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਪੋਤਰਾ ਵੀ ਆਏ। ਪੋਤਰਾ ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਘਰ ਵਿਚਲੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਗੋੜਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਹੱਥੀ ਫੜ ਕੇ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਜਾਵੇਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਸੋਈ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਣ। ਜਦ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਨਲਕੇ ਦੀ ਹੱਥੀ ਓਪਰੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚੋ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਲਕਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੀ। ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਰੇਸ਼ਮ ਬਾਹਰ ਮੱਝ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਅ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਕੀ ਧੋ ਰਿਹਾ ਏ। ਮੱਝ ਨੇ ਗੋਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੁੰਡਾ ਕਹੇ ਮੱਝ ਨੇ ਪੋਟੀ ਕਰ ਤੀ, ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਡਰਟੀ ਪੂਲ (dirty pool) ਕਹੇ, ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਗੋਲਡਨ ਬਰੈੱਡ (golden bread) ਕਹੇ, ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਿੰਡ (sleepy village) ਕਹੇ, ਕੰਗਣੀ ਵਾਲੇ ਗਲਾਸ ਨੂੰ ਮਿਕਸੀ ਦਾ ਜਾਰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਚਿੱਟੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ਇਕ ਚਿਟਕਪੜੀਏ ਸੁਨੱਖੇ ਖੁੱਢੇ ਨੂੰ ਸਾਂਤਾ ਕਲੌਜ (Santa Claus) ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਬਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਵਾਰਵੈਕਿਊ ਓਵਨ (barbequ oven) ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਈ

ਹੋਰ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿੰਬ ਉਸਦੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦੇ ਸਨ।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੇਸ਼ਮ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਇਸ ਸਮੇਂ ਘਰ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੱਦਣ ਦੀ ਬਿਜਾਏ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਵੇ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਜੱਟ, ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ, ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਘਰ ਜਾਊ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਊ। ਅਗਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਜੱਟ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਹਰੀਜਨ ਤੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀ ਲਵੇ ਜਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਏ ਪਰ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਨਹੀਂ ਏ। ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਤੇ ਬਾਲਮੀਕੀ ਅੱਜ ਵੀ ਜੱਟ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

- ਆਓ ਜੀ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਕਦੋਂ ਆਏ ਬਾਹਰੋਂ ?
- ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਤੇਰੀ ਬੜੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਵੀਰੇ। ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਆਇਆ ਹਾਂ।
- ਇਕੱਲੇ ਆਏ ਹੋ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ?
- ਘਰਵਾਲੀ ਤੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ।
- ਪੋਤਰਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਏ ?

- ਹਾਂ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਨੇ। ਪੇਂਡੂ ਮਾਹੌਲ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਏ ਤੇ ਕਈ ਕੰਮ ਅਜੀਬ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਥੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਏ। ਜਦ ਬੱਚੇ ਇੱਧਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਅਗਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਉਧਰੋਂ ਆ ਕੇ ਕਈ ਬੱਚੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਖੇਲੀ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਟਰੈਕਟਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਬਾਈ ਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਘੁਮਾਈ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਵੱਛੀਆਂ ਤੇ ਛੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਡੀ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੀ ਖੈਲ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਨਹਾਈ ਹੀ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਪੋਤਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਪੱਕੇ ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਡਰਟੀ ਪੂਲ (dirty pool) ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ....

- ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਜਦ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੱਖੀਮਾਰਾਂ ਦਾ ਬੇਲਾਂ ਸਿਹੁੰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਈਆਂ ਸਮਾਨ ਲੱਦਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਟਰਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਟਰਾਲੀਆਂ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੇ। ਜਦ ਉਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਈਆ, ਉਹ ਪਰਿਓਂ ਟਰਾਲੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲਿਆਈਂ', ਤਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਝਾਕੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਹੇ:

- 'ਕਾਕਾ ਟਰਾਲੀ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਰਹਿ ਗਈ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ। ਐਥੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਟਰਾਲੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ ?'

- ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਉਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਟਰਾਲੀ ਸਿਰਫ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਸਮਾਨ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਵਾਹਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟਰਾਲੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

- ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਏਂ। ਹੋਰ ਸੁਣਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹਾਲ ? ਤੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਰਪੰਚਣੀ ਏ। ਉਹ ਕਿੱਧਰ ਗਈ ? ਨਾਲ ਦੇ ਘਰ ਮਲੰਗੀ ਕਿਆਂ ਦੇ ਗਈ ਸੀ। ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆ ਕੇ ਚਾਹ ਬਣਾਊਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੋ।

- ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਚਾਹ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪੀਣੀ ਹੀ ਏ।
- ਕਹੋਂ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੱਝ ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਸੂਈ ਏ
- ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਸਿਰਫ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਹੀ ਪੀਵਾਂਗੇ।
- ਕੋਈ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ। ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਣਾ ਲਿਓ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ

ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ।

(ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇਬੋ ਵੀ ਆ ਗਈ)

- ਤਾਇਆ ਜੀ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ!
- ਧੀਏ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।
- ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ, ਕਦੋਂ ਆਏ ?
- ਕੁਝੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹਾਂ।
- ਤਾਈ ਜੀ ਵੀ ਆਏ ?
- ਹਾਂ, ਧੀਏ ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਈ ਏ। ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ

ਇਸ ਵਾਰੀ।

- ਉਹਨੂੰ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ?
- ਕੋਈ ਨੀ, ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਆਵਾਂ।

- ਤਾਇਆ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਕਾਹਦੇ ਲੀਡਰ ਹੋਏ ? ਲੀਡਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੋ। ਸੁਣਿਐ, ਹੁਣ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰੀ ਲੈਣੀ ਏ।

- ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਵਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ

ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਏ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ਸੁਧਰ ਜਾਵੇ। ਖਰਚਾ, ਦੇਬੋ ਸਾਰਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਏ। ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਪੁੱਟਣਾ ਏ। ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਇਹੀ ਠਾਣੀ ਬੈਠੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਪਾਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਲਾਵਾਰਸ ਲੱਗੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।

- ਤਾਇਆ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਬਥੇਰਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ਸੁਆਰਿਆ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਲਾਵਾਰਸ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

- ਕੁੜੇ ਦੇਬੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕਿੱਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰਵਾਉਣਾ ਲੋਚਦੇ ਨੇ। ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ। ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਧ ਵੀ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਐਸਾ ਮੋਰਚਾ ਫਤਹਿ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਵੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਇਸ ਵਾਰੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣੀ ਏ। ਸਰਪੰਚਣੀ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਤੂੰ ਹੀ ਬਣਨਾ ਏ। ਉਮੀਦ ਹੈ, ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਨਾ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦਾ ਏ, ਨਾ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦਾ, ਨਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਦਲੀਪਾ ਰਾਮ ਤੇ ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।

- ਤਾਇਆ ਜੀ, ਚਲੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਉਣਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ। ਆਹ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜ਼ੋਰਾ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਟੰਗ ਅੜਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

- ਦੇਬੋ, ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ। ਉਹ ਐਵੇਂ ਹੀ ਟੰਗ ਨਹੀਂ ਉੜਾਉਂਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂ ਮੋਹਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਏ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵੀ ਨੇ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਵੇਂ ਮਾੜੇ ਲੱਗੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਲਹਿਬਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਦਾਂ ਦਾ ਹੀ, ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਹੋਗੇ ਨੇ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਪੂਰਾ ਇਤਫ਼ਾਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਏ। ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜੋ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿਓ।

- ਚੰਗਾ ਤਾਇਆ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਸੁਣਿਐ ਬੜਾ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਏ ?

- ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕੱਲ੍ਹ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋ। ਇਸ ਵਿਚ

ਹੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਭਲਾ ਏ।

(ਇਨੇ ਨੂੰ ਦੇਬੋ ਚਾਹ ਵੀ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਏ।)

- ਆ ਬਈ ਪ੍ਰਗਾਸ਼, ਚਾਹ ਪੀਈਏ।

- ਚੰਗਾ, ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ।

(ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ)

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆ ਕੇ ਸਟੇਜ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਕੱਠ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਲਈ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀਹਦਾ ਨਾਮ ਮਰਜ਼ੀ ਪਰਪੋਜ਼ ਕਰ ਦੇਣ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਜ਼ਾਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਟੇਜ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰੇ। ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨੋ, ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਇਕੱਠ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈਂ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਵਕਤ ਪਿੰਡ ਦੀ ਭਲਾਈ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਾਅਦ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਚੌਧਰ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਵੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਨਮੁਖ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ ਹੀ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਇਕ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਜਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭੈਣੋ, ਭਰਾਵੋ, ਬਜ਼ੁਰਗੋ ਤੇ ਬੱਚਿਓ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਇਕੱਠ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ

ਖਾਸ ਮੰਤਵ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹੋ। ਮੈਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬੜੀ ਹੀ ਧੀਮੀਂ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਬਣਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਸਾਲ ਇਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਬਾਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਏ। ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਨੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੁਰੰਮਤ ਵੀ ਮੰਗਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਕਸਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉੱਥੇ ਮੁਰੰਮਤ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਉੱਥੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਲਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਬਣਦੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬਸ ਪੱਥਰ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਸੜਕ ਬਣਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਆਉਂਦੇ-ਆਉਂਦੇ ਪੈਸਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੈਸਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਸਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪਾਟੋਧਾੜ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਲੋਕਰਾਜ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਸਿਸਟਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰਨ। ਅਗਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰੋਆ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ, ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ।

ਅਗਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਛੁਪਾ ਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਲੁਕਣਮੀਚੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਨੇਤਾ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ। ਈਮਾਨਦਾਰ ਸਰਪੰਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਪੈਸੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪੰਚਾਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਹਤਬਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਏ। ਇਸ ਉਗਰਾਹੀ ਵਿਚ ਉਥੇ ਵਸੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦਲੀਪਾ ਰਾਮ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਹੋਰੀ ਵੀ ਇਹ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਵਸਦੇ ਹਰ ਬਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਈ ਪਾਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਸਾ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ

ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਗੇ। ਰਸੀਦ ਬੁੱਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਰਸੀਦ ਬੁੱਕ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫੁੱਟ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਵਾਵਾਂ, ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਬਣਵਾਵਾਂ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਾਇ ਪੁੱਛਾਂ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪੰਚਾਇਤ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੋਚੇਗੀ ਕਿ ਪੈਸੇ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤੇ ਬੀਹੀਆਂ ਭੀੜੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਗੋਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਜਾਤਾਂ, ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਤੇ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਤਰ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਘੱਟ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਰਾਤਰੀਭਾਵ ਜਲਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਬਨਿਸਵਤ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਏ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਗਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਲ ਮੂਤਰ ਵਗਦਾ ਆਮ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਪਖਾਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਟਾਇਲਟਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗੰਦ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੰਦੇ ਨਾਲੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਹੀ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਦਬੂ ਦੇ ਫਰਾਟੇ ਛੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿੱਕਸੁੱਟ ਵੀ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਗੋਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਵੇਂ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਇੱਥੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਗੋਰਾ ਹਫ਼ਤੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਹੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਕ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਦੇ ਨਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਡਾਂ ਰੋੜੀ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਸ ਤੇ ਖੱਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਬਲ ਆਉਣੀ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਉਹ ਬਦਬੂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਆਦੀ

ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਛੱਪੜ ਵਿਚ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਬਹੁਤਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਐਸੀ ਪੰਚਾਇਤ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਟੋਧਾੜ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਮੱਤਦਾਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਬਣੀ ਪੰਚਾਇਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

(ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)

ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਹੈ—ਕੀ ਪਿਛਲੀ ਚਲਦੀ ਆਉਂਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਪੰਚਾਇਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ?

(ਪਿਛਲੀ ਸਰਪੰਚਣੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਚ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)

ਮੇਰਾ ਤੀਸਰਾ ਸਵਾਲ—ਨਵੀਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੁਣੇਗਾ?

(ਸਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਨਵੇਂ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਕੌਣ ਹੋਣਗੇ? ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਕੇ ਬੋਲਿਆ— ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ—ਪੰਨਵਾਦ! ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ਪ੍ਰਗਾਸ਼—ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਥ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇਣਗੇ।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ—ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ?

(ਸਾਰੇ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗਿੱਟ-ਮਿੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

1. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ 2. ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ 3. ਦੇਬੋ 4. ਮਿਸਰੀ ਦੇਵੀ 5. ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ 6. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਬੋਲਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ— ਸ. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ— ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ

ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਵੇਂ ਮੈਂ ਹਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ—ਸ. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਵੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ।

ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ—ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਚੁਣ ਲਵੋ?

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ—ਸਰਪੰਚ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਏ। ਸਰਪੰਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦਾ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਕੱਲੀ ਦੇਬੋ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਪੰਚਣੀ ਦੇਬੋ ਹੀ ਹੋਈ।

(ਸਾਰੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ)।

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ—ਹੁਣ ਸ. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨਗੇ।

(ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਬੈਠੇ-ਬੈਠੇ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਈਕ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭੈਣੋ, ਭਰਾਵੋ ਤੇ ਬੱਚਿਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਤਹਿ!

ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆ ਜਾਣ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵੀ ਇਕੱਠ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਪੰਚਾਇਤ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਬਣ ਹੀ ਗਈ ਏ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਰਾਏ ਬਣ ਜਾਣੀ ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਬ ਉੱਤਮ ਮਿਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਗੁਪਤ ਵੋਟਾਂ ਪੁਆ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਮੱਤਭੇਦ ਤੇ ਆਪਸੀ ਪਾਟੋਧਾੜ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਖੇ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਰਾਇ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਪਤ ਮੱਤਦਾਨ ਨਾਲ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਿਆਣੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਗੁਪਤ ਮੱਤਦਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਪਰਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ

ਚੋਣ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਪਤ ਮਤਦਾਨ ਆਖਰੀ ਚਾਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਗੁਪਤ ਮਤਦਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ ਤਾਂ ਚੋਣ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਅੱਜ ਇੰਨੇ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੀ ਏ ਕਿ ਹਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਪਤਾ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਏ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੀ ਪੱਕੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਈ ਏ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਉੱਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਨਰੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਏ।

ਪੰਚਾਇਤ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਕੰਮ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ। ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੇ ਸੁਲਝੇ ਨੀਤੀਵੇਤਾ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਗਦੀ ਬੇਈਂ ਵਿਚੋਂ ਗਾਰਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਗਾਰਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਰ ਉਹ ਬੱਲਿਉਂ ਪੱਕੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਤੇ ਟਾਇਲਟਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਬੇਈਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਏ। ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਛੱਪੜ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੱਛੀਆਂ ਪਾਲਣ ਦਾ ਤਲਾਬ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਭ ਨਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਣ। ਅਗਰ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਸਹਿਕਾਰੀ ਦੁਕਾਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਪੈਸ਼ਲ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਆਮ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਸਤੇ ਹੋਣ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਤਾਂ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਦਾਣਾ ਮੰਡੀ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਆੜ੍ਹਤੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋਣ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਚਾਇਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਵਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਕੰਮ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਵੀ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ

-ਦਿਲਹੁ ਮੁਹੱਬਤ ਜਿਨੁ ਸੋਈ ਸਚਿਆ

ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਖਿਆ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇਹ ਸਭਾ ਬਰਖਾਸਤ ਹੋ ਗਈ।

ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸ. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪੂਰਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ ਬੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ-

ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਲੀ ਨੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ.... ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਵਗਦੇ ਬੇਈਂ 'ਚੋਂ ਗਾਰਾ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ.... ਪਿੰਡ ਦੇ ਛੱਪੜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਵੱਸ਼ ਝੀਲ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮੱਛੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ.... ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਹੀ ਪੱਕੀਆਂ ਸਨ.... ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਬਜਰੀ ਤੇ ਲੁੱਕ ਨਾਲ ਢਕੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ.... ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਗੰਨਾ ਮਿੱਲ ਵੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ.... ਇਕ ਟੈਕਨੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਗਈ ਸੀ.... ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਧਨੌਲੇ ਤੇ ਸੰਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਾਂਝੀ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ.... ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਰਾ ਬਦਰੀ ਨਾਥ ਨੇ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਆੜ੍ਹਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ.... ਉਹ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਭਾਅ ਤੇ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇਕਦਮ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ..... ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ.... ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਂਬਾ ਪਲਾਂਟ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ.... ਸਕੂਲ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ.... ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਲਕ ਪਲਾਂਟ ਵੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ..... ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਤੇ

ਲੱਚਰ ਗੀਤ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਵੱਜਣੇ ਮਨਾ ਸਨ.... ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ.... ਬਾਕੀ ਪਿੰਡ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ.... ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੰਨਾ ਆਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਛੁੱਟੀਆਂ ਉੱਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਕੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ.... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਗੋਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੋਸਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇਖਣ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ.... ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ.... ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੁੱਟ ਖੋਹ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ.... ਇਕ ਗੋਰਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਛੱਪੜਨੁਮਾ ਝੀਲ ਵਿਚ ਕਈ ਦੇਰ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਦਾ ਰਿਹਾ.... ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੈਕਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਛੱਪੜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਰੱਖੀ ਸੀ.... ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜੈਕਟ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਫੂਜ਼ ਪਈ ਸੀ.... ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਚੁਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ.... ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨਾਲ ਇਕ ਫਲਪੀਨਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ.... ਫਲਪੀਨਾ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮ ਹਾਉਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ.... ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਜੀਵ ਸਨ.... ਗੁਰਬਖਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਘੁੰਮਾ ਰਿਹਾ ਸੀ.... ਇਹ ਸੈਲਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ.... ਇਹ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਈ ਬੋਧੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਗਿਆ.... ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਕਾਟਿਸ਼ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆਏ ਸਨ.... ਇਸ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੌਲ ਇਰਵਾਈਨ (Paul Irvine) ਸੀ.... ਇਹ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦਾ ਮਾਹਰ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੀ.... ਇਹ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਹ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਵਧੀਆ ਕਲੱਬ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ.... ਇਸ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਇਕ ਜਿਮ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਸਪਾ (Spa) ਹੋਵੇ, ਇਕ ਮਾਡਰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੱਬ ਹੋਵੇ.... ਇਕ ਲਾਈਜ਼ਰ ਸੈਂਟਰ (Leisure Centre) ਹੋਵੇ.... ਪਿੰਡ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਵਰਗ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ.... ਫਿਰ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਉਹਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਿਖਾਉਣ ਲੈ ਗਏ.... ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਸੀ!!!

ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਮਿਦਰ ਕੌਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਮਿਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵੀ ਠੀਕ ਸਨ, ਪਿੰਡ ਕੁੱਝ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਚੰਗਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ ਦਾ ਤੌਖਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ਨਾ ਸਹੀ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸੈੱਟ ਕਰਨਗੇ।

ਸ਼ਮਿਦਰ ਦਾ ਭਰਾ ਹਰਕੰਵਲ ਸੰਨ ੮੫ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਹਨਤ ਮਸ਼ੱਕਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉੱਧਰ ਚੰਗਾ ਸੈੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਮਿਦਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੰਪਤੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸ਼ਮਿਦਰ ਆਪਣਾ ਜਣੇਪਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰਕੰਵਲ ਪਾਸ ਵੈਨਕੂਵਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਵਾਂ ਜਨਮਿਆਂ ਬੱਚਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰਕੰਵਲ ਨੇ ਸੈਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸ਼ਮਿਦਰ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਸ਼ਮਿਦਰ ਨੇ ਉੱਧਰ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ॥ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਖਪਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

“ਸ਼ਮਿਦਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਬੜੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੂਹ ਦਾ ਡੱਡੂ ਹੀ ਹਾਂ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਕਦੇ ਦਿੱਲੀ, ਕਦੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਤੇ ਕਦੇ ਜੈਪੁਰ। ਸੁਣਿਐ, ਕੈਨੇਡਾ ਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਏ”, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਸ਼ਮਿਦਰ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਨਣੇ ਚਾਹੇ।

“ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਮਾਹੌਲ ਬਹੁਤਾ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਪਣੇ ਹਰਕੰਵਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ।”

“ਸ਼ਮਿਦਰ, ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਏ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖਦੀ ਹੀ ਏ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੈਸੇ ਹੀ ਨਿਘਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਵੱਧ ਏ, ਵਰਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਬੱਚੇ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕਾਰਡ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਛਪਵਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਮਾਪੇ-ਅਧਿਆਪਕ ਮਿਲਣੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਪੂਰਾ ਜਾਂ ਅੱਧ ਪਚੱਧਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬੋਰਡਾਂ ਨਾਲ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਪਰੰਤੂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਖਾਵਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਘੱਟ ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਸਕੂਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਮਿਆਰ ਕਿੱਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕਈ ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਹਨ ॥ ਆਪਣਾ ਸੁਖਪਾਲ ਹੁਣ ਵੱਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ?”

“ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਮਸਲਾ ਏ। ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸੁਖਪਾਲ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਨਾਲੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਏ। ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਏ।”

“ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਈਏ ?”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗੀ, ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਲਡ ਸਕੂਲ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਖੁਦ ਘਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਇਓ ਤੇ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਰਹਾਂਗੀ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਰਹੂੰ।”

“ਕੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾ ਭੇਜ ਦੇਈਏ ?

ਉਧਰਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਹੀ। ਕਿੰਨੀ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਇਹ ਐਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾ ਸਕੇ।”

“ਮੈਂ ਉਧਰਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਦੇਖ ਆਈ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹੱਥੋ ਗੁਆਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਉੱਧਰ ਭੇਜਿਓ।”

“ਕੀ ਹਰਕੰਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਧਰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ? ਆਖਰ, ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਏ।”

“ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ। ਜਿੱਦਾਂ ਦੇ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਦਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨੂੰ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਹਰਕੰਵਲ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦਾ ਇੱਧਰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ, ਐਮ.ਏ. ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਦੌੜ ਗਿਐ, ਉਹ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਮਸਾਂ ਉੱਧਰ ਦੀਆਂ ੫-੭ ਜਮਾਤਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਏ। ਦੋਵੇਂ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਮੱਛੀਓਂ ਮਾਸ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਚੱਜ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਉਹ ਸੁਖਪਾਲ ਨੂੰ ਕੀ ਸੰਭਾਲਣਗੇ ? ਸਾਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਵਧੀਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਜਦ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖਾਂਗੇ।” ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਕੇ ਹੀ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਵਾਈ। ਦਸਵੀਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਨੰਬਰ ਚੰਗੇ ਆ ਗਏ। ਬਾਹਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਨੇੜਲੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ। ਗਿਆ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਸੋ ਫੀਸਦੀ ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਦਾਖਲਾ ਟੈਸਟ ਦਿੱਤਾ, ਸੁੱਖ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਟੈਸਟ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਾ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਵੀ ਪਾਸ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ। ਜਨਰਲ ਕੈਟੇਗਰੀ ‘ਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੁਣ ਹੋਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਠਿਨ ਸੀ।

ਆਖਰਕਾਰ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੀ ਬਣਾਉਣਾ ਏ। ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚਲਦੀ ਰਹੀ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਲੜਕੀ ਮੋਨਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਕੋਹਲੀ ਖਾਨਦਾਨ ਚੋਂ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਉੱਥੇ ਉਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਕਰਨ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤੇ ਸ਼ਮਿਦਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਹੀ ਸੀ। “ਸ਼ਮਿਦਰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜ

ਦੇਈਏ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ। ਆਹ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਜੋ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾਏ ਫਿਰਦੇ? ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ? ਹੁਣ ਫੜ ਲੈ ਉਹਨੂੰ ਹੱਥਾਂ 'ਚ। ਅਸੀਂ ਚੀਮੇ ਜੱਟ ਹਾਂ, ਉਹ ਭਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਪੇਚੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦਾ। ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਿੱਧਰੇ ਚੰਗੇ ਥਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉੱਧਰ ਸੈੱਟ ਹੋਣਾ ਵੈਸੇ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਏ।”

“ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਆਦਮੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਸੋਚਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਏ, ਹੋ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉੱਧਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ। ਮਾਪੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਆਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

“ਸ਼ਮਿੰਦਰ, ਛੱਡ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੈਕਚਰਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਦੱਸ ਕਰਨਾ ਕੀ ਏ? ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜੇ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਹੇਗਾ॥ ਅਗਰ ਮਨੁੱਖ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਗਾਵਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਹੁੰਦੇ।”

“ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਬਿਹਤਰ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਹੋਣਾ ਫਿਰ ਵੀ ਓਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਏ ਓਵੇਂ ਹੀ ਹੋਣ ਦਿਓ। ਦੋਨੋਂ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਹੀ। ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ, ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਲੱਭਣੀ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਖੇਰੇ ਇੰਟਰ ਕਾਸਟ ਵਿਆਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ....।”

“ਸ਼ਮਿੰਦਰ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਐਵੇਂ ਮੂੰਹ ਚੋਪੜ ਰਹੀਂ ਏਂ। ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਖੀਰ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਪੈ ਹੀ ਗਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ॥ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਡਾਕਟਰ ਬਣਨ ਦੀ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੀਆਂ? ਨੌਕਰੀਆਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਚੰਗੇ ਮੈਰਿਟ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਰਿਆਇਤੀ ਲਈਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਕੌਣ ਪੁੱਛੂ? ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਹਦੀ ਕਸਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਣ ਨੇ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿੱਧਰ ਦੇਖੋ ਓਹੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਬਣਾ ਲਈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ। ਡਾਕਟਰ

ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬਣਨ ਦੀ ਸ਼ਮਤਾ ਹੈ ਵੀ ਏ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਉੱਚਾ ਰਹੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਚੰਗਾ ਖਿਡਾਰੀ ਬਣਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਵਿਚ ਅਵਾਗੋਣ ਝੋਕਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਓ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟ ਲਵੇ। ਸ਼ਮਿੰਦਰ, ਅਸੀਂ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਡਾਕਟਰੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਨੂੰ ਧੁੰਗ ਧੁੰਗ ਕੇ ਤੁੰਨਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਜੀਅ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਜਦ ਉਹ ਦਾਖਲਾ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨੋਬਲ ਗਿਰ ਗਿਆ ਸੀ।” “ਹੁਣ ਛੱਡੋ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ। ਡਿਗਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਣਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕਲੀਨਿਕ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਣਗੇ।” “ਆਪਣੇ ਕਲੀਨਿਕ ਚਲਾਉਣੇ ਸੌਖੇ ਐ। ਅੱਗ ਬਖਤਾਵਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੀ ਸੀ। ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਘਰ ਆ ਵੜਾਏ। ਹੁਣ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਕਰੀ ਫਿਰਦਾ।”

ਆਖਿਰ ਸੁੱਖ ਤੇ ਮੋਨਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਦੁਆਰਾ ਮਿਹਨਤ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੁੱਖ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਇੰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਸੀ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉੱਧਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੋਨਾ ਬਾਦ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਿਸਟਮ ਹੀ ਅਜੀਬ ਲੱਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਥਾਲੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਡੋਲੀ ਜਾਵੇ। ਜਾ ਕੇ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਸੋਚ ਕੇ ਉਹ ਡਾਕਟਰੀ ਕਿਤੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਇਵੇਂ ਹੋਈ ਜਾਵੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਕੰਪਾਊਂਡਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਉੱਥੇ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਤੀਸਰੀ ਦਿਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਵਕੀਲ ਆਦਿ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਟੈਕਸੀ ਤੇ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚਲੀ ਕਸਤੂਰੀ ਨਿਰੀ ਹਿੰਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਚਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਪਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੁੱਖ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਅੱਕ ਥੱਕ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

“ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ”, ਉਸਨੇ ਮੋਨਾ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਾਰਿਆ।”

“ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਕਲੀਨਿਕ ਚਲਾ ਲਓਗੇ? ਕੀ ਮੰਮੀ ਪਾਪਾ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ? ਬੁਹਾਡੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਮੰਮੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਡਾਲਰਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇਖ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੁਪਿਆ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ”, ਮੋਨਾ ਨੇ ਫੋਨ ਪਾਪਾ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।

“ਬਰਖੁਰਦਾਰ, ਕਿਵੇਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਏ? ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ? ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਜ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਹਲੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਡਾਂ ਮੁਲਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ”, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਰੇਖ ‘ਚ ਮੇਖ ਠੱਕ ਦਿੱਤੀ।

“ਪਾਪਾ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਬੇਵਕੂਫ ਹੋ। ਇੱਥੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਲਦੀ ਪੂਰੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ। ਜਦ ਮੈਂ ਇੱਧਰ ਦਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਡੱਕ ਛੱਡਿਐ? ਮੇਰਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਰੋ ਗੋਲੀ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ। ਇੱਧਰ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਕਾਫੀ ਉੱਚੀ ਸਕਿੱਲ (ਸਕਿਲ) ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਮੋਚੀ, ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ (bricklayer), ਲੱਕੜਹਾਰਾ (tree climber), ਡਾਕੀਆ ਤੇ ਬਹਿਰਾ(waiter) ਲੱਗਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਰਸ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦਾ ਫਤੂਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਅਗਰ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਵਲ ਵਧਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਆਏ ਹੋਏ ਨਿਰੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਜਾਂ ਦਸਵੀਂ ਫੇਲੂ ਟਰੱਕ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਜਦੂਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਫਲ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਇਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇ? ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਣਾ ਅਸੰਭਵ ਲਗਦਾ ਏ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਡਿਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਲੀਲ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਏ।”

ਜਦ ਹਰਕੰਵਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ

ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਰਕੰਵਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿੱਤੀ। ਸੁੱਖ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਿਆ। ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸਨੇ ਮੋਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਲੀਨਿਕ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਕਲੀਨਿਕ ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਗਾਹਕ ਬੜੇ ਹੀ ਘੱਟ ਆਉਂਦੇ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਲੀਨਿਕ ਬੜੇ ਹੀ ਯੋਗ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤੀ ਲਈਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਰ ਤੇ ਇੰਤਜਾਰ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਚੱਟੀ ਤੋਂ ਹੱਟੀ ਬਣਦੀ ਏ ਤੇ ਫਿਰ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਖੱਟੀ। ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਪਗੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਲਾਲੇ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਗੱਡਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਟੀ ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੋਵੇਂ ਸੁੱਖ ਤੇ ਮੋਨਾ ਸਾਲ ਭਰ ਕਲੀਨਿਕ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਥੱਕ ਹਾਰ ਗਏ। ਆਖਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਵਾਪਸ ਕੈਨੇਡਾ ਹੀ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਰਕੰਵਲ ਨਾਲ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਰਕੰਵਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਜਿਹੜਾ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਹ ਮੁੜ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਟਿਕਦਾ ਏ। ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਸਲੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਐਵੇਂ ਇਹ ਸੋਚੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਬੱਚਾ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਇਕੱਲਾ ਦੁਕੱਲਾ ਰਹਿ ਕੇ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਭ ਨਿਰਮੂਲ ਤੇ ਨਿਰਆਧਾਰ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਹੱਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇੱਧਰ ਭੇਜਣ ਵਿਚ ਹੀ ਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਿਆ ਬੱਚਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਇੱਧਰ ਭੇਜੋ। ਡੜੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡੋ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ। ਅਗਰ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਬਣਨਾ ਏ ਤਾਂ ਇੱਧਰ ਕਈ ਸਾਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਸਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ੫੦੦੦੦ ਡਾਲਰ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਾ ਬੈਠਾ। ਇਹ ਕੋਰਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਉਹ ਮੈਡੀਕਲ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਚਲਾ ਕੇ ਤੇ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਦੀਆਂ ਜਾਬਾਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ

ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵੀ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਆਖਰ ਕਾਰ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਫਿਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪੈਂਦੇ ਪੈਂਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਨੀ ਲੰਬੀ ਇਤਜਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਔਤਾਂ ਦਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣਾ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵੈਸੇ ਵੀ ਵੱਧ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕੇ ਪੱਕੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਧਰ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਇੱਧਰ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਢਲਦੇ ਢਲਦੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰੋ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਫਤੂਰ ਵੀ ਮਨ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦੇਵੇ। ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਇੱਧਰ ਕੰਮ ਔਖੇ ਜਾਂ ਸੌਖੇ ਜਰੂਰ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਪੈਸੇ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪਰੋਸਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਤਬਾ ਇੱਧਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇੱਧਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀਆਂ।”

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੈਡਿਕਲ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਡਾਕਟਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਉਸਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਹੋਇਆ, “ਹਰਕੰਵਲ, ਇਥੋਂ ਪੰਜਾਬ ‘ਚੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਵਕੀਲ ਆਦਿ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ? ਜਦ ਇੱਧਰੋਂ ਵੱਡਾ ਰੁਤਬਾ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੈੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ?”

“ਜੀਜਾ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਜਾਬਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੀ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚੌਗਿਰਦਾ (working conditions) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਇੱਧਰ ਜੀਹਜੂਰੀ, ਚਾਪਲੂਸੀ, ਅਫਸਰੀ ਰੋਅਬ ਦਾਅਬ, ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਸੋਚ, ਅਫਸਰੀ ਜਲੌਅ (awe and grandeur), ਫੋਕੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ, ਕੁਣਵਾ ਪ੍ਰਸਤੀ, ਫੋਕਾ ਤੇ ਰੋਅਬਪਾਊ ਯੂਨੀਅਨਵਾਦ, ਚਮਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ, ਘਟੀਆ ਤੇ ਕਮੀਨੀ ਸਿਆਸਤ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੁਹੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ ਰੱਖਿਆ ਏ। ਉਹ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.ਏ.। ਬੜੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰੂ- ‘ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਗਜ਼ਟਡ ਆਫਿਸਰ ਸਾਂ। ਕਾਗਜ਼ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਘਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਜੀਪ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਸਨ, ਲੋਕ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘਰ ਸੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪੁੱਛਣ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ‘ਉਹ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤ ਲੱਭਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮਸਾਂ ਕਿਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕਣਕ ਦਿਸੀ ਤਾਂ ਹਰਬਲ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿਚ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇਗਾ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਬੈਂਕ ਮੂਹਰੇ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਚਿਕਨ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੁੱਕੜਾਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਡੀਆਂ ਕੱਟਦਾ ਰਿਹਾ।”

“ਹਰਕੰਵਲ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਿਰੇ ਅਖੌਤੀ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਹਨ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰ ਲਗਾਉਣਾ ਇਕ ਫੈਸ਼ਨ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਏ। ਡਿਗਰੀਆਂ ਖਰੀਦ ਵੀ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਰੋਅਬ ਦਾਅਬ ਘੱਟ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਏ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਅਰਧ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।”

“ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਏ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਧ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਹਾਲ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੀਵੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੋਰਸ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਲੋਮੇ ਦਾ ਮਿਆਰ ਤਾਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਹੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੋਰਸ ਵੀ ਚੰਗੇ ਮਿਆਰੀ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਮੂਹਰੇ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਬੈਚੂਲਰ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੀ ਫਿੱਕੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਲਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਲੋ ਛੱਡੋ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ, ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਸਹੀ।”

ਹਰਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਧ ਪਧਰੀਆਂ ਤੇ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਆਖਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੁੱਖ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕਰੇ। ਸੁੱਖ ਫਿਰ ਹਰਕੰਵਲ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਹਰਕੰਵਲ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ, “ਦੇਖ ਸੁਖ, ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਡੀਕਲ ਲਾਈਨ

ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀ ਜਾਹ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ। ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਨਿਰੀ ਤ੍ਰੇਲ ਚੱਟਿਆਂ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ।”

“ਅੰਕਲ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?”

“ਸੁੱਖ, ਤੂੰ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈ ਲਾ। ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਪੈਸੇ ਨੇ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ। ਅਗਰ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਲੈ। ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਜਾਇਦਾਦ ਖ਼ੀਦਣ ਵੇਚਣ (Real Estate) ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਲਵੀਂ। ਤੂੰ ਫਿਰ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵੀ ਖੋਲ ਸਕਦਾ ਏਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਖੜਨਾ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਜਦ ਬੰਦਾ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੈਠ ਵੀ ਜਾਊ। ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਾਂ ਉਹ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌਣਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੋਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਉਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਏ। ਅਗਰ ਤੂੰ ਸਾਲ ਦੋ ਸਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕੇਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋ ਮੈਡੀਕਲ ਲਾਈਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹੋ। ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕਲੀਨੀਕਲ ਲੈਬੋਰਟਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਬ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਕਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਫਾਰਮੇਸੀ ਦੀ ਮਾਸਟਰ ਡਿਗਰੀ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਵਾਈ ਵਿਕਰੇਤਾ (pharmacist) ਦੀ ਜਾਬ ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਦਵਾਈਆਂ ਪੈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਉਸਦੀ ਇਥੋਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪੀਡ ਬੜੀ ਹੀ ਧੀਵੀਂ ਏ।”

ਹਰਕੰਵਲ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁੱਖ ਨੇ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਦਾ ਕਿ ਲੜਕਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ੫-੬ ਟੈਕਸੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਡਰਾਈਵਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੰਜ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਤੇ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਟੈਕਸੀ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਥੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ।

ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਬਣਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁੱਖ ਨੇ ਭਾਰੇ ਵਾਹਣ (heavy vehicle) ਦਾ ਲਸੈਂਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਹ ਲੰਬੇ ਰੂਟ ਤੇ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਹਮਜਮਾਤੀ ਗੁਰਕੀਰਤ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਗੁਰਕੀਰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਟਰੱਕ ਸਨ।

“ਸੁਖਪਾਲ, ਤੂੰ ਇੱਧਰ ਕਿਵੇਂ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਡਾਕਟਰ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਏ, “ਗੁਰਕੀਰਤ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਖੁਸ਼ ਵੀ। ਖੁਸ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਹਮਜਮਾਤੀ ਮਿਲ ਪਿਆ ਸੀ। “ਦੇਖ ਗੁਰਕੀਰਤ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਠੇਡੇ ਖਾਧੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਵੀ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਝੱਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੱਤੀ। ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ‘ਚ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਿਆ। ਮੈਂ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਦੁੱਖ ਮੂਹਰੇ ਵੀ ਘਾਬਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਫਤੂਰ ਭਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਐਸਾ ਕੀੜਾ ਵੜਿਆ ਕਿ ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਮ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਿੱਤੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਮਿਹਨਤਾਂ, ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਸੈਂਟ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉੱਧਰੋਂ ਡਿਗਰੀ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਕੀ ਖਟਿਐ। ਸਮਾਂ, ਪੈਸੇ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ। ਤੂੰ ਦੇਖ ਲੈ, ਅਸੀਂ ਦੋਨੋ ਹਮਉਮਰ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ। ਤੂੰ ਸੈਂਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਏਂ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਸੈਂਟ ਹੋਣ ਦੀ ਪੌੜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੌਡੇ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ।”

“ਸੁਖਪਾਲ, ਵਿਆਹ ਵੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਨਰੜ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਐ। ਡਾਕਟਰਨੀ ਵੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਏਂ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਫਾਇਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ।”

“ਗੁਰਕੀਰਤ, ਡਾਕਟਰਨੀ ਕੀ ਕਰੂ? ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਗਊ ਗਧਾ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਬਲਕਿ ਅਕਸਰ ਗਧਾ ਗਊ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੂਜਨੀਕ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਏ।”

“ਨਹੀਂ ਯਾਰ, ਐਸੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਇੱਧਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਹਰ ਏ ਤੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਤੇਰੀ

ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਇੱਧਰ ਦੀਆਂ ਮੁਹਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਫੜਨ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਏ॥ ਤੁਸੀਂ ਇੱਧਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਢਲਣਾ ਵੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਏ। ਤੂੰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਥੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਏ। ਘਬਰਾ ਨਾ। ਜਦ ਤੂੰ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਏ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਜੱਟ ਬੂਟਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਜਾਣੀ ਏ। ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਦੋਸਤ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰਮਨੀ ਗਏ ਸਨ ਸ਼ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰੇ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤੈਨੂੰ ਸੈੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮੋਰਨੀ ਵਰਗੀ ਸਾਡੀ ਭਾਬੀ ਵੀ ਆ, ਦੋਸਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਘਬਰਾ ਨਾ। ਬੱਸ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਏ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਕਰਨਾ ਏ।”

“ਗੁਰਕੀਰਤ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰੀ ਜਾਨਾ ਏ। ਤੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਆਦਤ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।”

“ਦੋਸਤਾ, ਇਹ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ, ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ ਏ। ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਹੰਢਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੱਚ।”

ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਕਦ, ਟਿਕਟ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ!

ਜੱਸੀ ਦੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲਣ ਸਮਾਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਜਣਾ ਖਣਾ ਪੈ ਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਸੀ। ਬਣਾਉਣੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਪੂਰਾ ਗਰਮ ਸੀ।

-ਮਾਂ ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪੈਸੇ ਮੰਗ ਲਈਏ ਉਹ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਈਏ

- ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਸਾਨੂੰ ?

-ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੁਹਾਲੀ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕੁਆਟਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਲਈਏ। ਉਥੇ ਸ਼ਿਫਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਈਏ। ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਮੁੰਡਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾ ਦਈਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਫੜ ਲਿਆ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਖਰੀਦ ਲਈਏ।

- ਪੁੱਤ ਸਕੀਮ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਏ। ਨਾਲੇ ਇਸ ਵਿਚ ਗੈਰ- ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਤਾਲਾਕ ਲੈ ਲਵੇ।

- ਉੱਥੇ ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਵੱਧ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਖਰਾਬ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਫੜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ।

- ਕੀ ਤੇਰੇ ਡੈਂਡੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ?

- ਡੈਂਡੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ‘ਚ ਬੈੱਡ ਤੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਾਂ ਦੋਨੋਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਕੁਆਟਰ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅਫੋਰਡ (afford) ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਡੈਂਡੀ ਆਪਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਲਈ ਜਾਣ। ਬਾਕੀ ਤੁਸੀਂ ਡੈਂਡੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੀ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

- ਅਗਰ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ? ਅਗਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਘਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਉਹ ਬੁਰਾ ਵੀ ਮਨਾ ਸਕਦੇ ਨੇ।

- ਅਸੀਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਸਤੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਬੁੱਕ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਕਮਰਾ ਬੁੱਕ ਕਰਾਉ। ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੱਦੋ। ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਕਰੋ ਤੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣੋ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ੨੦ ਕੁ ਲੱਖ ਰੇਟ ਤਾਂ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਏ। ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ੧੦ ਲੱਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੧੦ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੁੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁੰਡਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਖਰਚ ਚਲਾਵੇਗਾ। ਜਦ ਤੱਕ ਮੁੰਡਾ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਬੱਧੂ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਉਹ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੱਕ ਜੰਗਲ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਫਾਕਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਜਨੂੰਨ ਇੰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਜੋਰ ਫੜ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਮਾਂ ਤੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੋਣਾ ਏ ਪਿੱਚੇ ਜਿਹੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਇੰਨੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਥੇ ਜਹਾਜ ਉਡਾਣ ਭਰਦਾ ਏ। ਉਥੇ ਤੱਕ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਗਏ ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਇਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਉਡਾਨ ਭਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਜਹਾਜ ਰਨਵੇਅ ਤੇ ਮੌੜ ਕੱਟ ਕੇ ਚੰਦ ਸਕਿੰਟਾਂ ਲਈ ਰੁਕਦਾ ਏ ਤੇ ਫਿਰ ਉਡਾਨ ਭਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਫੜਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਹਾਜ ਦੇ ਟਾਇਰ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਹਾਜ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਲਮਕ ਕੇ ਜਹਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਟਾਇਰਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬਾਕਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਜਹਾਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਉਤਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਾਂ ਜਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਣਿਆ ਏ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਐਲਾਨਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲ ਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਗਲਪਨ ਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਅਸੀਂ ਫੜਿਆ ਕਰਾਂਗੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਏ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਾਂਗੀ। ਜਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ੧੫-੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਿਆ ਹੀ ਕਰੂੰ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਸੇ ਹੀ ਪੈਸੇ।

ਆਖਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਠੀਕ ਵੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਨਾ ਵੀ ਸੂਤ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਾਂ ਸਹੀ। ਗੋਰੇ ਗੋਰੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਕਰਦੇ ਹੀ ਇਝ ਨੇ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸ਼ਨ ਏ। ਅਗਰ ਗੋਰੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਬੱਚਾ ਉਸਦਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਅੱਧਾ ਭਰਾ ਜਾਂ ਅੱਧੀ ਭੈਣ ਏ।

-ਕੁੜੇ, ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ ਵਖਤਾਂ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਏ ਕਿ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਲੋਕ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਤੂੰ ਆਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਖ ਲੈ। ਭੂਤਨਿਆਂ ਦਾ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿਹੁੰ ਪਿਛਲੱਗ ਏ।

- ਮਾਂ, ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ?

- ਮਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛਿਓਂ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ। ਬਾਅਦ 'ਚ ਆ ਕੇ ਭੂਤਨਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿਹੁੰ ਨਾਲ ਵਸ ਗਈ। ਮਹਿੰਗੇ ਦਾ ਭਰਾ ਰਤਨਾ ਉਸਦਾ ਅਸਲੀ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਏ। ਰਤਨਾ ਗੁਰਮੇਜ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏ। ਰਤਨੇ ਦੀ ਇਕ ਭੈਣ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਨੂਰਪੁਰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਏ। ਉਹ ਵੀ ਗੁਰਮੇਜ ਦੀ ਹੀ ਕੁੜੀ ਏ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਥੇ ਬਥੇਰੀਆਂ ਕਿਤਿਓਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਵਸਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਫੱਫੇਕੁੱਟਣਿਆਂ ਦੀ ਮਿੰਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਜਾਗਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਮਿੰਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਰਤਾਰੇ ਦੇ ਜਾ ਵਸੀ। ਹੁਣ ਮਿੰਦੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੰਡੇ ਆ ਸੁਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਕਰਤਾਰੇ ਚੋਂ। ਮਨੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਲਿੰਗੀ ਏ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖੇ ਤੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖੇ। ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਏ। ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਧਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਜਕੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਘੱਟ। ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨਣੀਆਂ ਇੱਧਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤੀਵੀਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਜੈਮਲ ਦੀ ਜਗੀਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਰਫੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੱਲਿਆਂ ਵੇਲੇ ਜੈਮਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਕੋ ਛੱਡੀ ਤੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਨਾਮ ਰੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਗੀਰ ਕੋਰ। ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਖੋਰੂ ਪਾਉਂਦਾ ਏ। ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਜਾਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਧਰਮ ਵੀ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਦਮੀ ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਮੂਹਰੇ ਮੈਂ ਧਰਮ ਤੇ ਜਾਤਾਂ ਸਭ ਫੇਲ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੇ

ਨੇ ਕਈ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇਹ ਬੱਚੇ ਜਵਾਨੀ ਵੱਲ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਧਰਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲਾਗ ਕੇ ਪਰੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ੈਕੀਨ ਬਣ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

- ਮਾਂ, ਉਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਕੁਝ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਚੱਲੀਂ ਏਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਝਿਜਕ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੀ ਏ। ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਕੋਈ ਇੰਜ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੱਟ ਜਾਨੋਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣ। ਜਸਦੀਪ ਕਈ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੂਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਈਦਾ ਏ। ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣਗੀਆਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਛੇ ਵਜੇ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੀਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦਾ ਭਾੜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਮੂਹਰੇ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਭਾੜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉੱਕੀ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਜਦ ਮਰਜ਼ੀ ਜੀਹਦੇ ਕੋਲ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿ ਆਵੇ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਏ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਰਜਾਮੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਮਾਪੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਜਸਦੀਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜਦ ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਵੇਲੇ ਗੋਰੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨ ਧੀ ਨੂੰ ਮੂਹਰੇ ਡਰਾਇਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ।

- ਪੁੱਤਰ, ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਏ। ਕਈ ਧਰਮ ਖੁਲੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਤੰਗ। ਇਸਾਈ ਧਰਮ ਵਿਚ ਖੁੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁੱਲਦਿਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਏ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ॥

- ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਈ ਇਸਾਈ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੋਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੀਨੀਆ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਕਰਿਸਟੀਨਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਖੁੱਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਏ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰਿਕ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣੇ ਪਾਪ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਮਾਜ ਬਾਰੇ ਸੁਣਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ

ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਮੁਖ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਦੇਖ ਲਵੋ। ਸਿਡਨੀ ਸਾਰਾ ਵੇਸਵਾ ਘਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ। ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਕੁ ਸਫੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵੇਸਵਾਘਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਹੀ ਛਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਇਕ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਕਿੰਗਜ਼ ਕਰੋਸ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸੈਕਸ ਦੀ ਮੰਡੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸਮ ਫਰੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੱਟ ਕੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

- ਧੀਏ, ਜਿਸਮਫਰੋਸ਼ੀ ਹਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਏ। ਕਿਤੇ ਇਹਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਨਜੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਏ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਜਾਂ ਗਾਉਣ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਏ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਮਫਰੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਅਕਸਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਏ। ਸਿਰਫ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੀ ਐਸਾ ਏ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤੇ ਸਖਤ ਪਾਬੰਦੀ ਏ। ਇਥੇ ਵੀ ਅੰਦਰੋਗਤੀ ਬਥੇਰਾ ਕੁਝ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਚੰਡੀਹੜ ਵਿਚ ਕੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਨਾਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ।

- ਮਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਇੰਜ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਏ ਕਿ ਜਿਸਮ ਫਰੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਈ ਲਾਭ ਵੀ ਹਨ।

- ਉਹ ਕੀ ?

- ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੜਾਈਆਂ ਇਸਤਰੀ ਪਿੱਛੇ ਕਰਦਾ ਏ। ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਹ ਸਭ ਲੜਾਈਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿਡਨੀ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਪਰਾਧ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੂਜਾ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਆਵਾਰਾਗਰਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਗੈਰ- ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ। ਇਥੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਘਟੀਆ ਏ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਾਹਲੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਇਥੇ ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਇਕ ਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਕੁੜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ। ਉਥੇ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚਾ ਹੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਏ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੋਟਰਾਂ ਗੱਡੀਆਂ

ਤੇ ਸਫਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਾਅ ਵਲ ਨਹੀਂ ਤੱਕ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਗੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵੀ ਦੇਖੀ ਏ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਅਵਾਗੋਣ ਝਾਕਦੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਹੋਲੋਂ ਹਾਏ ਜਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰ ਝਿਜਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨਿਰੇ ਸਾਫ ਹਨ। ਮਾੜੀ ਨੀਤ ਹੋਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਏ।

- ਜੱਸੀ, ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਲੈਕਚਰਬਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ। ਆਪਾਂ ਦੱਸ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ? ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।

- ਮਾਂ, ਜਰੂਰਤ ਪਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਦਲਣਾ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਖੰਦੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਦਿੱਲੀ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਇੱਦਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਏ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਏ ਕਿ ਪੈਸਾ ਜਿਆਦਾ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਥੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਖੋਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਬੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਉਧਰ ਟੁੱਟੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਗੋਰੀਆਂ, ਜਮੀਕਣਾਂ ਜਾਂ ਆਈਲੈਂਡਰ ਤੀਵੀਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਫਿਰ ਵੀ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਧੋਖਾਂ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਟੁੱਟੀ ਜਿਹੀ ਅਧਖੜ ਗੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰੋਣਾ ਇੰਜ ਰੋਇਆ ਸੀ।

- ਤੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੱਗਦੀ ਏਂ? ਕੀ ਤੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਏਂ?

-ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ।

- ਕੀ ਤੂੰ ਮੋਹਿੰਡਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਏਂ?

- ਉਹ ਕੌਣ ਏ?

- ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਏ?

- ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੀ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੀ ਹਾਂ?

- ਕੀ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਉਹਨੂੰ ਲੱਭਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏਂ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ

ਉਹ ਸਡਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।'

- ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਇਸ ਕਦਰ ਮਤਲਬੀ ਹਨ। ਅਗਰ ਮਰਦ ਮਤਲਬੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਤਲਬੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ਼ ਏ? ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਤਲਬੀ ਬਣਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬਣ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਬਸਿੰਦੀ ਹੋਣਾ ਵਰਦਾਨ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਇਸਤਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਮਯਾਬ ਏ।

ਜੱਸੀ ਦੀ ਮਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਐਸੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁਹਾਲੀ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ :

- ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਲੜਕੀ ਵਾਸਤੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਰ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਉਮਰ ੨੬ ਸਾਲ, ਕੱਚ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਛੇ ਇੰਚ, ਰੰਗ ਗੋਰਾ, ਚਿਹਰਾ ਗੋਲ, ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ। ਦੁਹਾਜੂ ਅਤੇ ਕੰਟਰੈਕਟ ਵਿਆਹ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਜਲਦੀ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਏ। ਮਿਲੋ ੬੬-ਏ ਫੇਜ਼.... ਮੋਹਾਲੀ ਫੋਨ ਨੰਬਰ.....।

ਅਖਬਾਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਫੋਨ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

- ਹੈਲੋ!

- ਹੈਲੋ!

- ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਜੀ?

- ਜੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਪਰਸ ਰਾਮ ਏ।

- ਕੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਤੁਸੀ ਹੋ?

- ਨਹੀਂ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਸੰਦੀਪ ਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

- ਤੁਸੀਂ ਅਸਲੀ ਵਿਆਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਨਕਲੀ?

- ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਨਾਤਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

- ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ।

- ਭੋਟਾ ?

- 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਕਦ, ਏਅਰ ਟਿਕਟ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਖਰਚ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ। ਅਗਰ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਲੜਕੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਲੜਕਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅੱਛੀ ਲੜਕੀ ਲੱਭ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਮ ਤਾਲਾਕ ਲੈ ਲਵੇਗੀ। ਅਗਰ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਰਹੇਗੀ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਵੈਸੇ ਉਥੇ ਹੋਰ ਲੜਕੀਆਂ ਲੱਭਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ। ਲੜਕਾ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਹੀ ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਵੇ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੱਕ ਠੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਅਲੱਗ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇਕਦਮ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

- ਜੇ ਲੜਕਾ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਏ ?

- ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ। ਇਸ ਤੇ 25 ਲੱਖ ਤੱਕ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉੱਥੇ ਲੜਕੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਏ ਤੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਫਾਇਦਾ।

- ਉਹ ਕਿਵੇਂ ?

- ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਘੱਟ ਦੇਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਨੇ। ਦੂਜਾ ਲਾਭ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਲੜਕਾ ਅਸਲੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਲਦੀ ਸੈੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਉਹਨੂੰ ਉਧਰ ਕੁੜੀ ਚੰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੈੱਟ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਇਧਰੋਂ ਆ ਕੇ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਧਰ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਢਲਣਾ ਕਿਵੇਂ ਏ। ਇਧਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵੀ ਉੱਧਰ ਜਾ ਕੇ ਨਿਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਏ, ਉਧਰ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਹਣੀ ਹੋਣਾ ਹੋਰ। ਉਥੇ ਜਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਲੋੜ ਏ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਟਰੀਟ ਸਮਾਰਟ ਹੋਣ ਦੀ। ਕਈ ਸਾਧਾਰਣ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਵਧੀਆ ਸੈੱਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਧਰ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਨਿਰੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਧਰ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਲਦੀ ਢਲਦਾ ਏ ਉਹ ਜਲਦੀ ਅਡਜਸਟ

ਹੁੰਦਾ ਏ।

ਇੱਧਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਹ ਢਾਚੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਢਲਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਘਰੋੜ ਘਰੋੜ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਹ ਘਰੋੜ ਕੇ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਬਸ ਫੁਰਕ ਫੁਰਕ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਟੁੱਟੀ ਭੱਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੱਧ ਚਲਦੀ ਏ। ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈਰਾਪਨ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਬੋਲਣ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਜਿਆਦਾ। ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਬਲਿਆ ਉਬਲਿਆ ਆਲੂ ਪਾ ਦਿਓ ਤੇ ਉਹ ਗੁਲਲ ਗੁਲਲ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਜਲਦੀ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗੀ ਤੇ ਅਸਾਂ ਇਧਰੋਂ ਅਗਲਾ ਕੇਸ ਫੜਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

- ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਲੜਕੀ ਸਾਡੇ ਲੜਕੇ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵਰ ਨਹੀਂ ਢੂੰਡ ਸਕਦੀ ?

- ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ।

- ਗੁਸਤਾਖੀ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਸਮਪਰਕ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਫੋਨ ਕਾਲ ਆਉਂਦੀ ਏ।

- ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ।

- ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।

- ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਲੜਕੇ ਦਾ ਮਾਮਾ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਜੀ।

- ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜੀ ਫਰਮਾਓ। ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਟਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

- ਸਾਡਾ ਲੜਕਾ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਦੀ ਕੋਚਿੰਗ ਲੁਧਿਆਣੇ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ। ਟੈਸਟ ਵਿਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਡੀ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਹੀ ਵਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਟੈਸਟ ਵਿਚ ਜਾਲਸਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਫੜੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਕੈਂਡਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੈਸਟ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਹੋ ਗਈ।

- ਤੁਸੀਂ ਏਨੀ ਲੰਬੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਲਦੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕੀ ਖਰਚ ਕਰੋਗੇ ?

- ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡਾ ਲੜਕਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਖਰਚਾ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ?

- ੨੦ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ। ਲੜਕਾ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਲੜਕੀ ਘਰ ਰਹੇਗੀ। ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਲੜਕਾ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਅਗਰ ਲੜਕਾ ੬ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੜਕੀ ਲੱਭ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਾਰਨ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਹੋ।

- ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ?

- ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਭੋਲੇ ਹੋ। ਅਗਰ ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫ੍ਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਗਲਾ ਕੇਸ ਫੜਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

- ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੱਭਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ?

- ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਇਹ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

- ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਜੀ। ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰਾਂਗੇ।

- ਮਿਹਰਬਾਨੀ।

ਫਿਰ ਫੋਨ ਆਇਆ-

- ਹੈਲੋ।

- ਹੈਲੋ!

- ਦੱਸੋ ਕੀ ਖਾਤਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

- ਜੀ, ਮੈਂ ਤਿਹਾਜ਼ੂ ਹਾਂ। ਬਾਹਰਲੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ੁਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

- ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ ?

- ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਰਸਾਲਪੁਰ ਏ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਹਾਂ।

- ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਵਿਆਹ ਫੇਲ੍ਹ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ?

- ਜੀ ਇਹ ਨਾ ਪੁੱਛੋ! ਕਹਾਣੀ ਲੰਬੀ ਏ।

- ਅਸੀਂ ਪੱਕਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ। ਮੁਆਫ ਕਰੋ ਜੀ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜੱਸੀ ਨੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਭਰਜਾਈ

ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸੈਲਾਨੀ ਵੀਜ਼ੇ ਤੇ ਆਈ ਸੀ। ਪਰਸੋਂ ਉਸਦਾ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁੱਝ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈਆਂ। ਦੀਸ਼ੋ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਵੀਕ ਐਂਡ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਿਜਾਣਾ, ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਸੈਰ, ਨੀਲੇ ਪਹਾੜ, ਰੇਲਾਂ, ਬੱਸਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਤੇ ਭੋਜਨ, ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ, ਹਰੇ ਮੇਵੇ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਜੂਸ, ਆਈਸ ਕ੍ਰੀਮਾਂ, ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਦਿ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗੇ ਪਰ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਆਪਣੇ ਜਿਹੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਘੁਲਣਾ ਮਿਲਣਾ, ਦੀਸ਼ੋ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਘੁਮਾਉਣਾ, ਦੀਸ਼ੋ ਦੇ ਇਸ ਡਰ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਭਿਣਕ ਕਿ ਉਹ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਅਵਾ ਤਵਾ ਨਾ ਬੋਲ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਹੀਣਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ ਪਵੇ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਵੇਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਕੁੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਕੁਝ ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਕਿ ਨਣਾਨ ਭਰਜਾਈ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੈਸੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਤੇ ਤਣਾਅ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਸੱਸ ਨੂੰ ਤੇ ਦਰਾਣੀ ਜਠਾਣੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।

ਪਰਸੋਂ ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਉਡਾਣ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੇ ਖੂਬ ਘੁੰਮੀਆਂ ਫਿਰੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਖਰੀਦੇ, ਪਰਸ ਖਰੀਦੇ, ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ, ਕਾਸਮੈਟਿਕ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋ ਗਹਿਣੇ ਵੀ ਖਰੀਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੋ ਐਸੇ ਸਟੋਰਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗਈਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੇਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਆਖਿਰੀ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਵੇਲੇ ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉੱਕੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਟੋਰ ਘਰ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦੂਰ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੇਲ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਚਾਮੂਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ-- ਨਾ ਉਹ ਦੂਰੀ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਖਰਚਾ, ਤੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਥਕਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ

ਇੰਜ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਟੋਰਾਂ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਅਜੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਵੇਲੇ ਅਕਸਰ ਟਾਟ ਦੀਆਂ ਜੁੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਬਖੀਏ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਲਿਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ੩੦ ਕਿਲੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਧ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਰ ਵਿਚ ਹਲਕੀਆਂ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ- ਸੋਨੂੰ ਲਈ ਅਤਰ ਫਲੋਲਾਂ, ਸ਼ੀਰੀ ਲਈ ਪਰਸ, ਟਿਕੂ ਲਈ ਗਲ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਬੋਆਂ, ਬੇਬੇ ਲਈ ਬੰਦ ਜੁੱਤੀ, ਦੋਹਤੀ ਲਈ ਜੀਨ, ਆਪਣੇ ਘਰਵਾਲੇ (ਦੀਸ਼ੋ ਦੇ ਭਰਾ) ਲਈ ਜੈਕਟ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਬਾਕੀ ਭਰਜਾਈ ਲਈ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੀਸ਼ੋ ਉਹਦੇ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਦੀਸ਼ੋ ਉਹਨੂੰ ਉਹਦੇ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛ ਕੇ ਉਹਦੇ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਮੰਗ ਵੀ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਵੇਂ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਜਾਂ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਟੋਰਾਂ ਤੇ ਘੁੰਮ ਕੇ ਕੁੱਝ ਸਸਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੱਭ ਕੇ ਖਰੀਦਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸਨ। ਫੱਟਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸਲਈ ਬਾਜੀਗਰ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਡਾਲਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਡਾਲਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ? ਕੁਝ ਡਾਲਰ ਉਹਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਵੀ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜੀਅ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖਰੀਦਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧਨ, ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਘੱਟ ਸਨ। ਸਥਾਨ ਸਿਰਫ ਇਕ ੩੦ ਕਿਲੋ ਭਾਰ ਸਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਤੇ ੭ ਕਿਲੋ ਵਾਲਾ ਬੈਗ ਸੀ। ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਦੀਸ਼ੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ- 'ਭਰਜਾਈ, ਭਾਰ ਤੁਲਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਆਈਟਮਾਂ ਬੈਗ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਜਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਲਈਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਇੱਕ ਅੱਧ ਜੈਕਟ ਜਾਂ ਜਰਸੀ ਪਹਿਨ ਲਈਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਜਦ ਭਾਰ ਤੋਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕੁਝ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਹੱਥਲੇ ਬੈਗ ਵਿਚ ਤੁੰਨ ਦੇਈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।'

ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਆਪ ਕੀ ਕੁਝ ਖਰੀਦਿਆ ਇਸਦਾ ਦੀਸ਼ੋ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਸਮੇਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦ ਇਕੱਲੀ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਮਾਨ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤੇ

ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਖੜੀ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਗਿਟ ਮਿਟ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮਾਨ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਰੀਕਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਓਹਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਝ ਆਈਟਮਾਂ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਉਹਨੇ ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਉਹ ਖੁਦ ਇਕੱਲੀ ਕਰ ਆਈ। ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਇਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਨ ਪੈਨਰਿਥ ਦੇ ਮਾਇਰ ਅਤੇ ਟਾਰਗਟ ਸਟੋਰਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕਰਕੇ ਦੋਨੋਂ ਜਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੈਵਨ ਹਿੱਲਜ਼ (Seven Hills) ਆ ਗਈਆਂ। ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਇਹ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਵਜੇ ਉਸਦੀ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਜਾਣ ਲਈ ਉਡਾਣ ਸੀ। ਇਸ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹਨੂੰ ਇਥੇ ਬਿਤਾਇਆ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ---ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਸੋਹਣੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ----- ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਉਦਾਸ ਵੀ ਹੋਇਆ ਪਰ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ--- ਦੀਸ਼ੋ ਬਹੁਤ ਡਾਹਡੀ ਏ --- ਨਿਰੀ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ----- ਪਾਉਂਦੀ ਏ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਚੀਰਾ ਤੇ ਦੱਸਦੀ ਏ ਝਰੀਟਾਂ----- ਇਹਨੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇਹਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ--- ਭਲਾ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ?----- ਕਿਰਾਇਆ ਵੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਏ----- ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ----- ਜੇ ਦੀਸ਼ੋ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸ਼ਰੀਕਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹਦੀ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ----- ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇੱਥੇ ਟਕਿਆਂ ਧੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ----- ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨੀਂ ਇਹ ਛੁੱਟ ਪੈਣੀਆਂ ਕਿਉਂ ਹੱਥ ਘੁੱਟਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ----- ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਘਰਵਾਲਾ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ---- ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਘੁੱਟੀ ਗਈ--- -- ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਧੋਲਾ ਖਰਚਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿੰਦੀ---- ਸਹੁਰੀ ਚੰਦਰੀ ਦੀ ਚੰਦਰੀ ਹੀ ਰਹੀ---- ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਲਈ ਸੋਹਣੀ ਜੈਕਟ ਲੈ ਤੀ----- ਮੈਨੂੰ ਘਟੀਆ ਜਿਹਾ ਸਮਾਨ ਲੈ ਤਾ---ਅੰਗੂਠੀ ਦੇਣ 'ਚ ਵੀ ਕੰਜੂਸੀ ਕਰ ਗਈ---- ਅੱਧੇ ਤੋਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦੀ ਹੋਊ---- ਪਰਸ 40 ਡਾਲਰ ਦਾ ਹੋਊ ----- ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗੁੱਚੀ(Gucci) ਅਤੇ ਪਰਾਡਾ(Prada) ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਆ -----ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੇਲਾਂ--- ਆਪਣਿਆਂ ਲਈ ਮਹਿੰਗੇ ਬਰੈਂਡਡ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਸਟੋਰ!!

ਭਰਜਾਈ ਤੜਕੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ 'ਚ ਤੁਰੀ ਫਿਰੇ। ਉਡਾਣ 10:15 ਤੇ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਲੋਹੜੇ ਦਾ ਚਾਅ! ਅਟੈਚੀ ਰਾਤ ਹੀ ਤੁਲਵਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਾਰੀ। ਕਿਤੇ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ

ਫੁੱਟ ਪੈਣੇ ਕਿੱਲੋ ਦੋ ਕਿੱਲੋ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਬੈਗ ਵਿਚ ਦੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਰਸ ਤੁੰਨਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਤੁੰਨ ਲਏ। ਦੀਸ਼ੋ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਅੰਗੂਠੀ ਉਹਨੇ ਉਂਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈ। ਘੜੀ ਵਲ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ। ਕਦੋਂ ਛੇ ਵੱਜਣਗੇ ਤੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰਾਂਗੇ। ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਰਾਤ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਛੇ ਵਜੇ ਚੱਲਾਂਗੇ। ਸੱਤ ਵਜੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਗੱਡੀ ਪਾਰਕ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਭਾਰ ਤੁਲਾ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ। ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਸਟਾਫ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਲ ਪਵੇ। ਉਸਤੋਂ ਪੁੱਛਦੀ ਗਿੱਛਦੀ ਉਹ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਵੀ ਕਰ ਲਊ। ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਚੈੱਕ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਊ ਤੇ ਉਸ ਗੇਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਊ ਜਿੱਥੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬਥੇਰੇ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਏ- ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਕਿਤੇ ਨਵ ਵਿਆਹਿਆ ਜੋੜਾ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਕਿਤੇ ਬਾਬੇ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ। ਜਦ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਨੂੰ ਆਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਬਥੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣਾ ਫਾਰਮ ਵੀ ਭਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਤੀਵੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰੀ ਆਪਣੇ ਜਿਹੀ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਮਰ ਵੀ ਉਨੀ ਕੁ ਹੀ, ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਵੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ, ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਉਹਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਸੀ- ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਵੂਲਗੂਲਗੋ। ਉਸਨੇ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ- 'ਕਦੀ ਕਦੀ ਫੋਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੀਂ। ਦਿਲ ਲੱਗਾ ਰਹੂ। ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।' ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਤੂੰ ਮੁੰਡੇ ਬਹੁ ਕੋਲ ਜਾ ਰਹੀ ਏਂ। ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਬਹੁ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਦਿਨ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਹੀਦਾ ਈ ਏ। ਨਾਲੇ ਬਾਲ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਏ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਏ? ਕਿਤੇ ਦੂਜੀ ਵੀ ਕੁੜੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ? ਜੇ ਇੰਜ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਜੇ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹੁਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀਂ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦੇਖਿਆਂ ਭੁੱਖ ਲਹਿੰਦੀ ਏ। ਲੰਮੀ ਲੰਝੀ। ਐਤਕੀਂ ਈ ਬੀਆ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਏ। ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੋਰਸ ਕਰ ਰਹੀ ਏ। ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਦੀਪਾਂ ਤੇ ਉਹ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਦਾਜ ਦੇਵਾਂਗੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ। ਬਰਾਤ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਵੀਂ।' ਭਰਜਾਈ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਉਸਦੇ ਕੁੜੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਕੁੜੀ ਲਈ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਆਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁੱਲ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ

ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੱਧ ਵਾਰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ। ਪਰ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਇਹ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕ। ਇਹ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ। ਜੇ ਕਹੋ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ 'ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਛੱਡੋ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣਾਂ ਪਛਾਣਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹੋ। ਸਾਡੀ ਬੇਬੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੇ ਘਰ ਮੋਚੀ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਉਸਦੇ ਟੱਬਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦਰਜੀ ਸੱਦਣਾ ਮਹੀਨੇ ਭਰ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਟੱਬਰ ਬਾਰੇ ਅਵਾ ਤਵਾ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛੀ ਜਾਣੀਆਂ। ਗੁਆਂਢ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਘਰ ਨੁਆਰ ਬੁਣਨ ਆ ਜਾਣਾ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਛੇਕ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਇਹੀ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਭਾਲਦੀਆਂ ਹੋ।' ਸਵੇਰ ਦੇ ਛੇ ਵੱਜ ਗਏ। ਭਰਜਾਈ ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਜਾਗਣ ਬਾਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੀ ਭਿਣਕ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਆਵਾਜ਼ ਪੈਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ। ਆਖਰ ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਹ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਭਰਜਾਈ ਉੱਠ ਕੇ ਰਸੋਈ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਚਾਹ ਨਾਲ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕੀਤਾ। ਦੀਸ਼ੋ ਦੇ ਘਰਵਾਲਾ ਜਸਵੰਤ ਵੀ ਬੈਠਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ, "ਭੈਣ ਜੀ, (ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਭਰਜਾਈ ਜਾਂ ਭਾਬੀ ਜੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭੈਣ ਜੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ) ਆਪਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਚੈੱਕ ਕਰ ਲਓ ਸਮਾਨ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਾਸਪੋਰਟ, ਟਿਕਟ ਆਦਿ ਚੈੱਕ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਏ।"

"ਵੀਰ ਜੀ ਸਭ ਠੀਕ ਏ। ਬਸ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ। ਸਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਕਰਕੇ ਆਇਓ। ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।"

"ਕਾਰ ਵਿਚ ਦੀਸ਼ੋ, ਜਸਵੰਤ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਕਾਰ ਸੈਵਨ ਹਿੱਲਜ਼ (SevenHills) ਤੋਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਵਲ ਚੱਲ ਪਈ। ਭਰਜਾਈ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਮੁੜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਆ ਹੋਣਾ ਏ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਗੱਡੀ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਡੀ ਲਈ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਪੇਸ ਮਿਲੀ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਲ ਜਾਣ ਲਈ ਲਿਫਟਾਂ ਰਾਂਹੀ ਉੱਤਰੇ। ਸਮਾਨ ਟਰਾਲੀ ਤੇ ਰੱਖੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। "ਭਾਬੀ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਟਿਕਟ ਦਿਖਾਇਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਦੇਖੀਏ, ਫਿਰ ਬੋਰਡ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ਕਿ ਕਿਸ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰ ਤੋਲਿਆ ਜਾਣਾ ਏ।" ਭਰਜਾਈ ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਰਸ ਦੀ ਇਕ ਪਰਤ ਫਰੋਲੀ, ਦੂਜੀ ਪਰਤ ਫਰੋਲੀ, ਤੀਜੀ ਪਰਤ ਫਰੋਲੀ ਸਾਰਾ ਪਰਸ ਫਰੋਲ ਮਾਰਿਆ। ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਰਸ ਵਿਚ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਭ ਦਾ ਰੰਗ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗਸੀ ਪੈਣ ਨੂੰ ਕਰੇ। ਬੈਗ ਵਿਚ

ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਉਹ ਵੀ ਫਰੋਲ ਮਾਰਿਆ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਖੀਰ 'ਚ ਸੁਆਹ ਪੈ ਗਈ। ਸਭ ਕੀਤੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ।

ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਭਰਜਾਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਸ਼ਾਇਦ ਘਰ ਦੂਜੇ ਪਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਰਸ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਭੁੱਲ ਆਈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਹ ਪਰਸ ਘਰੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ। ਘਰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਲਾਡੀ ਤਾਂ ਮੈਲਬੋਰਨ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਜੇ ਇੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੱਭ ਕੇ ਫੜਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਜੇ ਉਡਾਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਰੋ ਤਾਂ ਵਾਪਿਸ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਏ ਕਿ ਪਾਸਪੋਰਟ ਘਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਏ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ? ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਲਈ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?” ਜਸਵੰਤ ਸੋਚੀਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। “ਵੀਰ ਜੀ, ਵਾਪਿਸ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਏ। ਚਲੋ ਜਾ ਕੇ ਘਰ ਦੇਖ ਲਈਏ। ਜੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਡਾਣ ਫੜਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਸਾਰ ਹੋਗੇ ਆ। ਜੇ ਘਰ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਏ। “ਭਰਜਾਈ ਬੋਤੇ ਵਾਂਗ ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੁੱਟ ਕੇ ਖੜੀ ਸੋਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।”

ਤਿੰਨੇ ਜਾਣੇ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਵਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਟੱਪਦੇ ਹੀ ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜਾ ਪਰਸ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਟੈਚੀ ਅਤੇ ਬੈਗ ਫੋਲ ਮਾਰੇ ਪਰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਾ।

“ਭੈਣ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਵਾਉਣੀ ਪਊ। ਫਿਰ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲੇਟ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣਵਾਉਣਾ ਪਊ, ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਈ ਦਿਨ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬੜਾ ਹੀ ਸਖ਼ਤ ਏ। ਤੁਹਾਡਾ ਵੀਜ਼ਾ ਸਿਰਫ ਪਰਸੋਂ ਤੱਕ ਏ। ਦੀਸ਼ੋ, ਦੱਸ ਕੀ ਕਰੀਏ?”, ਜਸਵੰਤ ਸੋਚੀਂ ਪਿਆ ਬੋਲਿਆ।

“ਮੇਰੀ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਟੋਰਾਂ ਤੇ ਫੋਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਗੋਰੇ ਲੋਕ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੁੱਲੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਂਭ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਭਾਰਤੀ ਏ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਏ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਨਾਵਾਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਪੈਨਰਿਥ ਦੇ ਦੋ ਸਟੋਰਾਂ ਤੇ ਗਈਆਂ ਸਾਂ। ਇਕ ਟਾਰਗਟ (Target) ਤੇ ਦੂਜਾ ਮਾਇਰ (Myer)। ਟਾਰਗਟ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਇਰ ਵਿਚ ਜਿਆਦਾ। ਮਾਇਰ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਸੇਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਾਰਗਟ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ।

ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਟਾਰਗਟ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਉੱਪਰੋਂ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਭੁੱਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਦੀਸ਼ੋ ਨੇ ਮਾਇਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਾਰਿਆ। ਅੱਗਿਓਂ ਆਪਸ਼ਨਾਂ (Options) ਆਈ ਜਾਣ- ਲੇਡੀਜ਼ ਵੇਅਰ= ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਦਬਾਓ, ਚਿਲਡਰਨ ਵੇਅਰ= ਦੋ ਨੰਬਰ ਦਬਾਓ, ਅਕਸੈਸਰੀਜ਼ (Accessories)= ਤਿੰਨ ਨੰਬਰ ਦਬਾਓ। ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ! ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਆਪਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਆਖਰ ਅਕਸੈਸਰੀਜ਼ ਤੇ ਗੋਰੀ ਵਿਕਰੇਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋਈ- “ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਟੋਰ ਚੋਂ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਇੱਕ ਇੰਡੀਅਨ ਪਾਸਪੋਰਟ ਛੱਡ ਗਏ ਸੀ।”

ਗੋਰੀ ਵਿਕਰੇਤਾ ਬੋਲੀ, “ਪਲੀਜ਼ ਲੈੱਟ ਮੀ ਹੈਵ ਆ ਲੁੱਕ।”

ਉਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲੀਆਂ ਆਈਟਮਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਇਜ਼ ਇੱਟ ਡਵਿੰਡਾਜ਼(ਦਵਿੰਦਰ ਦਾ) ਪਾਸਪੋਰਟ?”

“ਓਹ, ਯੈੱਸ। ਥੈਂਕ ਗਾਡ। ਦਿਸ ਇਜ਼ ਦਾ ਵਨ। ਵੀ ਆਰ ਕਮਿੰਗ ਟੂ ਕਲੈਕਟ ਇਟ”, ਦੀਸ਼ੋ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ।

ਜਦ ਗੋਰੀ ਵਿਕਰੇਤਾ ਨੇ ‘ਡਵਿੰਡਾ’ (ਦਵਿੰਦਰ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਖਿੜ ਗਏ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਫਲਾਈਟ ਫੜਨ ਜੋਗਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨੇ ਜਾਣੇ ਪੈਨਰਿਥ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਿਆ। ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਟ ਸੀ। ਸਟੋਰ ਵਾਲੀ ਗੋਰੀ ਦਾ ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਿ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੀ ਟਿਕਟ ਈਮੇਲ ਰਾਂਗੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉਸੇ ਏਜੰਟ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਜਿਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਿਕਟ ਲਈ ਸੀ।

ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਤ ਦੁਖਦਾਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੱਟੀ।

ਸਵੇਰੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਦੋ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਟਿਕਟ ਚੈੱਕ ਕੀਤੇ। ਜਸਵੰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਏ। ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ।

ਆਖਰ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਨਸੀਬ ਹੋ ਹੀ ਗਿਆ।

ਮਿਲਣੀ

ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮਾਮਾ ਕੋਈ ੬੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਕੌਣ ਕਰੂ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦੋ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਟੱਬਰ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਟੱਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹੇ ਪੱਛੜੇ ਹੋਏ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਮੁਹਰੇ ਜੁੜੇ ਸਾਕ ਬੜੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਟੌਹਰ ਟੱਪੇ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਤਾਂ ਕਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਆਹ ਦੌਰਾਨ ਮੁੰਡਾ, ਭਾਵ ਹੋਣੇ ਵਾਲਾ ਜਵਾਈ, ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਉੱਚੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੜਕੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

“ਮਾਮਾ ਕੌਣ ਬਣੂ ਫਿਰ?” ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਵੀ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਆਉਣੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

“ਭਾਅ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹੋ। ਪਿਛਲੇ ੨੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨਾਲ ਦੁਬਈ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋ।” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।

“ਭੈਣ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੇਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਮਾਮਾ ਬਣਦਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਭੈਣ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਏ ਦਾ ਮੰਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾ ਲਓ।”

“ਰੇਲੂ ਤੋਂ?”

“ਭੈਣ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਉਹੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਕੇ ਤਾਏ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏ। ਤਾਏ ਚਾਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇੱਦਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਮਸਾਏ ਹੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਏ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ।”

“ਰੇਲੂ ਅਮਲੀ! ਉਹ ਮਿਲਣੀ ਕਰਦਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗੂ? ਉਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਬਰਾਤੀਏ ਮਸ਼ਕੜੀਆਂ ਹੱਸਣਗੇ। ਪਤਾ ਨੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੀ ਨਾ। ਜੇ ਝੋਕ ਲੱਗ ਗਈ ਤਾਂ? ਕਿਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਡੰਡ ਬੈਠਕਾਂ ਨਾ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਉਸ ਵੇਲੇ।

ਉੱਦਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਛ ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਿਗੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਜਦ ਘੁੱਟ ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਮੁੱਛਾਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਵਾਂਗ ਵਲਦਾਰ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਉਹਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੇਖੋ? ਤਹਿਮਤ ਜਿਹੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੰਘਾ ਤੀ। ਝੱਗਾ ਪਜ਼ਾਮਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਹਦੇ ਪਾਇਆ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪੈਂਟ ਕੋਟ ਪਾਉਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਏ।”

“ਭੈਣ ਮੇਰੀਏ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਜਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਾਪੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦੈ।”

“ਭਾਅ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲਗਦੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੇ ਟੌਹਰ ਟੱਪੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਰੋਹਬ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਲੀੜਾ ਵੀ।”

“ਰੇਲੂ ਤੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਬੁਰਾ ਲੱਗੀ ਜਾਂਦੈ। ਕਪੜੇ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਪਵਾ ਦਿਉਂ ਉਹਦੇ, ਤੂੰ ਇਹ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਬਾਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਕੱਦ ਕਾਠ ਏ ਉਹਦਾ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਗਾਜੀਆਣੇ ਦੇ ਕੁੰਡਾ ਸਿਹੁ ਵਾਂਗ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੀੜੇ ਟੇਡੇ ਮੇਡੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸਾਡਾ ਅਸਲੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਏ। ਆਹ ਪੈਂਟੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਤਾਂ ਵੀਹ ਤੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਰਹਿੰਦੀ ਖੁੰਦੀ ਕਸਰ ਇੰਗਲੈਂਡੀਆਂ ਨੇ ਕੱਢ ਤੀ। ਆਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਆਲਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿਹੁ ਹੀ ਦੇਖ ਲੈ। ੫੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਵੀ ਬਲਦਾਂ ਅਤੇ ਗੱਡਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹਲ੍ਹਟ ਜੋੜ ਛੱਡਣੇ। ਮਣ ਮੈਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਮੀਹਿ ਦੇ ਟੱਲਿਆਂ ‘ਚ। ਮੋਡੇ ਤੇ ਮੂੰਨਾ ਚੁੱਕੀ ਬਲਦਾਂ ਪਿੱਛੇ ਚੱਟਕਾਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਲੰਘਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਈਆਂ ਵੀ ਫਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕੁੜੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਗਰ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਭਾਗੀ ਵੀ ਛਿੱਕਾ ਟੁੱਟ ਗਿਐ। ਮੀਹਾਂ ਵੀ ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਐ। ਜਦ ੪ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਾਪਿਸ ਗੇੜਾ ਲਾਉਣ ਆਇਆ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਰੰਗ ਸਹੁਰੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਿੱਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਉਧਰ ਜਾ ਕੇ ਪੱਗ ਇਨ੍ਹੇ ਲਾਹ ਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਟੈਰਾਲੀਨ ਦੀ ਕਮੀਜ਼ ਤੇ ਟਾਈ ਲਾਕੇ ਜਿੱਦਣ ਗਰਮ ਸੂਟ ਪਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਰਤਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਹੁਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਗਦਾ ਸੀ।”

“ਭਰਾ ਮੇਰਿਆ, ਤੂੰ ਜੋ ਮਰਜੀ ਕਹੀ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਰੇਲੂ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੀ। ਉਧਰੋਂ ਮਾਮਾ ਆ ਰਿਹਾ ਪੱਛਲੇਦਾਰ। ਪੂਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਏ ਉਹ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਰੇਲੂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਰੇਲੂ ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ‘ਚ ਹੀ ਬੋਤਲ ਸੜਾਕ ਜਾਂਦੈ। ਬੋਤਲ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਮੁਹਰੇ ਬਰੂਦ ਬਣਦੀ

ਜਾਂਦੀ ਏ। ਫਿਰ ਬੀੜੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੈ। ਪੀ ਕੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗਧੇ ਵਾਂਗ ਹੀਂਗਣ ਹੀ ਲੱਗ ਪੈਂਦੈ। ਫਿਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰੂ ਸਿਰੇ ਦੀਆਂ ਉਲ ਜਲੂਲ ਪਿਛਲੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕੀ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਇਨ੍ਹੇ? ਭੁੱਜੇ ਪਿਆ ਭੁਆਂਟਣੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦੇ, ਆਪਦੀਆਂ ਕੱਛ ਵਿੱਚ, ਦੁੱਜੇ ਦੀਆਂ ਹੱਥ 'ਚ ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਵੀ ਨਾਂ ਲੰਘਣ ਦੇਵਾਂ।' ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਰੇਲੂ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਭੁਕਾਟ ਹੀ ਪਾ ਛੱਡਿਆ।

ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟੋਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਭੈਣੇ, ਦੇਖ ਲੈ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਮੈਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦੂਰ ਪਾਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਅਫਸਰ ਬਣ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਕਲ ਕਹੂ, ਕੋਈ ਕਹੂ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਏ। ਆਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕਾਂਤਾ ਅਜੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਏ. ਐੱਸ. ਆਈ. ਹੀ ਏ। ਪਰਸੋਂ ਭਾਈਆ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿਹੰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਚੈਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਖੜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, 'ਥਾਨੇਦਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿਹੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਚੋਂ ਹੀ ਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਫੂਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਲਾਂਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਫੂਨ ਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।' ਮੈਂ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿਹੰ ਨੂੰ ਪੁਛ ਬੈਠਾ, 'ਭਾਈਆ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿਹੰ ਤੇਰੇ ਟੱਬਰ ਚੋਂ ਕੀਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਤੂੰ ਇੱਧਰ ਦਾ, ਉਹਦਾ ਟੱਬਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਤੇਰਾ ਗੋਤ 'ਢੱਡੇ' ਏ, ਉਹਦਾ ਗੋਤ 'ਮੱਲ੍ਹੀ' ਏ। ਤੂੰ ਮਰੂਸੀ ਏ, ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਅਲਾਟੀ ਏ।' ਫਿਰ ਉਹ ਨਿਡਾਲ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਭ ਲੋਕ ਭੈਣ ਭਰਾ ਤੇ ਚਾਚੇ ਤਾਏ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਅਸਾਂ ਜੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਦੂਰ ਪੁਆਰ ਦੇ ਵੀ ਅੰਗੜੀਆਂ ਸੰਗੜੀਆਂ ਚੋਂ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਹੀ ਲਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ' ਮੈਂ ਕਹਿ ਬੈਠਾ— 'ਭਾਈਆ, ਕੀ ਮੱਖੀਮਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਗਰ ਅਮਲੀ ਤੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ?' ਫਿਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਝਈ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆ, 'ਜਾਗਰ ਹੋਊ ਤੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ! ਗੱਲ ਮੁੰਡਿਆ ਸੋਚ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਚੰਨ ਤੇ ਖੁੱਕਿਆਂ ਆਪਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਂਦੇ! ਮੇਥੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, 'ਜਾਗਰ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਟੱਬਰ ਚੋਂ। ਥੋਡਾ ਪਿਓ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪਿਓ ਸਕੇ ਭਰਾ ਸਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਪੈਲੀ ਵੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਦੀ ਏ। ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਰਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਈ ਜਾਨੈ' ਫਿਰ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿਹੰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਹੁੜੇ ਹੀ ਨਾ। ਖੜਾ ਇਓਂ ਝਾਕਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਓਂ ਪੁੰਦ 'ਚ ਖੋਤਾ ਝਾਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਖਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਿਆ, 'ਪਾੜਿਆ ਤੈਨੂੰ ਫਜੂਲ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਪੁਟੱਣ ਦੀ ਆਦਤ ਏ। ਕਦੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰ।' ਭੈਣੇ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੇਖ ਲੈ ਸਾਡੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ।"

"ਵੀਰੋ, ਤੂੰ ਜੋ ਮਰਜੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦਈ ਜਾਹ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੇਲੂ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।"

"ਭੈਣੇ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਾਂ।"

"ਦੱਸ।"

"ਤੂੰ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਮੀ, ਜਾਣੀ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ, ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾ ਲੈ। ਚਾਚਿਆਂ ਤਾਇਆਂ ਦਾ ਟੰਟਾ ਹੀ ਵੱਡ ਦੇਹ।"

"ਉਧਰੋਂ ਮਿਲਣੀ ਆਦਮੀ ਕਰੂ ਤੇ ਇੱਧਰੋਂ ਤੀਵੀਂ। ਚੰਗਾ ਲਗਦੇ?"

"ਭੈਣੇ, ਇਹਦੇ 'ਚ ਬੁਰਾ ਲਗੱਣ ਆਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਏ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀ ਤੀਵੀਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਏ? ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜੀ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਵੀ ਕਰ ਹੀ ਸਕਦੀ ਏ।"

"ਇੰਜ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਭੈਣੇ ਤੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾ ਦੇਵੇਂਗੀ। ਮਰਦ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੀ ਪਿਰਤ। ਬਰਾਤ ਆਈ ਖੜੀ ਹੋਊ। ਇਧਰੋਂ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਮੀ, ਜਾਣੀ ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ, ਅੱਗੇ ਵਧੂ! ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਥੋੜਾ ਕੁ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਾਲੇਹਾਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਊ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਇਕੱਲੀ ਤੀਵੀਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਦੀ ਬਹੁਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਉਧਰੋਂ ਲੜਕੇ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਆਊ। ਇਧਰੋਂ ਇਹ ਬਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਦੇਵੇ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਉਧਰੋਂ ਲੜਕੇ ਦਾ ਮਾਮਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਇਹਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਗਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮਾਜਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ। ਤੇਰਾ ਰੇਲੂ ਆਲਾ ਰੇੜਕਾ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਊ। ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਰੇ ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹੋਰ ਪਰੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਧ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।"

ਮੈਂ ਅਜੇ ਬੋਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਚੰਗਾ ਤੇ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਵੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੀ ਭਰਜਾਈ ਇੰਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੰਨ੍ਹਗੀ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਵੀਰੋ, ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਭਰਜਾਈ ਮਿਲਣੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਖਾ ਗਈ, ਫਿਰ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ? ਜੇ ਭਰਜਾਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਊ ਤਾਂ ਹੀ ਗੱਲ ਬਣੂ?"

"ਭੈਣੇ, ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਮਿਲਣੀ ਕਰਨ

ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰੋਅਬ ਬਣੂ। ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਤਾਂ ਨਾਲੇ ਹੈ ਵੀ ਗਿਆਨਣ ਧਿਆਨਣ। ਬੜੀ ਸਚਿਆਰੀ ਔਰਤ ਏ। ਕੱਲ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਆ।”

ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਸਵੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਉੱਡ ਕੇ ਮਿਲੀ। ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਮੰਜਾ ਹੋਏ ਬਿਮਾਰ ਬਿਰਧ ਬਾਪੂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਗਿਆ। “ਮਾਂ, ਮੈਂ ਦੌੜੀ ਦੌੜੀ ਆਈ ਹਾਂ। ਬੁਆਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਵਿਆਹ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੇ, ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ।”

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਧੀਏ, ਸਭ ਠੀਕ ਤਾਂ ਏ?”

“ਮਾਂ ਜੀ ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਕਿਹੜੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ। ਜੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਜੋਗੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ?”

“ਧੀਏ, ਤੇਰੇ ਪੇਕਿਆਂ ‘ਚ ਮਾਮੇ ਮੁੱਕ ਗਏ? ਜੇ ਸਾਡੀ ਗੋਲੇ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਰੇਲੂ ਹੋਰੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰੀਂ ਏ ਆ। ਰੇਲੂ ਆਪੇ ਮੌਕਾ ਸਾਂਭ ਲਊ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਫਿਕਰ ਨਾਂ ਕਰ।”

“ਮਾਂ ਜੀ ਰੇਲੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਪਰਾਂ। ਉਹਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਦਿੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।”

“ਕਿਉਂ? ਅਮਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ। ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਜਰਾ ਪਰਹੇਜ ਕਰ ਲਊ।”

“ਮਾਂ ਉਹ ਪਰਹੇਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਉਹ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਪਰਹੇਜ ਕਰ ਵੀ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੁੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਲਾਊ। ਉਧਰੋਂ ਬਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪੱਛਲੇਦਾਰ ਬੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਆ। ਰੇਲੂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ।”

“ਫਿਰ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ ਕਰਵਾਈਏ ਮਿਲਣੀ? ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਹ ਦਿਨ ਨਾਂ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ, ਧੀਏ। ਤੇਰਾ ਬਾਪੂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਜੋਗਾ ਰਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

“ਮਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਏ।”

“ਉਹ ਕੀ?”

“ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਭਾਬੀ ਕਰੂਗੀ।”

“ਕੁੜੇ, ਤੀਵੀਂ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਕਰਦੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੂ?”

“ਮਾਂ, ਤੀਵੀਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੋਂ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਏ? ਨਾਲੇ ਰੇਲੂ ਦੀ ਖੁੰਬ ਵੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਠੱਪੀ ਜਾਊ। ਜਦ ਮਾਮੀ ਮਾਮੇ ਦੇ ਥਾਂ ਆ ਖੜੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰੇਲੂ ਦਾ ਤਾਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪੱਤਾ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਊ। ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।”

“ਦਰਸ਼ੋ ਦੀ ਬੇਬੇ ਕੁੜੀ ਸੱਚ ਆਂਹਦੀ ਏ। ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵੀ ਏ। ਆਪਣੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੀ ਨੂੰਹ ਜਗੀਰੋ ਹੀ ਏ। ਇਹੀ ਸਾਡੀ ਧੀ ਏ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪੁੱਤ ਏ। ਨਾਲੇ ਹੈ ਵੀ ਬੜੀ ਸਚਿਆਰੀ। ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਖੜਦੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੂ। ਸਾਡੇ ਡਮਾਕ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਰਸ਼ੋ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਕੌਣ ਕਰੂ? ਜਦ ਮਾਮੀ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਮੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੜ ਸਕਦੀ? ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਏ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਖੜ ਜਾਊ। ਇਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗੂ - -” ਬਿਰਧ ਬਾਪੂ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਅੱਧ ਲੇਟਿਆ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬੋਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ।

ਆਖਰੀ ਪੌਸ਼ਾਕ

ਸਰਦਾਰ ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਉਦੋਂ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਉਹ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਤੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਲੜਕੇ ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਹਣੇ ਪੜ੍ਹਾ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਨੇ ਹੀ ਗਜ਼ਟਿਡ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਸ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਜੋਗੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਉਦੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਘੱਟ ਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਮਾਪੇ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਸ ਇੱਕ ਦੋ ਆਨਿਆ ਦੇ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਬਰ ਉਤੇ ਗੁੜ ਦੀ ਭੇਲੀਅ ਤੇ ਰੂੰ ਦੀ ਪੂਣੀ ਰੱਖ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਅੱਕ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੋਅ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ:-

ਗੁੜ ਖਾਈਂ, ਪੂਣੀ ਕੱਤੀਂ

ਆਪ ਨਾ ਆਈਂ, ਵੀਰ ਨੂੰ ਘੱਤੀਂ।

ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟਾਂਵੇ ਟਾਂਵੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਬਾਈ-ਸਾਈਕਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੋਪਿਡ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਫਿਟਫਿਟੀਏ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੋਪਿਡ ਨਾਲ ਦੋਝੇ ਲੇਟੇਗੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਰੋਜ਼ ਮਰਾਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬੁੱਢਾ ਮੱਝ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਂਕੀਨ ਸੀ। ਉਹਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਧੰਨ ਕੌਰ ਬਾਲਟੀ ਲੈ ਕੇ ਇਸਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋਬਣ ਉਹ ਚੌਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ। ਦੰਪਤੀ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਸੀ।

ਦੰਪਤੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਾਲ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਦੇਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਡਾਂਗ ਫੜ੍ਹਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਘੁੰਮ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, “ਸਾਲੇ ਛੁੱਟੜ, ਪਤਾ ਨੀਂ ਕਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣਗੇ।” ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੁੱਢੇ ਦੀ ਘੁਰ ਕੱਝ ਲੀ ਗਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਪੜ੍ਹ

ਲਿਖਕੇ ਸੈਟ ਹੋ ਗਏ। ਛੋਟੀ ਨੂੰਹ ਸਹੁਰੇ ਦਾ ਦਖਲ ਬਹੁਤਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਨਾ ਸਕੇ।

ਜੱਦੀ ਜਮੀਨ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਗੁਜਾਰਾ ਦੋਹਾਂ ਟੱਬਰਾਂ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਇੰਨਾ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਬਾਦ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੋਨਾ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ ਦੇ ਮਰੱਬੇ ਖਰੀਦ ਲਏ ਸਨ। ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ (Consolidation of Land Holdings) ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਇਹ ਮੁਰੱਬੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਦੋ ਕੋਠੀਆਂ ਖਰੀਦ ਲਈਆਂ ਸਨ।

ਬੁੱਢਾ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਇੰਨਾ ਪੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੂਰਜ ਛਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀਰੀ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੁੱਢਾ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਚਸਕਾ ਜਰੂਰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਂਦਾ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਪੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵੀ ਪਿਲਾਉਣੀ ਪੈਸ ਕਦੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਬੁੱਢਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਕੋਟਾ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸੇਵਨ ਇੰਨੇ ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਅਨੁਸਾਸ਼ਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨੂੰਹਾਂ, ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ ਤੇ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣਆ ਏ। ਦੋਹਤੇ ਦੋਹਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਭਿਣਕ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ। ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਲਾ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਲਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ ਅਤੇ ਨਮਕੀਨ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਖੜ੍ਹਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਦੋ ਕੁਗਲਾਸੀਆਂ ਲਾਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਲੋਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਜੂਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਮੱਘ ਦੇ ਕੇ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਦੇ ਮੱਘ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਮੱਘ ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਕੁੱਝ ਲਿਟਰੇਚਰ ਘਰ

ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਬੁੱਢਾ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਸਚਿਆਰਾਪਣ, ਸੁਹਜ, ਸਚਾਈ, ਸੁੱਚਾਪਣ ਤੇ ਸੰਜਮ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਜਿਆਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਦੇ ਵੀ ਨੀਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।

ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਬੁੱਢਾ ਵਸੀਅਤ ਕਰਵਾਏ ਬਗੈਰ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ 84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਸਮੇਂ ਉਹ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਬੁਕਾਰੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਪਾਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਵਾਪਿਸੀ ਗੱਡੀ ਉਸ ਦਿਨ ਫੜੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੰਗੇ ਭੜਕ ਉਠੇ। ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਇੰਨਾ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਸਵੈ ਨਿਰਭਰ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ ਪੌਸ਼ਾਕ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਜ ਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਮਰੇ ਇਹ ਉਹ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਪਹਿਨਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਬੁਕਾਰੇ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਪਹਿਰਾਵਾ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ਦਾ ਕੁੱਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਕੋਠੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਹ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਵੱਲੜਕੇ ਦੂਰਦੁਰਾਡੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੜਕੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਾਧਾਰਨ ਘਰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਹੱਕ ਦਾਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਘਰਵਾਲਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸਾਊ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਵੀ। ਭਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭੈਣ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਵੰਡਾਵੇ। ਹੋਇਆ ਵੀ ਇੰਜ ਸੀ। ਭੈਣ ਨੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗੀ। ਉਹ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਸੀ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਨੌਕਰੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਠੀਕ ਜਿਹਾ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕੁਆਟਰ ਅਦਾਰੇ ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪਿੰਡ ਜ਼ਮੀਨ ਚੋਂ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਆਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੰਪਤੀ ਦੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਤੇ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਦੋਹ ਤੇ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਦੋਹਤੀ ਲਈ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਪੈਸੇ ਆਪਣੀ ਧੀਮ ਹਿੰਦਰਕੌਰ ਨੂੰ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ

ਟੱਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਹੀ ਗਏ ਸਨ। ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵੀ 64 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਬੰਨੀ ਬੰਨ੍ਹਾ ਈ ਪਗੜੀ ਕਈ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਪੇਟੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਛੱਡੀ। ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਮੋਹ ਤੇ ਅਲਗਾਵਸੀ ਕਿਉਂ ਹੀ ਇਸ ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਅਕਸਰ ਰੋਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਹਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਨੂੰਹ ਪੁੱਤਮਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਦ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਇਸਫ਼ਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਈ। ਦੋਨੋਂ ਭਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੋਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਪਿੰਡ ਆਏ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਚੋਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਣਸੀਤਾ ਸੂਟ ਕੱਢਿਆ ਤਾਂ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ ਅੱਗ ਬਾਬੂਲੀ ਹੋ ਉਠੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮੰਜੀ ਠੋਕਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ:-

“ਮਾਮਾ ਜੀ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਰੀ ਸੂਟ ਸਿਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਕੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਕੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਲਾਵਾਰਿਸ ਏ। ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਅੰਤਾਂ ਦੇਖਾਂ ਦੇ ਪੀਂਦੇ ਲੋਕ ਅਣਸੀਤਾ ਸੂਟ ਲੈ ਕੇ ਆ ਏਹੋ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾ ਮਲੁ ਆਈਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਸੂਟਸਿਲਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ? ਲੱਖ ਲਾਹਣਤ ਏ, ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ!!”

ਲੜਕੀ ਨੇ ਅਣਸੀਤਾ ਸੂਟ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੁਹਾ ਕੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਹ ਦੇ ਉਸ ਦੀ ਪੇਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਨਵਾਂ ਸੁਨੀਲ ਦਾ ਸੂਟ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਰਥੀ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਰਮੋਂ ਸ਼ਰਮੀ ਆਪਣਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਣਸੀਤਾ ਸੂਟ ਵੀ ਉਸ ਉੱਪਰ ਪਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਦੇਖ ਕੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਪਰੰਤੂ ਗੁਆਂਢ ਚੋਂ ਆਈਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਦੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਨਾ ਰੁਕ ਸਕੀ:-

“ਕੁੜੇ ਸਵਰ ਨੀਏਂ, ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਅੱਜ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਹ ਮੁੱਲ ਪਾਇਐ। ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਮਿਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ। ਲਾਹਣਤ ਏ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਜਰਾ ਦਾਤ ਚੋਂ ਆਪਣੀ ਕੱਲੀ ਦੁਕੱ ਲੀ ਭੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੂਟ ਸਿਲਾਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਕੀ ਕਰਨਾ ਇੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜਰਾ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ?” ਬੋਲ ਦੀ ਹੋਈ ਕਿਸ਼ਨੀ ਦੇ ਦੰਦ ਬੁਢਾ ਪੇਕਰ ਕੇਛਾ ਪੇਖਾ ਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਨੀ ਪੂਰਨੀ ਏ, ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਝੱਗਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਿਖਾਤਾ। ਦੁੱਧ ਤੇ ਬੁੱਧ

ਵਿਗੜਦਿਆਂ ਦੇਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜਿਹੀ ਸਿਆਣੀ ਤੇ ਦਿੱਲ ਦੀ ਰੱਜੀ ਪੁੱਜੀ ਭੈਣ ਕਿਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ? ਭਰਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਫਿਰ ਚੰਗੇਐ। ਬਿਗਾਨੀਆਂ ਗੱਧਾ ਲੱਧੀਆਂ ਕਿਥੇ ਪੁੰਗਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਖਸਮਾਂ ਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਡੇ ਘਰ ਆ ਕੇਟਾਟ ਦੀਆਂ ਜੁੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਬਖੀਏ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੂਟ ਲਿਆ ਏ ਉਹ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਸਿਲਾ ਏ,” ਇਕ ਹੋਰ ਨੇ ਗਟਾ ਹਰ ਜਿਹੀਆ ਵਾ ਜ਼ਕੱਢੀ।

“ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜਿਹੀ ਭੈਣ ਕਿਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ? ਵਿਚਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੱਬ ਤੇ ਹੀ ਓਟ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਤਾਂ ਮੂਰਤ ਸੀ, ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮੀ ਬਸ ਨਾ ਮਹੀ ਜੱਪਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਵਿਚਾਰਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਹੀ ਓਟ ਰੱਖਦਾ ਰਿਹੈ। ਭਰਾ ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਵੀ ਭੁੱਖੇ ਦੇ ਭੁੱਖੇ। ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਜੋਬਣਾ ਗਿਐ, ਬਣਾ ਗਿਐ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਸ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਖਾਧਾ। ਕਈ ਜੰਮ ਕੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਕਮਾ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਐ। ਅਰਜਨ ਹੁਰੀਂ ਤਾਂ ਕਮਾ ਕੇਹੀ ਜੰਮੇ ਐ,” ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈ ਗਈ।

ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਮੋਈ ਭੈਣ ਲਈਆ ਖਰੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਅਣਸੀਤਾਂ ਸੂਟ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਖੁੱਢਾ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਰੋਲ ਨੰਬਰ 13420

“ਤੁਹਾਡੀ ਰੀਸਰਚ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਏ, ਪਾਠਕ ਸਾਹਿਬ? ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਲ ਕੁ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਜਾਓਗੇ? ਤੁਹਾਡਾ ਥੀਸਿਸ ਕਿਸ ਵਿਸ਼ੇ . . . ?”

”ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਰਿਸਰਚ ਦਾ ਟਾਪਿਕ ਹੈ 'ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਥੌਟਸ ਆਫ ਐਮ. ਐੱਨ ਰੌਏ (Political Thoughts of M. N. Roy)' ਹੈ। ਥੀਸਿਸ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਗਤ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇੰਨੀ ਦਿਨੀ ਮੈਂ ਰੌਏ ਦੀ 'ਇੰਡੀਆ ਇਨ ਟਰਾਂਜੀਸ਼ਨ (India in Transition)' ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਹ ਦੇਖੋ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਏ,” ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਠਕ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੋ. ਮਾਥੁਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ, “ਮੈਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਏ। ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗਾ।”

“ਪਾਠਕ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਦੀ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਲਾਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਾਲਾ ਮੁੜ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛਿਓਂ ਸਫੇ ਦੱਸ ਦੱਸ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ,” ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਾਥੁਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਕੁ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਝਾਕਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਐੱਮ. ਐੱਨ. ਰੌਏ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੌਖੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਿ ਐੱਮ. ਐੱਨ. ਰੌਏ ਦੇ ਇੱਕ ਮਦਦਗਾਰ ਅਬਾਨੀ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ 'ਇੰਡੀਆ ਇਨ ਟਰਾਂਜੀਸ਼ਨ' ਕਿਤਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸਿਰਫ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਲਿਖਾਰੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਏ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਐੱਮ. ਐੱਨ. ਰੌਏ ਨੇ ਉਸਦੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 'ਦਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ (The Communist International)' ਜਿਹਨੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪੀ ਸੀ, ਨੇ ਇਸਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਅਬਾਨੀ ਮੁਖਰਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕਾਂਡ ਦਰ ਕਾਂਡ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਅਬਾਨੀ ਇੰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਇਸਤੋਂ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਲਿਖਾਰੀ ਐੱਮ. ਐੱਨ. ਰੌਏ ਹੀ ਹੈ। ਅਬਾਨੀ ਐਵੇਂ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।”

“ਪਾਠਕ ਸਾਹਿਬ, ਦੇਖੋ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਖਲਾਕ ਕਿੱਥੇ ਤੱਕ ਗਿਰ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਸਿਰਫ ਕੁੱਝ ਕੁ ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆ ਜਿਹੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਗੰਦ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਲੋਕ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਇਜ਼ਾਜਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਦਗਾ ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਕਾਲਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਬੇਈਮਾਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਜੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜੰਗ ਲਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏ ਫਿਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੀ ਬਣੂ? ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਤਬਾ ਏ। ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਹ ਮਿਲਾਵਟ, ਆਹ ਕਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਔਹ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਚੂਹਾ ਦੌੜ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਭਾਈ ਭਤੀਜਾਵਾਦ! ਸਾਡਾ ਕਿੱਤਾ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਏ। ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਣਾਏ ਤੇ ਸੰਵਾਰੇ। ਓਦਾਂ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਧਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕ ਹੀ ਹਾਂ,” ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਾਥੁਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬੋਲਦਾ ਗਿਆ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਦੌੜੇ ਕਾਹਵਾ ਘਰ ਦੇ ਗੇਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਨਾ ਗਏ।

ਜਦ ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਲੇਟਰ ਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਿਫਾਫਾ ਪਿਆ ਦੇਖਿਆ। ਇਹ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰ. ਆਰ. (ਰੇਲਵੇ ਰਸੀਦ) ਨਿਕਲੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਸਕੂਟਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਪਰਚਿਆਂ ਦੀ ਗੱਠੜੀ ਛੱਡਵਾਈ। ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕਿ ਅੱਧਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਗੱਠੜੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਅੰਸਰਬੁੱਕਸ ਗਿਣੀਆਂ। ਨਾਲ ਆਏ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਖਾਲੀ ਅਵਾਰਡ ਲਿਸਟਾਂ ਵਾਲੀ ਬੱਦੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖੀ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੁਹਰੇ ਟੈਸਟ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਵੀਹਾਂ ਉੱਤਰਪੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈੱਡ ਅਗਜ਼ਾਮੀਨਰ (head examiner) ਨੂੰ ਭੇਜਣੀ ਸੀ। ਪਰਚਿਆਂ ਦੀ ਗੱਠੜੀ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁੱਝ ਲੇਟ ਸੀ। ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਟਾ ਫਟ ਉੱਤਰਪੱਤਰੀਆਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਣਗੁਣਾਈ ਵੀ ਜਾਵੇ

“ਬੜੇ ਮਾੜੇ ਪਰਚੇ ਨੇਕੋਈ ਪੇਂਡੂ ਕਾਲਜ ਲੱਗਦਾ ਏ.....ਪੇਂਡੂ ਬੱਚਿਆਂ

ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿੱਥੇ ਆਉਂਦੀ ਏ.....ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਚੱਜ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ.....ਚਾਰ ਦੇਖ ਹੋ ਗਈਆਂ.....ਦੋ ਹੋਰ ਦੇਖ ਹੋ ਗਈਆਂ.....ਹੋਰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਵੀਹਾਂ ਨੂੰ”

ਮਾਥੁਰ ਨੇ ਚਾਰ ਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟੈਸਟ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ। ਤਿੰਨ ਸੌ ਉੱਤਰਪੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਗੱਠਾ ਵੀ ਹਫਤੇ ਕੁ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇਖ ਮਾਰਿਆ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 100 ਪਰਚੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੀ ਏ।

21 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਥੁਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹਫਤੇ 'ਚ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਪਰੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਅਵਾਰਡ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਲਿਸਟਾਂ ਦੇ ਕਾਉਂਟਰਫਾਈਲ (counterfoil) ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਏ ਤੇ ਅਲਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਾਉਂਟਰਫਾਈਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ (Examiner) ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਅਗਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬਲਾਕ ਤੋਂ ਲਿਸਟਾਂ ਕਿੱਧਰੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕਾਂ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਸਟਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਨਤੀਜਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਜਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲਿਸਟਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਪਰਚੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਟਿਕ ਟਿਕ ਹੋਈ। ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸਤਪਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਉਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ।

“ਸਤਪਾਲ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਕਿਥੋਂ ਟਪਕ ਪਏ ਹੋ? ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਆਰੀਆ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਚਲੇ ਗਏ?”

“ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਂਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਏ। ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਕੇ ਉਡੀਕਣ ਨਾਲ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਦਾ ਏ ਨਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤਬਕਾ ਪਰਚੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ

ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਟੇਬਲ ਮਾਰਕਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਸਾਡੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਸਿਸਟਮ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏ। ਪਰਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਠੜੀਆਂ ਰੋਲ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ।”

ਸਤਪਾਲ ਅਜੇ ਬੋਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਥੁਰ ਨੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟੋਕ ਦਿੱਤੀ, “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਆਹ ਫਾਇਦੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ?”

“ਫਾਈਦੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਪਹਿਲਾ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਤਾਂ ਸੁਣਾਉ? ਆਪਾਂ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਉਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਿਆਂ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੱਗੇ, ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕਾਲਜ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਵੱਡਾ ਏ। ਆਪਾਂ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਮਜ਼ਮੂਨ ਹੀ ਕੁੱਝ ਐਸਾ ਏ।”

“ਸਤਪਾਲ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹਾਂ। ਬਸ ਪਰਚੇ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁੱਝਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਵਿਹਲਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਲ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਜਾਵਾਂ।”

“ਅੱਛਾ! ਇਸ ਵਾਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?”

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਮਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਚਾਹ ਰੱਖ ਗਈ। ਦੋਨੋਂ ਸਾਥੀ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ।

“ਸਤਪਾਲ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਲੰਬਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕੁੱਝ ਥੱਕੇ ਥੱਕੇ ਵੀ ਲਗ ਰਹੇ ਹੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭਿਜਵਾ ਦਿੰਦੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਖੁਦ ਅਚਨਚੇਤ ਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਲੱਗਦਾ ਏ?”

“ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੈ ਤਾਂ ਖਾਸ ਕੰਮ ਹੀ।”

“ਦੱਸੋ ਫਿਰ ਕੀ ਕੰਮ ਏ? ਮੇਰੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?”

“ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਆਏ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਾਫੀ ਪਰਚੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦੁੱਗਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ? ਦੁੱਗਣੀ ਕਮਾਈ! ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਉਹ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੋਓ। ਸਾਡੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਫੁੱਟਵਾਲ ਦਾ ਚਗਾ ਖਿਡਾਰੀ ਏ।

ਤੁਸੀਂ ‘ਬੀ’ ਪਰਚਾ ਮਾਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ,” ਸਤਪਾਲ ਨੇ ਰੋਲ ਨੰਬਰ ਮਾਥੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੁਪਤ ਨੰ: (Secret Roll No.) ਏ। ਲੜਕੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੀ ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।”

“ਉਹ ਕੀ?”

“ਲੜਕੇ ਨੇ ਉਹ ਸੁਰਾਖ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਲੀ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸ਼ੀਟ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰੀਦਾ ਏ। ਲੜਕੇ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ। ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵੀ ਏ। ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਪਰਚਾ ਇਕ ਦਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਉਸਤੋਂ ਏਥੇ ਇੱਕ ਅੱਧ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਲਿਖਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

“ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚੇ ਮਾਰਕ ਕਰਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇ ਪਰਚੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਸੀ।”

“ਮਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਕਾਹਲੇ ਵਗ ਗਏ।”

“ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਡੇ ਹੋਮ (Holiday home) ਖੁੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲੜਕੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?”

“ਮਥੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੜਕੇ ਦਾ ਪਿਓ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਏ। ਆਪ ਤਾਂ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ‘ਚ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਬਣ ਗਿਐ। ਮੁੰਡਾ ਖੇਡਣ ਵੱਲ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪੜ੍ਹਾਈ ‘ਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਗਿਐ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਈ ਸ਼ਾਮਲਾਟ ਜ਼ਮੀਨ ਚੋਂ ਸਸਤੇ ਪਲਾਟ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਇਹ ਪਲਾਟ ਲੈਣ ਲਈ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਜਿਹੜਾ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਵੱਧ ਕਾਬੂ ਕਰ ਜਾਊ ਉਹ ਵਧੀਆ ਪਲਾਟ ਲੈ ਜਾਊ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਧੀਆ ਪਲਾਟ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਏ। ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਇਸ ਬਾਰ ਬਸ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਧ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਟਿਊਸ਼ਨ ਰਖਾ ਦੇਣਗੇ।”

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਨੰਬਰ ਲੱਗ ਕੇ ਜਾਣੇ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਵੈਸੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨੰਬਰ ਕਾਊਂਟਰਫਾਈਲ ਵਿਚਲੇ ਉਸ ਰੋਲ ਨੰਬਰ

ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੰਬਰ ਹਨ।

“ਚਲੋ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨੰਬਰ ਆਏ ਕਿੰਨੇ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਰੋਲ ਨੰਬਰ 25482 ਸੀ। ਅਗਜ਼ਾਮੀਨੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ ਨੇ ਸੀਕਰੇਸੀ ਰੋਲ ਨੰਬਰ 13420 ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਏ।”

“ਸਤਪਾਲ ਜੀ, 13420 ਰੋਲ ਨੰਬਰ ਦੇ 15 ਨੰਬਰ ਹਨ। ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਈ 17 ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਰਚਾ ਕੁੱਲ 50 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਏ।

“ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ, ਮੁਬਰ ਸਾਹਿਬ। ਲੜਕਾ ਸਿਰਫ 2 ਨੰਬਰ ਨਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੋ ਨੰਬਰ ਰਿਆਈਤੀ ਦੇ ਕੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਪਰਚਾ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇੱਕ ਦੋ ਨੰਬਰ ਵਧਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ।”

“ਸਤਪਾਲ ਜੀ, ਮੈਂ 16 ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤਾਂ 17 ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੈਂ 17 ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

“ਉਹ ਕੀ?”

“ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਦੋ ਪੇਪਰ ਹਨ--ਏ ਤੇ ਬੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੜਕੇ ਦੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਬੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਵਾਰਡ ਸੀਟਾਂ ਪਾਈਆ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਬਚੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਖਾਲੀ ਅਵਾਰਡ ਸੀਟ ਤੇ ਮੈਂ 13412 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 13432 ਤੱਕ ਰੋਲ ਨੰਬਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਜਿੰਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਨੰਬਰ ਲਏ ਹਨ ਉਹ ਲਿਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਰੋਲ ਨੰਬਰ ਮੂਹਰੇ ਮੈਂ 17 ਨੰਬਰ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਪਾਸ ਅੰਕ ਅਵਾਰਡ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਜਾਹਲੀ ਬਣਾਈ ਅਵਾਰਡ ਲਿਸਟ ਦੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੀ ਆਪ ਫੋਟੋ ਕਾਫੀ ਕਰਵਾ ਲਓ। ਇਹ ਲਿਸਟ ਲਿਜਾ ਕੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ। ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਗਜ਼ਾਮੀਨਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਨਾ ਕੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਏ।”

“ਜੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਨੰਬਰ ਘੱਟ ਗਏ ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ?”

“ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੋਹਾਂ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਅੰਕ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉੱਥੇ ਕੁੱਲ ਅੰਕ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਲੜਕਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਲੜਕਾ ‘ਏ’ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ 35 ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਓਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ‘ਏ’ ਪੇਪਰ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ? ਨਾਲੇ ਆਪਾਂ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ।”

“ਮਾਬੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਲਗਦੀ ਏ, ਵੈਸੇ ਮੁੰਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ‘ਏ’ ਪਰਚਾ ਉਸਦਾ ਵਧੀਆ ਹੋਇਆ ਏ।”

“ਜਾਓ, ਜਾ ਕੇ ਪਲਾਟ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾਓ। ਵੈਸੇ ‘ਏ’ ਪਰਚਾ ਕਾਫੀ ਟਾਈਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਮਾਰਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਤੀਜਾ ਨਿੱਕਲੇਗਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲਾਟ ਦੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਆ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਮੂਹਰੇ ਆਪਣਾ ਪੱਤਾ ਖੇਲ੍ਹ ਲਓ। ਇੱਦਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਹਿਲੇ ਤੇ ਦਹਿਲਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਲਾਟ ਦੇਖਣ ਆਵਾਂਗਾ, ਨਾਲੇ ਤੁਹਾਥੋਂ ਪਾਰਟੀ ਲੈਣ ਆਵਾਂਗਾ।”

“ਮਾਬੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਓ ਤਾਂ ਸਹੀ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ!”

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਕਸਬੇ ਵੂਲਗੂਲਗਾ ਵਿਖੇ ਵਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਵਸਿਆ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਮੋਨਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਦਾਹੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਗੋੜਾ ਮਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾਇਦਾਦ ਖ਼ੀਦਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਕਫ਼ੇ ਵਿਚ ਉਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਗੋੜਾ ਮਾਰਨ ਗਿਆ ਜਦ ਉਥੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਲਿਊਬੇਰੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਖੇਤ ਉਸਦੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸ ਕੁ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਨ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਤਦ ਹੀ ਗੋੜਾ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਾਂ ਨੇੜਲੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਸ ਕੁ ਜਮਾਤਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਗਿਆ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਗੈਰਾ ਉਹ ਘੱਟ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਟੀ. ਵੀ. ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚੈਨਲ ਵੀ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਇਸਦਾ ਕਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਹ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਗੋੜਾ ਮਾਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਇੱਥੇ ਕਾਫ਼ਸ ਹਾਰਬਰ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਜੋਰ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜਵਾਈ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਜਵਾਈ ਉਸਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁਮਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਘੁੰਮਣ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸ਼ਿਮਲਾ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉੱਥੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਗਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਪਿੰਜੋਰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਅੱਠ ਨਵੰਬਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਉਹ ਬੱਸ ਫੜ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਅੱਗੇ ਦਿੱਲੀ ਵੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਦ ਬੱਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਸ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

“ਬੱਬੀ, ਤੂੰ ਖਬਰ ਸੁਣੀ?”

“ਕੀ ਹੋ ਗਿਐ, ਗੋਜਿਆ?”

“ਸਰਕਾਰ ਨੇ 500 ਤੇ 1000 ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ।”

“ਸੱਚੀ?”

“ਜ਼ਰਾ ਕੰਨ ਉਰੇ ਨੂੰ ਕਰ ਤੇ ਖਬਰ ਸੁਣ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ 500 ਤੇ 1000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਚੱਲ ਗਏ ਸੋ ਚੱਲ ਗਏ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨੋਟ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ। ਨਿਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਹੁਣ। ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹਨਾਂ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨੋਟ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

“ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੌ ਸੌ ਦੇ ਸਿਰਫ 10 ਨੋਟ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ 300 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਏ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂ, ਇੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਐਵੇਂ ਫਜ਼ੂਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰੰਸੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ? ਇਹ ਕੋਈ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਏ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਗਿਐ? ਆਫਟਰ ਆਲ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਏ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਬੈਠਕ ਸੱਦੂ, ਫਿਰ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰੂ ਤੇ ਫਿਰ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੂ। ਐਵੇਂ ਉਲ ਜਲੂਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਅਫਵਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਈਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਖਬਰਾਂ ਝੂਠ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ।”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਖਰੜ ਤੋਂ ਬੱਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜੀਹਨੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਲਈ ਕੰਡਕਟਰ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਫੜਾ ਦਿਤਾ। ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਨੋਟ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੋਨ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਖਬਰ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੱਕ ਇਹ ਨੋਟ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਬੱਸ ਵਿਚਲੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਕੁਝ ਕਹੇ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ। ਕੋਈ ਕੰਡਕਟਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੇ ਨੋਟ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਕਿਉਂ ਏ। ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਬਹਿਸ ਮੁਬਾਹਸੇ

ਵਿਚ ਬਦਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਰੋਲ ਘਚੋਲੇ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉੱਤਰ ਕੇ ਪਿੰਜੌਰ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਵਾਕਫ਼ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਜਦ ਉਹ ਅੱਡੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਉਸਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਵੱਡੇ ਨੌਟ ਚਲਣੇ ਸੱਚਮੁਚ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਬਟੂਆ ਫੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਨੌਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਰਫ 100 ਰੁਪਏ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਘੜੀ ਕੁ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਉਸੇ ਪਿੰਜੌਰ ਵਾਲੇ ਵਾਕਫ਼ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਲਈ ਛੋਟੇ ਨੌਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡੀ ਕਰੰਸੀ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਨਾਲੇ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਘੁਮਾਉਣ ਫਿਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਏਗੀ ਹੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਐਵੇਂ ਕਿਉਂ ਚੱਕਰ 'ਚ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸਦਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਵਾਪਸੀ ਕਿਰਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਲਾਵੇ? ਉਹ 100 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨੌਟਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰੰਸੀ ਦਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਪਏ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਬੱਸ ਫੜਨੀ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝੀ ਪਰ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਸੌ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਕੰਡਕਟਰ ਤੋਂ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਵੱਡੇ ਨੌਟ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਵਾਪਸੀ ਕਿਰਾਏ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਵੀਰ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਛੋਟੇ ਨੌਟ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਸ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਾਵੋ,” ਉਸਨੇ ਕੰਡਕਟਰ ਦਾ ਮਿੰਨਤ ਤਰਲਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 100 ਰੁਪਏ ਘੱਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਟਿਕਟ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹਾਂ”, ਕੰਡਕਟਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨੌਟ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਅਚਾਨਕ ਆਈ ਏ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਵੇਂ ਕਿਉਂ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ। ਅਗਰ ਇੰਝ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਕਰੰਸੀ ਨੌਟ ਕਿਸੇ ਆਹਰੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਠੀਕ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਇੰਝ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਧੰਨ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ਪਰ ਆਮ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਅਚਾਨਕ ਕੜਿੱਕੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਨੇ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ? ਜੇ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ 1000 ਦੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਖ਼ੀਦੋ ਫਰੋਖ਼ਤ ਲਈ 500 ਦਾ ਤਾਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ। ਸੌ ਦਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਏ? ਮੇਰੀ ਮਿੰਨਤ ਮੰਨ ਲਓ। ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਦਾਂ ਕਿੱਦਾਂ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ।”

“ਬਾਈ ਜੀ, ਕੀ ਨਾਮ ਏ ਤੁਹਾਡਾ? ਲਗਦਾ ਇੰਝ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ,” ਕੰਡਕਟਰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ।

“ਵੀਰੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਏ। ਮੈਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਸ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਜੀ।”

“ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁੰਦਰੀ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਖ਼ੀਦੀ?”

ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਕੁੱਝ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਨੌਟਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਡਕਟਰ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੱਡਾ ਨੌਟ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ?”

“ਮਤਲਬ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਪਿਆਰਿਓ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ? ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰੱਖੋ। ਕਿਤੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਲਈ ਕੰਮ ਆਏਗੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ 100 ਰੁਪਏ ਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਨਾਸ਼ਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਸ ਇਸ ਮੁੰਦਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ। ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਏ? ਘਾਟ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਧਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਏ। ਬਾਹਰਲੇ ਘੱਟ ਹੀ ਕੜਿੱਕੀ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਨੇ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਮੋਦੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕੜਿੱਕੀ ਵਿਚ ਫਸਾ ਹੀ ਦਿੱਤੇ। ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ? ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਓ ਤਾਂ ਚੰਦ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓਗੇ। ਬੱਸ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਰੂਟ ਦੀ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਪਾਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੌਟ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੌਟ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਟੈਕਸੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਗਏ ਨੇ। ਵਾਪਸ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਨੌਟਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਔਹੜ ਪੌਹੜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਲਗਦੇ

ਹੋ। ਜੇ ਲੇਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਇੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗੂਠੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਖੀਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਬਥੇਰੀਆਂ ਖੀਦਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਸਿਰਫ 8000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੁੰਦਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਲਈ ਕੀ ਮਾਇਨਾ ਰਖਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਦੋ ਸੌ ਡਾਲਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ?”

“ਮੁੰਦਰੀ ਤਾਂ ਹੋਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਝ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂ? ਕੀ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ?”

“ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਜਿੱਦਾਂ ਦਾ ਮੋਦੀ ਉੱਦਾਂ ਦਾ ਜੇਤਲੀ! ਅਖੇ ਭਾਬੋ ਦਾ ਸੂਤ ਦਿਓਰ ਦਲਾਲ।”

“ਆਹ ਲਓ ਮੁੰਦਰੀ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਓ। ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਚਲੋ”, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁੰਦਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਚੋਖੇ ਵੱਡੇ ਨੋਟ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿੰਡਕਟਰ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੱਸ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਜਿਹੀ ਸੀਟ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਬੈਂਕ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਉਸਦਾ ਵਾਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰੰਸੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਬੈਠੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨਾਲ ਪਿਆ।

“ਬੀਬਾ, ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਨੋਟ ਬਦਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਦੇ ਦਿਓ?”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਵੱਡੇ ਨੋਟ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਉਹ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।”

“ਬੀਬਾ ਮੇਰੀ ਮਿੰਨਤ ਮੰਨੋ, ਮੈਨੂੰ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਦੱਸ ਦਿਓ?”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਕਾਗਜਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ। ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਅੱਜ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਂਕ ਮੂਹਰੇ ਕਤਾਰਾਂ ਲੱਗਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਆਵੇ ਇਹ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਏ. ਟੀ. ਐੱਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਵੱਡੇ 2000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਅਜੇ ਛਪ ਕੇ ਚੱਜ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਛਪੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਉਤਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਦੱਸੋ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ?”

“ਬੀਬਾ, ਮੇਰਾ ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਜਾਂ 2000 ਦੇ ਨੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ

ਨਹੀਂ ਏ। ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੂੰ ਰੁਪਇਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਏ।”

“ਅੱਛਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?”

“ਬੀਬਾ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੂਹਰੇ ਆਹ ਪੁਆੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਐ। ਪਲੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਕਰੰਸੀ ਬਦਲਣ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿਓ,” ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ ਇੰਨੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਲੰਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ ਹੋਵੇ।

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਹੀ ਰੱਖਿਓ।”

“ਬੀਬਾ, ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੂ। ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵਰਗੀ ਏ। ਬੇਟੇ ਬੱਸ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦੱਸ?”

“ਲਿਖੋ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ”, ਔਰਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੈਨ ਫੜਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਲਿਖ ਲਿਆ।

“ਅੰਕਲ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਣਾ।”

“ਬੀਬਾ ਇਹ ਨੰਬਰ ਹੈ ਕੀਹਦਾ?”

“ਅੰਕਲ, ਇਹ ਛੱਡੋ ਕਿ ਨੰਬਰ ਕੀਹਦਾ ਏ। ਬਸ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਲੇ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦਿੱਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਉੱਧਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆ ਜਾਓ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਬੰਦਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

“ਵੀਰ ਜੀ, ਕੀ ਨਾਮ ਏ ਤੁਹਾਡਾ?”

“ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਏ ਜੀ?”

“ਤੁਸੀਂ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ ਲੈਣ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰੰਸੀ ਰੁਪਇਆਂ ਵਿਚ ਐਕਸਚੇਂਜ ਕਰਵਾਉਣ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਏ?”

“ਜੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਏ।”

“ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਲੇਟ ਹੋਈ ਜਾਓਗੇ ਓਨੇ ਹੀ ਵੱਧ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਰਹੋਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਏ। ਦੱਸੋ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬਥੇਰੀ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ ਲੈ ਆਈ ਸੀ। ਉਹ ਕਰੰਸੀ ਚੋਂਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ

ਏ। ਤੁਹਾਡਾ ਡਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਇਆਂ ਵਿਚ ਕੰਨਵਰਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

“ਵੀਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੌ ਸੌ ਦੇ ਨੋਟ ਦੇ ਦਿਓ। ਆਹ ਲੁਓ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਦੇ ਨੋਟ। ਬਾਕੀ ਕਰੰਸੀ ਬਦਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਦ ‘ਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।”

“ਦੇਖੋ ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ 10,000 ਦੇ ਵੱਡੇ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 6000 ਦੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਮਿਲਣਗੇ। ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ?”

“ਮਾਈ ਡੀਅਰ ਫਰੈਂਡ, ਫਰਕ ਥੋੜ੍ਹਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ?”

“ਜੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਲੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ”

“ਮੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ ਜੀ”, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਮੱਦਦਗਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਕਿੰਨੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕਰੰਸੀ ਕੰਨਵਰਟ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?”

“ਜੀ, 20,000 ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਅਨ ਡਾਲਰ।”

“ਤੁਸੀਂ 20,000 ਡਾਲਰ ਇਕੱਠਾ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਆਏ?”

“ਸਰਕਾਰ, 10,000 ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ 10,000 ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।”

“ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਓ। ਜੇਕਰ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰੰਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੜ ਲਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾਓਗੇ। ਬਾਕੀ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਜੋ ਲਾਜ਼ੂ ਹੋਇਆ ਏ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਦਾ ਹੀ ਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਡਾਲਰ ਦੇ 30 ਰੁਪਏ ਦੇਵਾਂਗਾ।

“ਵੀਰ ਮੇਰਿਆ, 30 ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਏ, ਰੇਟ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ 51 ਏ?”

“ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ? ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਓ। ਨਾ ਭਨਾਓ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋ ਕੰਮ ਉਸ ਵਕਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਦ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਖਤਰੇ ਦਾ ਘੰਟਾ ਖੜਕ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਡਾਲਰ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁਣ ਅਪਣੇ ਪਾਸ 2000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਡਾਲਰ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹੋ। ਇੰਨੇ ਡਾਲਰ ਭਲਾ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ?”

“ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਏ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਸਖਤ ਜਰੂਰਤ ਏ। ਦਸ ਲੱਖ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪਲਾਟ ਲਿਆ ਏ। ਦੋ ਲੱਖ ਬਿਆਨਾ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਏ। ਜੇ ਨਾ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾਈ ਤਾਂ ਬਿਆਨਾ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਲੱਗੂ। ਵੈਸੇ ਕਚਿਹਰੀ ‘ਚ ਘੱਟ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਏ।”

“ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਰ ਤਾਂ ਕੌੜਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨਾ ਹੀ ਪਊ। ਜਿੰਨਾ ਲੇਟ ਹੋਵੋਗੇ ਉੰਨਾ ਹੀ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਰਹੋਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੋਦੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਬਹੁਤਾਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਰੰਸੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ। ਜਲਦੀ ਬੋਲੋ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਏ?”

“ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ”, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਤਕਲੀਫ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕਰੰਸੀ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜਾ ਉਸਨੂੰ ਫੜਵਾ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਗੁਪਤ ਲਿਆਂਦੀ ਛੋਟੀ ਕਰੰਸੀ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡਾਲਰ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਤੜਵਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦੇ ਵਕਤ ਸਾਰਾ ਪੈਂਡਾ ਉਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦੇ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਧੜੀ ਧੜੀ ਦੀਆਂ ਗਾਹਲਾਂ ਕੱਢਦੇ ਰਹੇ। (8 ਨਵੰਬਰ 2016 ਦੀ ਨੋਟਬੰਦੀ ਸਮੇਂ ਲਿਖੀ ਗਈ)

ਨੌਸਰਬਾਜ਼

ਉਸ ਦਿਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬੰਦੇ ਆਏ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਕਾਫੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੁਟੀਕ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਆਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਗਈ। ਇਕ ਸੁਨਿਆਰਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਵੀ ਸੁਹਣੀ ਰਕਮ ਲੈ ਗਿਆ। ਵਾਪਸ ਸਿਡਨੀ ਆਉਣ ਲਈ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸਲਈ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਤੇ ਦੋਸਤ ਮਿਲਣ ਵੀ ਆਏ। ਦੋ ਕੁ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸੈੱਟ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸੀ। ਜਨਮ ਦਿਨ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਫੋਨ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ੩-੪ ਮਾਪੇ ਵੀ ਘਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੁਬਾਰਕ ਕਹਿਣ ਆਏ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਆਂਦਕ ਜਾਂਦਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਬਲਕਿ ਫੋਨਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਵੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ।

ਸਿਡਨੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਮਾਨ ਵੀ ਪੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਕੋਰੀਅਰ ਸਰਵਿਸ ਵਾਲਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਧੂ ਸਮਾਨ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਸਿਡਨੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸਿਲਾਏ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਹਿਣੇ ਵੀ ਨਿਰਖੇ ਅਤੇ ਪਰਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਰੀਅਰ ਨੇ ਗਿਣਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਆਈਟਮਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਬਾਹਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਆਵਾਂ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਰਸੀਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।” ਨਾ ਉਹ ਰਸੀਦ ਦੇਣ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਸੀਦ ਲੈਣੀ ਯਾਦ ਰਹੀ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਸੀਂ ਸਿਡਨੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਆ ਕੇ ਕੋਰੀਅਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚਾਰ ਦਿਨ, ਪੰਜ ਦਿਨ, ਸੱਤ ਦਿਨ, ਦਸ ਦਿਨ। ਕੋਰੀਅਰ ਆਇਆ ਹੀ ਨਾ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਟਰੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਟਰੈਕ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਆਖਰਕਾਰ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕੋਰੀਅਰ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ। ਪਤਾ ਕਰਨ ਤੇ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਰੀਅਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਰੀਅਰ ਭੇਜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮਾਨ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਘਰੋਂ ਸਮਾਨ ਲਿਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੋਟ ਸੀ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੁਆਰਾ ਵਸੂਲਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ

ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗੱਲ ਹੋਈ, “ਭਾਬੀ ਜੀ, ੧੫ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਕੋਰੀਅਰ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਹੀ ਏ?”

ਅਸੀਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ।

“ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅੱਗਿਓਂ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਜਦ ਪੈਸੇ ਹੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਰੀਅਰ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਸਾਂ?”

ਇਹ ਜਵਾਬ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਭਾਬੀ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, “ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ੨੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਾਨ ਪੈਕ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਫਰਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਕੋਰੀਅਰ ਸਿਡਨੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅੱਗਿਓਂ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਵਾਲਾ ਸਫਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ, “ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਪੈਸੇ ਸਾਡੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੋਗੇ।”

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੈਮਰੇ ਦਾ ਉਹ ਕਲਿੱਪ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ੨੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਣ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੈਂਡਬੈਗ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ।”

“ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲਿਓਂ ਜਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੈਮਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੌੜੇ ਦੌੜੇ ਘਰ ਆਏ ਤੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਮਾਨ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਡਨੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕ ਤੁੱਕ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਹੋਊ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੈਮਰੇ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।”

ਬਾਦ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਲੂਜ਼ਾ ਕੋਰੀਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਿਆਲੇ ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਏਜੰਸੀ (Advertising Bureau) ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੁਆ ਕੇ

ਸੁਹਣਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੋਲ ਦੋ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ, ਦੋ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸਨ। ਇਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਗਾਹਕ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਉਹ ਇਕ ਗਾਹਕ ਪਾਸੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਸਫੇ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧੇ ਪੈਸੇ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਅੱਧੇ ਆਪ ਰੱਖਦਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸਤੇ ਕਾਫੀ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਉਹ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਤੇ 40-50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਪੰਦਰਵਾਤਾ ਇਕ ਪੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸਾਲ ਭਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਸਲੂਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਚਾਲ ਖੋਲਣ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਉਸਦੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੜਕਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਆਈਲਟ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਲੜਕੀ ਲੱਭ ਕੇ ਤੇ ਉਸਨੂੰ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜਾਲੂ ਸਪਾਊਜ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਭੇਜਣਾ ਸੀ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਆਪ ਪੱਕੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਧਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਛੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਉਸ ਪਾਸ ੫ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਸੀ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਲੱਖ ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਮਾ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਪਾਸ ਦਸ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਪੈਸੇ ਤੇ ਦੱਸ ਲੱਖ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦਾ ਹਾਲ ਉਸ ਸ਼ੇਰਨੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਹਲਕ ਫੁੱਟ ਪਵੇ ਤੇ ਉਹ ਰਾਹ ਤੇ ਆ ਕੇ ਲਿਟਣ ਲੱਗ ਪਵੇ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਦਮੀ ਇਹ ਕੋਰੀਅਰ ਕੰਪਨੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪੱਕਾ ਠਿਕਾਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਜਵਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਹੁਣ ਸਲੂਜਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਮੱਖੀ ਵਾਂਗ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮੱਝ ਉਪਰ ਬੈਠੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਝ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਵੇ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਠੱਗਾਂ ਦਾ

ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਉਹ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਵੀ ਦੜ ਵੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੁਪਏ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਡਾਲਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਹ ਰੁਪਏਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸਲੂਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਲੜਕੇ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਮੈਰਿਜ ਬਿਓਰੋ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸੈੱਟ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇੰਨੀ ਦੌੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜੂ ਨੇ ਕਈ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਬਾਹਰ ਸੈੱਟ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਐਸੀ ਆਈਲਟਸ ਪਾਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਉਹਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਉੱਧਰ ਸੱਦ ਲਵੇ। ਆਖਰ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਐਸੀ ਲੜਕੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ। ਰਾਜੂ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬਾਪ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਧੇ ਪੈਸੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅੱਧੇ ਉੱਧਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਤੇਵਰ ਬਦਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਚੋਰ ਨਾਲੋਂ ਪੰਡ ਕਾਹਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੂ ਜਿਹੇ ਝੁੱਝੂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤਬਾਹ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਰੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਡਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਧ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ। ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਉਥੇ ਇਕ ਆਪਣੇ ਹਮਜਾਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਾਜੂ ਹੁਣ ਬਾਵਰਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਇੰਝ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਠੁੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਸਪਾਊਜ਼ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਲੂਜਾ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਜਿੱਦਾਂ ਦੀ ਬੀਜੀ ਓਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵੱਢ ਲਈ। ਜਿਸਦਾ ਮਰਨਾ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਰੁਚੀ ਦਾ ਘੋੜਾ

ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਕਮਲ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਹਾਇਸ਼ ਆਗਰੇ ਦੇ ਕਮਲਾ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਆਗਰੇ ਗਏ ਬੰਦੇ ਨੇ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਤਾਂ ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਤਾਜ ਅਤੇ ਇਤਮਾਦ-ਓਦ-ਦੌਲਾ ਵਲ ਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਦਫਤਰੀ ਕੰਮ ਅਤੇ ਅਕੇਨੇ ਤੋਂ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਉਹ ਤਰੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋਣ ਲਈ 15 ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਵਾਰ ਇੱਧਰ ਚੱਕਰ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਤਾਜ ਮੂਹਰੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੈਲਾਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਤੋਂ ਗੰਨਾ ਖਰੀਦਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸੇ ਰੇਹੜੀ ਤੇ ਗੰਨੇ ਦਾ ਰਸ ਪੀਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ। ਉਸ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਰੇਹੜੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇੱਕ ਗੰਨਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਪੇੜ ਦੁਵਾਲੇ ਬਣੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਗੰਨਾ ਚੂਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਗੰਨੇ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਸੰਭਾਲ-ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਗੰਨਾ ਚੂਪਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਚਾਕੂ ਵਰਗੇ ਐਂਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਗੰਨੇ ਨੂੰ ਟੱਕ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਛਿਲਕਾ ਲਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪੋਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਚੂਸ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਦਸ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਪੂਰਾ ਗੰਨਾ ਚੂਸ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਗੰਨੇ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਛਿੱਲੜ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਕੀਤੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਛਿੱਲੜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੈਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਨਮੂਨੇ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਭਰ ਦਿੱਤੇ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਇੱਕ ਖੁਬਸੂਰਤ ਸਜਾਬਟੀ ਨਮੂਨਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦ ਉਸਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੈਲਾਨੀ ਨੇ 20 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਕੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?” ਕਮਲ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ,” ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ।

“ਕੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?”

“ਨਰੂਓ ਨਰੂਈ (Nruo Nruoi)”

“ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ?”

“ਜੀ ਮੈਂ ਜਪਾਨ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ,” ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਦਾ ਲਹਿਜਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਗੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੰਨੇ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਤੋਂ ਸਜਾਵਟੀ ਨਮੂਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਤੋਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।”

“ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟੁੱਟੇ ਭੱਜੇ ਮਾਲ ਦੇ ਵੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਨਮੂਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸਣਾ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇਕ ਚੰਡ (ਚੰਦ ਨੂੰ ਉਹ ‘ਚੰਡ’ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਦੇ ਅਜਬ ਨਮੂਨੇ ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ ਤੋਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।”

“ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਏ। ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰੀ ਏ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਘੜੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।” ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫੋਲਣੀਆਂ ਚਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਫਰਮਾਇਆ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਨਿਰਾ ਪੈਸਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਾਰਾਗੀਰੀ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਨਿਕ ਸੁਕ ਦੀ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਓਨੀ ਹੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਜਿੰਨੀ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰੀਗਰੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਜਪਾਨੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ‘ਇਕਾਬੇਨਾ’ (Ikabena) ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ?”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਇਹ ਸ਼ਬਦ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੀ ਜਪਾਨੀ ਕਲਾ ਹੈ। ਜਪਾਨ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰੀਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਵਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਏ।”

“ਫਾਰਅਗਜੰਪਲ (For example)?” ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ।

“jomon art, yayoi, art, Asuka and Nara art, Pagoda in moonlight, Woodbloks printrs, plastic utensil artwork.....”

“ਦਿਸ ਮੱਚ ਇਜ਼ ਇਨੌਫ, ਨਾਰੂਈ (this much is enough, Nruoi),” ਮੈਂ

ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।

“ਮਿਸਟਰ ਨਰੂਈ, ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਕਲਾ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਐਸੇ ਦੋਸਤ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜਿਹੜਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਤੁਹਾਡੀ ਕਲਾ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਏ ਪਰ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪ ਏ,” ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚਿਆ ਹੋਇਆ ਕਮਲ ਬੋਲ ਪਿਆ।

“ਉਹ ਕੀ?” ਨਰੂਈ ਸੁਣਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਮੇਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਦੋਸਤ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਘਾਹ ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਲੱਦਿਆ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਐਸੀ ਥਾਂ ਤੇ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਟਾਂਵੇ ਟਾਂਵੇ ਘਰ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੋਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਘੰਟੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਘਾਹ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੇਰੀ ਕਰਕੇ ਗੰਦ ਪਾਇਆ ਏ। ਅਗਰ ਉਹ ਇਹ ਘਾਹ ਚੁੱਕ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ 200 ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

“ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗੋਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਾਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨੰਬਰ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ,” ਨਰੂਈ ਬੋਲਿਆ।

“ਲਗਦਾ ਏ ਇੰਝ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?” ਨਰੂਈ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

“ਉਹ ਬੰਦਾ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਗਿਆ ਤੇ ਘਾਹ ਲੱਦ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਇਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਗੀ।”

“ਕੀ ਪੁੱਛਿਆ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਦੋਸਤ ਨੂੰ?” ਨਰੂਈ ਜਾਨਣ 'ਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਉਸ ਨੇ ਵਕੀਲ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦੱਸੀ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਏ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੰਦ ਇੰਝ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹਾਂ, ਉਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।”

“ਉਹ ਕੀ?” ਮੈਂ ਤੇ ਨਰੂਈ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਸਾਂ।

“ਉਸਨੂੰ ਵਕੀਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਘਾਹ ਨੂੰ ਕੁਤਰ ਕੇ ਬਰੀਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਬਰੀਕ ਕੁਤਰੇ ਹੋਏ ਘਾਹ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੈਦਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਗਰ ਉਹ ਇੰਜ ਉਸ ਗੋਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿਣਾ। ਹਰ ਕੰਮ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਸਲੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।”

“ਗੱਲ ਵਕੀਲ ਦੀ ਠੀਕ ਸੀ,” ਮੈਂ ਤੇ ਨਰੂਈ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪਏ।

“ਚਲੋ ਛੱਡੋ ਇਹਨਾ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਆਓ ਹੁਣ ਚਲੀਏ,” ਮੈਂ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ।

“ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਨਰੂਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਲਾਉਣਾ ਏ,” ਕਮਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਪੁੱਛ ਲੈ? ਅਗਰ ਮੰਨਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲ ਪਵੇ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੇ ਸੱਦ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲੇ ਇਸਤੋਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂਗੇ,”

“ਇੰਜ ਕਰ ਲੈ। ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਏ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਕੀ ਬਣਾਓਗੇ? ਕੀ ਭਾਬੀ ਜੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈ ਜਾਣਗੇ? ਇਕ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਾਂ। ਦੂਜਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਘਰ ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਪਤਾ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਭੋਜਨ ਪਸੰਦ ਕਰੂ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।”

“ਨਹੀਂ, ਯਾਰ ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਘਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਰਹੂਗਾ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ।” “ਚੰਗਾ।”

“ਨਰੂਈ, ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਿਨਰ ਤੇ ਸੱਦ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਅਤੇ ਕਲਾ ਤੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਏ। ਪਲੀਜ਼, ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹੋ?”

“ਆਈ ਐਮ ਸਟੇਇੰਗ ਇਨ ਹੋਟਲ ਵਿਕਰਾਂਟ “ਮੈਂ ਹੋਟਲ ਵਿਕਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ,” ਉਸਨੇ ‘ਵਿਕਰਾਂਤ’ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ‘ਵਿਕਰਾਂਟ’ ਕਿਹਾ। ਇੰਜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਉਣ ਲਈ ਮੰਨ ਗਿਆ।

ਸ਼ਾਮ ਛੇ ਵਜੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕਮਲ ਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਬੇਟੀ ਰੁਚੀ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੈਗ ਵਲ ਬੜੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਕਮਲ ਨਰੂਈ ਨਾਲ ਦੋਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਕੁੱਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਦ ਰੁਚੀ ਰੌਂਦੀ ਰੌਂਦੀ ਆਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਰੂਬਲ ਨੇ ਮੇਰਾ ਘੋੜਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਏ।”

“ਤੇਰਾ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਘੋੜਾ ਕਿੱਥੇ ਏ?” ਕਮਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।
 “ਡੇਡੀ, ਜਦ ਉਹ ਟੁੱਟ ਗੀ ਗਿਐ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ?”
 “ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਬੇਟਾ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਏ?”
 “ਡੇਡੀ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਢੇਰ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਘੋੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ।”
 “ਬੇਟੇ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਭ ਦੁਕਾਨਾ ਬੰਦ ਹਨ। ਕੱਲ ਦੁਕਾਨਾ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਘੋੜਾ ਲੈ ਦੇਵਾਂਗਾ,” ਕਮਲ ਨੇ ਬੱਚੇ ਮੂਹਰੇ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ।
 “ਊ! ਊ! ਊ! ਮੈਨੂੰ ਘੋੜਾ ਹੁਣੇ ਚਾਹੀਦਾ ਏ,” ਉਹ ਰੌਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ।
 “ਬੇਟੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਘੋੜਾ ਕਿੱਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?”

“ਡੇਡੀ ਜੀ, ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਆਉ, ਮੈਨੂੰ ਘੋੜਾ ਹੁਣੇ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਰੂਬਲ ਦੇ ਚਪੇੜਾ ਵੀ ਮਾਰੋ।”

ਨਰੂਈ ਕਮਲ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਰੁਚੀ ਨੇ ਖਿਡੌਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਨਰੂਈ ਬੋਲਿਆ,
 “ਦੋਸਤ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜੋ।”

ਕਮਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਨਰੂਈ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਦ ਨਰੂਈ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰੁਚੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ ਕਿ ਨਰੂਈ ਨੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਖੁਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਨਰੂਈ ਨੇ ਕਮਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦਾ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਖਿਡੌਣਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਵੇ। ਕਮਲ ਟਾਰਚ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਤੇ ਢੇਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਖਿਡੌਣਾ ਲੱਭ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ।

“ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਸੀਮਿੰਟ ਮਿਲੀ ਰੇਤ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ?” ਨਰੂਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ

ਕਮਲ ਮਿੰਟ ਕੁ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸੀਮਿੰਟ ਮਿਲੀ ਰੇਤ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ। ਆਹ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਮਰਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੀਮਿੰਟ ਮਿਲੀ ਰੇਤ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਇੱਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਛੱਡ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਅਗਰ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਮੁੱਠੀ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਦੋ ਮੁੱਠੀਆਂ ਰੇਤ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਘਰ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਸੀਮਿੰਟ ਤਾਂ ਪਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।”

ਨਰੂਈ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਮਲ ਨੇ ਉਸਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਖਿਡੌਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਾਲਾ ਭਰ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਦੇ

ਨੇੜੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਨਰੂਈ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਖਾਣ ਦੀ ਪਸੰਦ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਖਾਣੇ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਏ, ਕਿਸੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਭੋਜਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਸੱਦਣ ਤੇ ਹੀ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ।

ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਨੇ ਸੀਮੈਂਟ ਦੇ ਬਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ, ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ, ਖੁਰਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ, ਲਗਾਮ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ, ਆਪਣੀ ਕਾਰਗਰੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਕਾਠੀ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ ਆਦਿ।

ਨਰੂਈ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰਗਜ਼ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸੱਤ ਅਜੂਬੇ, ਕਾਰਗਜ਼ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨਾ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਇਕ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਅਕਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਮਿੰਟ ਜਗਦਾ ਏ, ਸੱਤ ਗ੍ਰਾਮ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਡਲ, ਚੌਲ ਦੇ ਦਾਣੇ ਉਪਰ ਏ.ਬੀ.ਸੀ. ਆਦਿ।

ਨਰੂਈ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਮਾਡਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੜਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਰੁਚੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੌਂ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੀ ਜਦ ਸਵੇਰ ਉੱਠੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਰੂਈ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਇਸ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਉੱਠਦੇ ਸਾਰ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਆਗਰੇ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ।

(ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਰੁਚੀ ਰਵਨੀਤ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸਮੇਂ 1989 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਇਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ - ਲੇਖਕ)

ਗਰਲਫਰੈਂਡ

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਲਬੋਰਨ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਮਨਜੀਤ ਪਾਸ ਠਹਿਰਨਾ ਸੀ। ਮਨਜੀਤ ਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਰਨਪ੍ਰੀਤ ਮਹਿਮਾਨ ਨਮਾਜੀ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬਿਗਾਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਵਾਂ। ਮੀਆਂ ਬੀਬੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੇ ਸਮਝ ਹੈ। ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਹੜੇ ਦਾ ਅਪਣਾਪਣ ਵੀ।

ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਜਦ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਕੁੱਝ ਘੁੱਟਵਾਂ-ਘੁੱਟਵਾਂ ਤੇ ਚੁੱਪ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੜਕਾ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਯੂਨੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਲ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੱਭ ਕੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਮਨਜੀਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਮਨਜੀਤ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਅਤੇ ਕੁੜਮਾਚਾਰੀ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੱਟ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਮਨਜੀਤ ਖੁੱਲਦਿਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉੱਨਾ ਖੁਲਦਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਜਿਨਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

“ਮਨਜੀਤ ਇਸ ਵਾਰ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਤਬਦੀਲੀ ਲਗ ਰਹੀ ਏ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਗੰਭੀਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਸਾ ਹਸਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕਮੇਡੀ ਹਾਊਸ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਅੱਜ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਘੁੱਟਾ ਵੱਟੀ ਜਿਹੇ ਝਾਕਦੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ?” ਮੈਥੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹਟਕੋਰਾ ਮਾਰਨੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨੋਂ ਕੁੱਝ ਝਿਜਕਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਝਣ ਦੱਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ:

“ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਪਾਸ ਸਿਡਨੀ

ਗਏ। ਪਿੱਛੋਂ ਲੜਕਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਸੀ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਲੜਕਾ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਰਨਪ੍ਰੀਤ ਖਿੰਡੇ ਪੁੰਡੇ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸਵਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸਨੇ ਬਰਤਨ ਸਾਫ ਕੀਤੇ। ਖਿੰਡੇ ਪੁੰਡੇ ਕੱਪੜੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆ ਲਗਾਈਆਂ। ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਟੌਪ ਮਿਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ।”

“ਮਨਜੀਤ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲੜਕੀ ਆ ਕੇ ਗਈ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੜਕੀ ਰਾਤ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਮਝਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਚੁੱਪ ਜਿਹੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਰਾਜ਼।”

“ਤੂੰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਏਂ। ਕਿਰਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕੱਪੜਾ ਦਿਖਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਪੁੱਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ। ਪੁੱਛਣ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਰੂਪ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੜਕਾ ਸਾਡੇ ਗਲ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਤੇ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਇੰਝ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਹੌਲ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ। ਕਿਰਨ ਨੇ ਇਹ ਟੌਪ ਛੁਪਾ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਚਾਲ ਢਾਲ ਤੇ ਜੇਬ ਖਰਚ ਦਾ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਿਰਨ ਅਕਸਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਲ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਕੋਈ ਲੜਕੀ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਈ ਏ। ਸਾਡੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਇਸ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਗਈ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਮਨਜੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, “ਕੀ ਪਤਾ ਏ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਜਾਂ ਯੂਨੀ ਹਮਜਮਾਤੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਘਰ ਆ ਗਏ ਹੋਣ। ਯੂਨੀ ਫਰੈਂਡ ਇਕੱਠੇ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਯੂਨੀ ਫਰੈਂਡ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੈਫੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਸਕਰਟ ਜਾਂ ਪੈਂਟ ਲੈ ਗਈ। ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਟਾਪ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੋਊ।

ਸਾਨੂੰ ਐਵੇਂ ਲੜਕੇ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕੀ ਟੌਪ ਪੁਰਾਣਾ ਲਗਦਾ ਏ ਜਾਂ ਨਵਾਂ?” ਮੈਂ ਮਨਜੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

“ਟਾਪ ਤਾਂ, ਵੀਰ ਜੀ, ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਹੀ ਖਰੀਦਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ,” ਕਿਰਨ ਜੋ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰੇ ਤੋਂ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਗਈ,” ਪਰ ਆਪਣਾ ਕੱਪੜਾ ਕੌਣ ਭੁੱਲਦਾ ਏ? ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਾਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਕਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਮੁੰਡਾ ਹੁਣ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਏ। ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਏ। ਲੜਕੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਾ ਫਸ ਜਾਵੇ ਭੌਂਦੂ।”

“ਮਨਜੀਤ, ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ? ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹੋ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਥੋੜਾ ਗਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਭੋਗ ਤੇ ਕੈਨਬਰਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਘਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੇ। ਉਹ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਕਿਰਨ ਨੇ ਫਿਰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਿਰਖਿਆ ਪਰਖਿਆ। ਕੱਪੜੇ ਲੱਤਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਚੱਕ ਥੱਲ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਉਹਨੂੰ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੰਨਾ ਦੇ ਇੱਕ ਟੋਪਸ ਮਿਲੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਵੇਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਾਤ ਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਨ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ। ਇਹ ਟਾਪਸ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਕਿਰਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਮੰਨੋ ਜਾ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਕੋਈ ਖਬਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਏ। ਪਰ ਜੇ ਖਬਰ ਨਾ ਵੀ ਆਵੇ, ਇਹ ਲੰਡਰਪੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਝੱਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟੇ ਹੋਣੇ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮਾਹੌਲ ਹੀ ਬੜਾ ਅਜ਼ਾਦ ਏ। ਹੁਣ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਜਾਇਆ ਕਰੀਏ। ਦੁੱਧ ਤੇ ਬੁੱਧ ਵਿਗੜਦਿਆਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਨੇੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਨੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੜਛੱਤੀ ਚੁੱਕ ਦੇਣਗੇ। ਪਤੰਦਰ ਗਲ ਥਾਣੀ ਪਜਾਮਾ ਲਾਹੁੰਦੇ ਐ। ਕੀ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈਏ?”

“ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਫਿਰ?” ਮੈਂ ਮਨਜੀਤ ਤੇ ਕਿਰਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਡਰ ਗਏ ਕਿਤੇ ਮੁੰਡਾ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਮੂਵ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਤਾਂ

ਹੈ। ਕੱਲਾ ਪੁੱਤ ਪਿਓ ਹੁੰਦੈ।”

ਕਿਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਜੀਤਾਂ ਨਾਲ ਜਰੂਰ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਅੱਜ ਹੀ ਸਿਡਨੀ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੋਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਏ ਜਿਹੜੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਯੂਨੀ ‘ਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸ ਸਹੇਲੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਏ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣਗੀਆਂ।”

“ਚੰਗਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਜੀਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ,” ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜੀਤਾਂ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੀ ਏ,” ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਕਹਿ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜੀਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆ ਗਈ।

“ਧੀਏ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੇਰੀ ਆਈ ਤੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੀ।”

“ਮੰਮੀ, ਐਡੀ ਖਾਸ ਗੱਲ ਕਿਹੜੀ ਹੋ ਗਈ? ਕੀ ਕੋਈ ਰੂਬਲ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਪੁੱਛ ਪਾ ਰਿਹਾ?”

“ਜੀਤਾਂ, ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਈ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕੋਈ ਲੜ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ ਫੜਾ ਰਿਹਾ। ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੈਨਬਰਾ ਵੀ ਚੱਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏ।”

“ਉਹ ਕੀ?”

“ਜੀਤਾਂ ਬੇਟੀ, ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖੀ। ਜਗਦੀਪ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਕਰੀਂ।”

“ਮੰਮੀ, ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਗੱਲ ਕੀ ਏ?”

“ਜੀਤਾਂ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸਿਡਨੀ ਮਿਲਣੀ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਹ ਟਾਪ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਿਆ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਕੈਨਬਰਾ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘਰ ਦੀ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਕਰ ਮਾਰੀ। ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਹ ਕੰਨਾ ਦੇ ਟੋਪਸ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਪਏ। ਅਲਮਾਰੀ ਤੇਰੇ ਵਾਲੀ ਹੁਣ ਰੂਬਲ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਏ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲਿਓ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮਾਲਕਣ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਈ।”

ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੀਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਭੁੜਕ ਕੇ ਪਈ, “ਟੋਪ

ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਏ। ਜਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਆਈ ਸੀ ਮੈਂ ਇਹ ਉਦੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਡਨੀ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਕੰਨਾ ਦੇ ਟੋਪਸ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇ। ਮੇਰੀ ਅਲਮਾਰੀ ਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਬਲ ਵੀ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਘਸੋੜ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੱਕੀ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਅਲਮਾਰੀ ਵੱਧ ਫਰੋਲ ਮਾਰੀ।”

“ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ ਧੀਏ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹੇ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਖੁਲਾਸੇ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਤਾ।”

ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮਨਜੀਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸ਼ੱਕ ਝੂਠ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਰਦੂ ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਘੁੰਮ ਗਿਆ--

**ਜਵਾਨੀ ਮੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੱਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੋਤੀ ਹੈ,
ਨਿਗਾਹ ਕਿਤਨੀ ਵੀ ਨੇਕ ਹੋ ਬਦਨਾਮ ਹੋਤੀ ਹੈ।**

ਜਦ ਹਰਨੇਕ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ

ਹਰਨੇਕ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਫੋਰਕ ਲਿਫਟਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏ। 25 ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਸਿਡਨੀ ਉਤਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗ ਰਹੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਡੋਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਹਣੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਹਰਨੇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਬੜਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਕਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੰਨੀ ਸਿਫਤ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਡੋਲ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਵੱਡੀ ਛੋਟੀ ਜਾਂ ਵਧੀਆ ਘਟੀਆ ਨੌਕਰੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਰੁਤਬਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਸ ਲਈ ਸਿਡਨੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਰੁਤਬਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੀ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਘੋੜੇ ਅਸਮਾਨੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ.....ਕਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ! ਵੱਡੀ ਕਰੰਸੀ !.....ਉਧਰੋਂ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ, ਇੱਥੇ ਓਹੀ ਟਿਕਟ ਡੇਢ ਹਫਤੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ....ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਦੇਸ਼.....ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਆਬਾਦੀ....ਕਿੱਥੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਸਿਡਨੀ, ਮੈਲਬੌਰਨ ਤੇ ਐਡੀਲੇਡ ਦੀ ਸਾਫ, ਸਵੱਸ ਤੇ ਸੱਜਰੀ ਸੱਜਰੀ ਆਬੋਹਵਾਇੱਥੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ ਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੁਲੱਛਣੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਛੁਹਿਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇਇਹ ਬਰੂਹਾਂ, ਥਾਵਾਂ, ਚਰਗਾਹਾਂ, ਸੈਰਗਾਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚਲੀ ਕਿਸੇ ਸੁਰਮਈ, ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਸੁਨੱਖੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਅਤੇ ਸੱਜਰੇਪਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।.....ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਫੌਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ.....ਇਹ ਫੌਜੀ ਅਸਾਮ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕੱਟਣ ਆਇਆ ਸੀਸ਼ਿਲੌਂਗ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਮਾਵਲਿਨੌਂਗ (Mawlynnong)ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਫ ਤੇ ਸਵੱਛ ਪਿੰਡ !.....ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਹਨ.....

ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਬੱਸਾਂਕਾਰਾਂ ਹੀ ਕਾਰਾਂ.... ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੀ ਕੰਪਿਊਟਰਨਿਯਮਤ ਯਾਤਾਯਾਤ.....ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈਲੋ ਹਾਏ.....ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ.....ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਤੇ ਅਖਰਾਜਾਤ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਸੈਂਕੜੇ ਏਕੜ ਖੇਤੀ ਦੇ ਫਾਰਮਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ- ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰਾਵਾਂਗੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਲਗਵਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ.. ਨਾਲੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਕਰਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ ਪੱਕੇ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਭਿੰਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੜੇ ਤੇ ਮੁੰਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂਦਾ ਏ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰੰਗ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ !!

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰਨੇਕ ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਸਿਡਨੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮਸਾਂ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਹੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਯੂਨਿਟ ਤੇ ਸੇਲ ਦਾ ਬੋਰਡ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਪੇਅ ਸਲਿਪ ਸੀ ਹੀ । ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਹਰਵੰਤ ਰੇਲਵੇ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਪੇਅ ਸਲਿੱਪ ਵੀ ਸੀ । ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੰਪਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਬਲਾਕ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਦੰਪਤੀ ਪੱਛਮੀ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਮਾਰਸਡਨ ਪਾਰਕ ਵਿਖੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਬਲਾਕ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਬਲਾਕ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ ਉਸ ਤੋਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਅਜੇ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਲੱਗ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰਨੇਕ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਕਮਲ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰਿਫਿਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪਾਸ ਆਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਹਰਨੇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨਬਰਾ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜਵਾਈ ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਵਾਂ ਘਰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। ਨਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹਫਤਾ ਦਰ ਹਫਤਾ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਬਣਦੀ ਏ ਹਰਵੰਤ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੀਆ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਕੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਭੇਜਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ । ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਵੇ ਹੋਇਆ , ਫਿਰ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ , ਸਲੈਬ ਪਈ ,

ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੇ ਚੌਖਟਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ , ਇਨਸੂਲੇਸ਼ਨ ਪਈ , ਜਿਪਰੋਕ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ , ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇੱਟਾਂ ਲਗਾਈਆਂ , ਛੱਤ ਤੇ ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਅਜੇ ਅਧੂਰਾ ਏ, ਗਰਾਜ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਏ, ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ , ਰਸੋਈ ਬਣ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਏ, ਸ਼ਟਰ ਤੇ ਬਲਾਈਡ ਅਜੇ ਲੱਗਣੇ ਹਨ, ਪੇਂਟ ਅਜੇ ਹੋਣਾ ਏ ਆਦਿ। ਮਾਂ ਧੀ ਚੀਜ਼ਾ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਰੇਟਾਂ ਬਾਰੇ , ਰੰਗਾਂ ਬਾਰੇ , ਟਰੇਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ , ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਫੋਨ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਉਧਰ ਹਰਨੇਕ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਮਲ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ:- ਉਹ ਆਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਬਣਿਆ ਘਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗਾ , ਲੜੀਂਦੇ ਕਮਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਮਰਾ ਵੀ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ । ਜਦ ਹਰਨੇਕ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਏ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਨ ਮੁਢ ਮਾਰ ਛੱਡਦੀ ਏ। ਉਹ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਛੱਡਦੀ ਏ - 'ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਪੂਰਾ ਬਣ ਲੈਣ ਦਿਓ ਫਿਰ ਸੱਚ ਲੈਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ । ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਫਾਹਾ ਕਿਉਂ ਵੱਢੀਏ । ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਹੀ ।'

ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਬਹੁਤਾ ਬੁਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ । ਉਹ ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਮਿਆਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇਗਾ ਤੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸੋਚੀਂ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਰਨੇਕ ਤੇਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ । ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨਬੇੜਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ।

ਕਮਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਆਉਣ ਦੀ ਸੀਟ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਲਈ । ਉਹ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਸਿਡਨੀ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਧੀਮੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਕਦੀ ਕੋਈ ਟਰੇਡੀ ਛੁਟੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੀ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਹਰਨੇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ :- ਕਮਲ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਮਕਾਨ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ , ਮੂਹਰਲਾ ਤੇ ਪਿਛਲਾ ਵਿਹੜਾ ਭਾਵੇਂ ਬਾਦ ਵਿਚ ਬਣੀ ਜਾਵੇ , ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਵੇਗਾਮੌਜੂਦਾ

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀ ਵੀ ਏ ਤੇ ਕਾਫੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਏ
.....ਨਾਲੇ ਕਮਲ ਨੇ ਹੁਣ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਆਉਣਾ ਏ
.....ਜੇ ਆ ਹੀ ਰਿਹਾ ਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਸਟੇਂਡਰਡ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ
ਜਾਵੇ।

ਹਰਨੇਕ ਨੇ ਜਦ ਰੋਜ਼ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ
ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣੀ।

“ ਹਰਵੰਤ ਤੂੰ ਬਿਲਡਰ ਬਣ ਕੇ ਖਰਚਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਬਚਾ ਲਿਆ ਪਰ ਘਰ
ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਲੱਗੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ । ਅੱਜ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਆਉਣਾ
ਸੀ ?”

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਏ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਲੈਂਦੇ
ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ । ਕਈ ਕਾਰੀਗਰ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦੇ । ਜਦ ਛੱਤ
ਪੈਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਬਿਜਲੀ ਫਿੱਟ ਕਰਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ । ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਉਣਗੇ ।”

“ਇਨਸੁਲੇਸ਼ਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਚੋਂ ਕਿਹਦਾ ਰੇਟ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਏ ?”

“ ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ । ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਡੈਰਨ ਦਾ ਰੇਟ
ਠੀਕ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਏ ।”

“ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਿੰਗ ਕੌਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ?”

“ਮੈਂ ਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੇਟ ਮੰਗਵਾਏ ਨੇ । ਇਕ ਟਰਕਿਸ਼ ਏ , ਦੂਜਾ ਚੀਨ ਦਾ ਏ ,
ਤੀਜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਏ ਤੇ ਚੌਥਾ ਲਿਬਨਾਨੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਟਰਕਿਸ਼ ਦਾ ਰੇਟ ਠੀਕ ਲੱਗਾ ਏ ।”

“ਖਰਚਾ ਕਾਫੀ ਆਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ । ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਸਤਾ ਸਮਾਨ ਲਗਾ ਲਓ।”

“ਜੇ ਹਲਵਾਈ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਾਲ ਨਾ ਮਰੀਏ”, ਹਰਵੰਤ ਹਰਨੇਕ ਨੂੰ
ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਈ।

ਹਰਨੇਕ ਫਿਰ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ
ਉਸ ਨਾਲ ਕਮਲ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ.....ਦੋਸਤ
ਵੀ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਬੜੀਆਂ ਉਲ ਜਲੂਲ ਗੱਲਾਂ
ਕਰਦੇ ਨੇਸਾਲਾ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਦਾ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਐ ਅਜੇ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋ
ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਯੁਨਿਟ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ । ‘ ਗੱਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁਟਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਹੂ -
'ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹੀ ਸੌਣਾ ਪਿਆ'...ਅਗਰ ਉਹਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਬੈਂਡ
ਤੇ ਸੌਂ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਬੁਰੇ ਲੱਗਾਂਗੇਇਹਨੂੰ ਸਾਲੇ ਨੂੰ
ਵੀ ਆਉਣ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਗਈਮਾਂ ਦਾ ਰੁਕਨੁਦੀਨ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਰੁਕ

ਲੈਂਦਾ! ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰਨੇਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂ ਵੀ ਨਾ
ਸਕਿਆ ।

ਸਵੇਰੇ ਉਠਦੇ ਸਾਰ ਹਰਵੰਤ ਨੂੰ ਕੈਨਬਰਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆ
ਗਿਆ “ ਮੰਮੀ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰ ਈਸਟਰ ਦੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋਲਡ ਕੋਸਟ ਜਾਣ
ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਏ । ਅਸੀਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ
ਪਾਸ ਸਿਡਨੀ ਰਹਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਗੋਲਡ ਕੋਸਟ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ
ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਿਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਰਹਾਂਗੇ ।
ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਇਕ ਹੋਰ ਫੈਮਿਲੀ ਫਰੈਂਡ ਵੀ ਹੋਣਗੇ । ਉਹਨਾ ਪਾਸ ਸੈਵਨ ਸੀਟਰ
ਗੱਡੀ ਏ। ਉਹ ਦੋ ਜਣੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ । ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ
ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ।”

“ਬੇਟੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ?”

“ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਬਾਰੇ ਸਭ ਪਤਾ ਏ। ਅਜੇ ਪੂਰੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਏ ਨੇ ,
ਮੰਮੀ । ਆਏ ਗਏ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਫੁਰਤੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ।
ਮੰਮੀ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਖਾਸ ਬੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ।”

ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਤੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਵੰਤ ਘਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ
ਪੱਥਾਂ ਭਾਰ ਹੋ ਗਈ । ਵੀਹ ਗਜ਼ ਦਾ ਘੱਗਰਾ ਸੱਠ ਗਜ਼ ਦੀ ਗੋੜੀ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।
ਬੈਠੀ ਬੈਠੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਅਸਮਾਨੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ- “ ਬੇਟੀ, ਜਵਾਈ ਤੇ
ਨਿੱਕੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ.....ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਮਿਲੀ ਫਰੈਂਡ ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ.....ਪਰਸੋਂ
ਇਨਸੁਲੇਸ਼ਨ ਪੁਆ ਲਈਏਬਿਜਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਫੋਨ ਕਰਦੀ ਆਂ
.....ਰਸੋਈ ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਫਿਟ ਹੋ ਜਾਊ.....ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਹੀ ਗਏ
ਨੇਪਲੰਬਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤਕਰੀਬਨ ਮੁਕਾ ਹੀ ਗਿਆ ਏ.....ਪੇਂਟਰ ਨਾਲ ਵੀ
ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਏ.....।”

ਹਰਵੰਤ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਡੇਢ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਚ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਕੈਨਬਰਾ ਤੋਂ ਬੇਟੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਹਰਨੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਹੀ
ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਬਲਕਿ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ
ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਪਰੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਚੋਂ ਇਕ ਖੋਜ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ - ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ
ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਢੁਕਵਾਂ
ਵਿਅਕਤੀ ਸੱਦ ਲਓ ਜਿਹਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ
ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਜੇ ਘਰ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਜਾਂ ਸਫਾਈ ਕਰਵਾਉਣੀ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ , ਬਸ ਕਿਸੇ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਜਾਂ ਫੈਮਿਲੀ ਫਰੈਂਡ ਸੱਦ ਲਓ ਤਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਘਰ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਬਦਲ ਜਾਵੇ। ਗ੍ਰਹਿਣੀਆਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਚਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਛੋਟਾ ਛੋਟਾ ਜਾਂ ਗੰਦਾ ਗੰਦਾ ਲੱਗੇ। ਹਾਂ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਘਰ ਢੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਖਾਸਮ ਖਾਸ ਹੋਵੇ , ਹਰਨੇਕ ਦੇ ਦੋਸਤ ਜਿਹਾ ਅਣਜਾਣ ਜਿਹਾ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਦ ਦਾ ਹਰਨੇਕ ਸਿਡਨੀ ਆਇਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਦਾ ਉਹ ਸਿਰਫ ਦੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ - ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਦੋਂ ਜਦ ਉਹਨੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਅੱਜ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸ ਢੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਐਸੇ ਢੁਕਵੇਂ ਬੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਸਿਟੀ ਫਾਦਰ

ਵਜ਼ੀਦਪੁਰ ਦੀ ਮਿਊਨੀਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਲਈ ਦੋੜ ਪੂਰੇ ਜੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਫਰੰਟ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਝੇ ਫਰੰਟ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੂਜੇ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਮਾਸਾ ਭਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ।

ਸਾਝੇ ਫਰੰਟ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਦੋੜ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪਦ ਲਈ ਪੂਰੇ ਜੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਸਨ। ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਟੋਟਲ ਮੈਂਬਰ ਅੱਠ ਸਨ। ਇਹ ਅੱਠੇ ਮੈਂਬਰ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਨੇਤਾ ਚੁਣ ਸਕਣ। ਇਹਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਮੇਂ ਨੇਤਾ ਐਲਾਨ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਰਾਏ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੈਂਬਰ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੋਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦਬ ਜਾਵੇ ਤੇ ਖੁਦ ਹੀ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਨੇਤਾ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਣਵਾ ਦੇਵੇ। ਸਕੀਮ ਇਹ ਬਣੀ ਕਿ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰੋਪੋਜ਼ ਕਰਨਗੇ। ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਉਹਨਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਅੱਠੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਲੰਮੇ ਪਏ ਪਏ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੌੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ “ਸਾਡੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਉਹਨਾ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸੱਤ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ... ਦਾ ਕਈ

ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਛੋਕਰੇ ਹੀ ਆ... ਮੇਰੇ ਰਾਹੀਂ ਬਤਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਐ!... ਬਤਰਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਓ.ਐ.ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ... ਮੈਨੂੰ ਹਰਮਜ਼ਾਦੇ ਖੁੰਜੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਐ... ਇਹੀ ਤਾਂ ਮੌਕਾ ਏਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੀ ਇੰਦਾਂ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਾ... ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ... ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹੋਊਂ ਜੇ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਣ ਦੇਊਂ!... ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਰੱਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਕਦੀ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ... ਸਾਲੇ ਖੋਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਨੇ! ਕੋਈ ਨੀ, ਕੱਲ ਦੇਖਾਗੇ ਕਿਸ ਭਾਅ ਵਿਕਦੀ ਏ...!!”

ਦੂਜਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਬਤਰਾ ਪੂਰਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਪਰਪੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰੋਢ ਏ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਾਂਝੇ ਫਰੰਟ ਦੇ ਅੱਠਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਬਹੁਮੱਤ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਤੈਅ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੇਤਾ ਐਲਾਨਦੇ ਹਾਂ।” ਹੁਣ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਸੀ ਕਿ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇਤਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਣ ਤੇ ਉਲਟਾ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਪਰਪੋਜ਼ ਕਰਨ। ਕੁੱਝ ਸਕਿੰਟਾਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਛਾਈ ਰਹੀ। ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਕੁੱਝ ਬੋਲੇ ਹੀ ਨਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵੀ ਉਪਰ ਨੂੰ ਨਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਅੱਠਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚੋਂ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਸਮਰਥਕ ਨੇ ਨਾਹਰਾ ਬਲੁੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, “ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ! ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ!!”

ਸਭ ਨੂੰ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੁੱਕਲਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨੀਯਤ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਇਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ

ਦੇ ਵਾਰਡ ਨੰ. 8 ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਹਿੰਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਸਫਾਈ ਅਭਿਆਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਝਾੜੂ ਫੜ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਮੁਹਰਲੀ ਨਾਲੀ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਖੌਤੀ ਮਿਸਾਲ ਸੈਂਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰਡ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ। ਜਦ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਤਿੰਨ ਕੁ ਵਾਰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਗਈ।

ਹਰੀਜਨ ਬਸਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਭਾ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, “ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਾਰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਮੁੱਕ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਮੁਹੱਲੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵੀ ਚੱਜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਟੂਟੀਆਂ ਅਕਸਰ ਸੁੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੇਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਹੀ ਪੂਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਏ ਕਿ ਇਹ ਵੋਟਾਂ ਵੇਲੇ ਗਏ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਪ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਲੀਡਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਾਪ ਤੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਗਧਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।”

ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਕੁੱਝ ਸਮਰਥਕਾਂ ਸਮੇਤ ਹਰੀਜਨ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਏ, “ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚਾੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਮਾ ਆਉਣ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।” ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਆਂ ਸਨ।

ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਦ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹ ਚੱਲ ਵਸਿਆ।

ਕਮੇਟੀ ਮੂਹਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ ਦੀ ਚਣੌਤੀ ਫਿਰ ਆਣ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਗੁਰੁੱਪ ਚੋਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗੁਰੁੱਪ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ਬਹੁਮੱਤ ਵਿਰੋਧੀ ਗੁਰੁੱਪ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰੁੱਪ ਦਾ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰੁੱਪ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਹਰੇਕ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਜੋ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾਉਹੀ ਸਹੀ। ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਅੱਧਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਗੁਪਤ ਮੱਤਦਾਨ ਤੱਕ ਨੌਬਤ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੋ ਦੋ ਜਣੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਫਿਰ

ਇਕੱਠੇ ਚੌਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾਂ ਕੀਤਾ। ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਇਕ ਪਰੋਢ ਮੈਂਬਰ ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਕੋਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਹੀ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ‘ਗਲੀ ਰਾਮ’ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਗੱਗੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਸੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ‘ਸਗਲੀ’ ਬਣਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਸਿੱਖੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ। ਅਗਰ ਉਹ ਇੰਜ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਮੌਜੂ ਵੀ ਬਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਰਸੂਖ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਫਿਰ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ ਪਾਸ ਤਾਂ ਬਹੁਮੱਤ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਗਲੀ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਲਾਬੀਇੰਗ ਕਰਕੇ ਅਖਤਿਆਰ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਮੂਹਰੇ ਬਾਹਰ ਇਵੇਂ ਬੋਲੇ, “ਦੋਸਤੋ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ— ਮੈਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਕਰਾਂਗਾ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰੋਗੇ?” ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ। ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਜੀ ਫਿਰ ਬੋਲੇ, “ਮੇਰੀ ਇਸ ਮਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ਪਗੜੀ ਵੱਲ ਦੇਖੋ। ਮੈਂ ਜਿਹਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਆਪਣੀ ਪਗੜੀ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋਗੇ?”

ਬਾਕੀ ਬੋਲੇ, “ਲਾਲਾ ਜੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂਗੇ।”

ਲਾਲਾ ਜੀ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹੋ?”

“ਜੀ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਚੋਣ ਸਾਨੂੰ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗੀ।” ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੱਥਿਆਂ ਤੇ ਸੱਪ ਦੀ ਸਿਰੀ ਵਾਂਗ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਕਰ ਲਈ।

ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 14 ਮੈਂਬਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਸਮੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਣ ਅਫਸਰ ਨੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਸਾਝੇ ਫਰੰਟ ਦੇ 6 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ ਅਖਤਿਆਰ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।

ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ ਦੇ ਸਭ ਅਖਤਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।”

ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਾਥੀਓ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਇਸ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੇਤਾ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ਪਗੜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਵਾਂ ਉਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ?”

ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਲਾਲੇ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ, “ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਏ?”

“ਲਓ ਫਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ,” ਲਾਲਾ ਜੀ ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਬੋਲੇ।

“ਲਾਲਾ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਟੋਪੀ ਨੁਮਾ ਪਗੜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਾਹੀ ਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਧਰਮ ਪਾਲ ਵਲ ਵਧੇ। ਧਰਮ ਪਾਲ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਪਗੜੀ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਰ ਨਹੀਂ। ਲਾਲਾ ਜੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਬੈਠਾ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਇਸ ਵਾਰ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾਪ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਦੇਣਗੇ। ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ ਲਾਲੇ ਨਾਲ ਵੱਧ ਅੱਖ ਮਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਪਗੜੀ ਵਲ ਘਟ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਵੀ ਉਦੋਂ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਜਦ ਲਾਲਾ ਜੀ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪਗੜੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰੇ। ਅੱਗੇ ਮੁਨੀਸ਼ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਉਸਦੀ ਵੀ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਕੇ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਸੈੱਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ, ਲਾਲਾ ਜੀ ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਰਾਣਾ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੂਜੇ ਗਰੁੱਪ ਚੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਇੱਧਰ ਨਵਾਂ ਰਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਲਾਲੇ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ। ਲਾਲਾ ਗਰੁੱਪ ਵੀ ਅਜੇ ਉਹਨੂੰ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤਾਂ ਲੈ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਲਾਲਾ ਉਸਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਹੀ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਨਾ ਵੀ ਦਿਆਲ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦ ਲਾਲੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਅਜੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਹੁਮੱਤ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਾਖ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਖ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ

ਅਜੇ ਉਸਨੂੰ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸੈੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚਲੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਪਰਾਧੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ।

ਹੁਣ ਲਾਲਾ ਜੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਹੋਰ ਸਨ ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਝਿਮਣੀਆਂ ਲਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਪਗੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਲਾਲੇ ਤੇ ਕਾਫੀ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਲਾਲੇ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦ ਲਾਲੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੋਰ ਸਨ ਮਿਸਰੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਮਿਸਰੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਨਾਲੋਂ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀ। ਜਦ ਲਾਲਾ ਜੀ ਮਿਸਰੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵਲ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਿਆ ਕਿ ਬਣਿਆ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾਪ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਿਸਾਲ ਸੈੱਟ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਲਾਲਾ ਜੀ ਪਗੜੀ ਬਸ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ‘ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।’

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖੀਵਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ 10-20 ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿਟੀ ਫਾਦਰ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਲਾਲਾ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਗੜੀ ਫੜੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕੁੱਝ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾਫਿਰ ਉਸਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਪਗੜੀ ਸਮੇਤ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲੀ ਐਨਕ ਚੋਂ ਬੈਟਰੀ ਵਾਂਗ ਜਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਲਾਲੇ ਦੀ ਹਰਕਤ ਵਲ ਪਿਆਸੇ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਝਾਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਸ਼ਾਇਦ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਲਾਲੇ ਨੇ ‘ਏ.ਏ.ਏ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਪਗੜੀ ਉਪਰੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਤੇ ਮੁੜ.. ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਟਿਕਾ ਲਈ। ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਛੇਈ ਮੈਂਬਰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੂਹਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਕੀਮ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਇੱਕੋ ਬੇੜੀ ਦੇ

ਚੱਟੇ ਬੱਟੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਏ। ਲਾਲੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਅੱਠੇ ਮੈਂਬਰ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਲਾਲੇ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਟੀ ਫਾਦਰ ਥਾਪ ਲਿਆ।

ਰਾਣਾ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਲਾ ਗਰੁੱਪ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਨਾਹਰਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ:-

ਲਾਲਾ ਸਗਲੀ ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ!

ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਗਲੀ ਰਾਮ- ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ!!

ਲਾਲੇ ਦੇ ਸਾਥੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਾ ਕਸਤੂਰੀ ਵੇਚਣ ਲੱਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵੇਚ ਗਿਆ ਹਿੰਗ!

ਰਾਣਾ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਲੇ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਮਾਇਤ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਇਸ ਤੁਰੰਤ ਐਕਸ਼ਨ ਨੇ ਲਾਲੇ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦੁਆਰਾ ਸੈਕੰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਲਾਲਾ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ ਚੁਸਤੀ ਨਾਲ ਸਿਟੀ ਫਾਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹਲਕੀ ਹਲਕੀ ਸਰਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਸੱਤ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਹਟੇ ਸਾਂ।

“ਆਓ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਚੱਕਰ ਲਾ ਕੇ ਆਈਏ। ਅੱਜ ਲੇਟ ਨਾਈਟ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਏ। ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ”, ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।

“ਨਾਲੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਪੈਟਰੋਲ ਪੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਕਲ ਸਿਟੀ ਜਾਣ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਗੱਡੀ ਇਕੱਠੀ 80-90 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਚੱਲ ਗਈ। ਟੈਂਕੀ ਵਿਚ ਪੈਟਰੋਲ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਏ”, ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਚੱਲ ਠੀਕ ਏ।”

“ਪੈਟਰੋਲ ਕਿਥੋਂ ਪੁਆਈਏ?”

“ਵੂਲਵਰਥ ਵਾਲਾ ਪੈਟਰੋਲ ਸਟੇਸ਼ਨ (Woolworth Petrol Station) ਹੀ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੂਲਵਰਥ ਦਾ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ਵੀ ਏ। ਲੀਟਰ ਮਗਰ ਚਾਰ ਸੈਂਟ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਜਾਊ।”

ਸਲਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਕਾਰ ਸਟਾਰਟ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਵੂਲਵਰਥ ਵਾਲੇ ਪੈਟਰੋਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

“ਵਾਪਸ ਮੁੜੋ, ਵਾਪਸ ਮੁੜੋ! ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਅਨਲੈਡਡ ਪੈਟਰੋਲ (unleaded petrol) ਦਾ ਰੇਟ 135 ਸੈਂਟ ਏ। ਐਨਾ ਮਹਿੰਗਾ? ਆਹ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੜਾ ਸਟਾਰ ਪੈਟਰੋਲ ਸਟੇਸ਼ਨ (Star Petrol Station) ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਉਥੇ ਰੇਟ ਸਿਰਫ 99 ਸੈਂਟ ਸੀ। ਲੀਟਰ ਮਗਰ ਸਿੱਧਾ 36 ਸੈਂਟ ਦਾ ਫਰਕ! ਕਮਾਲ ਈ ਹੋ ਗਈ”, ਉਹ ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਬੋਲ ਉੱਠੀ।

“ਤੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਣਾ? ਐਵੇਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਾਂਗੇ? ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਉਣਾ ਪਊ? ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਚੱਕਰ ‘ਚ ਪਾਈ ਜਾਨੀ ਏ?”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗੱਡੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਚਲੋ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਸੈਂਟ ਡਿਸਕਾਊਂਟ, ਉਥੇ ਸਿੱਧਾ 36 ਸੈਂਟ ਦਾ ਫਾਇਦਾ। ਅਗਰ ਆਹ ਚਾਰ ਸੈਂਟ ਵੀ ਉਹਨਾਂ 36 ਸੈਂਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦਈਏ ਫਿਰ ਵੀ 32 ਸੈਂਟ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪਰਾਫਿਟ! ਬਸ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਚੱਲੋ।”

ਮੈਂ ਪਰਿਓਂ ਘੁਮਾ ਕੇ ਕਾਰ ਵਾਪਸ ਮੋੜੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਉਸੇ ਸਟਾਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰੇਟ ਸਚਮੱਚ ਹੀ 99 ਸੈਂਟ ਸੀ। ਕਾਰ ਦੀ ਟੈਂਕੀ ਭਰਵਾਉਣ ਮਗਰ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਡਾਲਰ ਦਾ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਘਰ ਐਵੇਂ ਨੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ। ਲੋਕ ਧੇਲੇ ਧੇਲੇ ਖਾਤਰ ਮਰ ਮਿਟਦੇ ਨੇ। ਪਿਛਲੇ ਐਤਵਾਰ ਮੈਂ ਸਬਜੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਗੋਭੀ ਦੇ ਦੋ ਫੁੱਲ ਤੇ ਕਿੱਲੇ ਕੇਲੇ ਖਰੀਦੇ। ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਣੀ 2-75 ਜਮਾਂ 1-49= 4 ਡਾਲਰ 24 ਸੈਂਟ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਚਾਰ ਡਾਲਰ ਵੀਹ ਸੈਂਟ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ 50 ਦਾ ਨੋਟ ਸੀ। ਚੀਨਣ ਦੁਕਾਨਦਾਰਨੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਹ ਦਾ ਨੋਟ ਤੁੜਵਾ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਪੰਜ ਸੈਂਟ ਦੀ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਦਸ ਵੀਹ ਡਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ?”

“ਜੇ ਮੇਰੇ ਥਾਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਲੜਕਾ ਹੁੰਦਾ?”

“ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਸਸਤੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਸ ਪਈ ਬਸ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਖਰੀਦ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸ਼ਤ ਆਉਂਦੀ ਏ ਉਹ ਸੈਂਟ ਸੈਂਟ ਦੇ ਫਰਕ ਤੇ ਵੀ ਮਰ ਮਿਟਦੀ ਏ। ਦੂਜੀ ਪੁਸ਼ਤ ਵਿਚ ਬੱਚਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਤੀਜੀ ਪੁਸ਼ਤ ਤਾਂ ਬੱਸ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਏ ਜਿਵੇਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵਾਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪੁਸ਼ਤ ਸਾਧਾਰਨ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਖਰੀਦਦੀ ਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੰਭਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਏ। ਦੂਜੀ ਪੁਸ਼ਤ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਖਰੀਦਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਤੀਜੀ ਪੁਸ਼ਤ ਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣੇ ਹੀ ਕੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅੱਧ ਪਚੱਧੀ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਰਹੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਧਾ ਦੇਸ਼ ਖਰੀਦ ਲੈਣ। ਆਓ ਹੁਣ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲੀਏ।”

ਮੈਂ ਗੱਡੀ ਪੈਟਰੋਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।

“ਤੂੰ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਜਾਹ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਖਰੀਦ ਲੈ। ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਸੋਫੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਾਂਗਾ। ਜਦ ਆਉਣਾ ਹੋਊ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਬੈਠਾਂ ਹਾਂ।”

ਜਦ ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਲਵਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਹੇਅਰ ਕਟਿੰਗ ਸਲੂਨ ਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਹੋਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਦ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲ ਕੱਟੇ। ਸਾਦੇ ਹੇਅਰ ਕੱਟ ਦਾ ਰੇਟ 15 ਡਾਲਰ ਸੀ। ਮੈਂ 15 ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਮੂਹਰੇ ਟਹਿਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ।

“ਕਿੱਥੇ ਹੋ?”

“ਮੈਂ ਹੇਅਰਪੋਰਟ (Hairport) ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ।”

“ਮੈਂ ਵੀ ਇੱਧਰ ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਰ (Myer) ‘ਚੋਂ ਇਕ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਕਮੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਅਈ ਹਾਂ। ਕੱਪੜਾ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਏ। ਤੁਹਾਡੇ

ਪਹਿਨੀ ਬਹੁਤ ਜਚੇਗੀ।”

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਕਮੀਜ਼ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਕਮੀਜ਼ ਸੀ-- ਨਿੱਕਾ ਨਿੱਕਾ ਪ੍ਰਿੰਟ, ਕੱਪੜਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਲਾਇਮ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਰੰਗ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਜੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਪ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਸੀ। ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

“ਕਿੰਨੇ ਦੀ ਆਈ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ

“ਤੁਸੀਂ ਬੁੱਝੋ ਕਿੰਨੇ ਦੀ ਹੋਊ?”

“60-70 ਡਾਲਰ ਦੀ ਤਾਂ ਹੋਊ ਹੀ। ਮਾਇਰ ਮਹਿੰਗਾ ਸਟੋਰ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਬਰੈਂਡਡ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਰੇਟ ਤਾਂ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੇ ਨੇ। ਜੋ ਤੂੰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸਭ ਠੀਕ ਹੀ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਟਰੋਲ ਚੋਂ ਤੂੰ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਡਾਲਰ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਏ।”

“ਤੁਸੀਂ ਵਾਲ ਕਿੰਨੇ ਦੇ ਕਟਵਾਏ?”

“ਔਹ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਦੇ ਹੋਅਰ ਕਟ ਦਾ ਰੇਟ 15 ਡਾਲਰ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ 15 ਹੀ ਦੇਣੇ ਸਨ।”

“ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਸਵੇਰੇ ਪੈਰਾਮੈਟਾ ਗਏ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਥੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਦੇ ਹੋਅਰ ਕਟ ਦਾ ਰੇਟ 8 ਡਾਲਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਰ ਆਪਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਥਾਂ ਤੇ ਪਾਰਕ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੈਦਲ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਉਥੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁੱਝਿਆ? ਕਿੱਥੇ 8 ਡਾਲਰ ਤੇ ਕਿੱਥੇ 15, ਪੂਰੇ 7 ਡਾਲਰ ਦਾ ਫਰਕ! ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 350 ਰੁਪਏ!! ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਅਖੇ ਮਾਂ ਫਿਰੇ ਫੋਸੀ ਫੋਸੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਫਿਰਦੈ ਗੁਹਾੜੇ ਮਣਸਦਾ! ਮੈਂ ਧੇਲਾ ਧੇਲਾ ਬਚਾਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਸ਼ਰੇ ਉਡਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੋਅਰ ਕਟ ਦਾ ਏਨਾ ਘੱਟ ਰੇਟ ਕਿਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ?”

“ਚਲੋ ਕੱਲ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੈਰਾਮੈਟਾ। ਮੈਂ ਦਿਖਾ ਦਿੰਨੀ ਆਂ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੋਰੇ ਕਈ ਵਾਰ ਰੇਟ ਇੰਨਾ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਲਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ—ਮਿੱਡ ਸੀਜ਼ਨ ਸੇਲ (Mid Season Sale), ਐਂਡ ਆਫ ਸੀਜ਼ਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ (End of Season Clearance), ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਸੇਲ (Toy Sale), ਬੈਕ ਟੂ ਸਕੂਲ ਸੇਲ (Back to School Sale), ਘਰ ਢਾਣ ਤੇ ਸੇਲ (Demolition Sale), ਮੌਤ ਤੇ ਸੇਲ (Deceased Sale) ਆਦਿ। ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਰਾਜ਼ ਸੇਲਾਂ (Garage Sales) ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੇਲਾਂ ਤੋਹਫੇ ਸਮਾਨ

ਹਨ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਧ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਗੋਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾਨ (Charity) ਵਲੋਂ ਸੌਖੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਵਿਨਸੈਂਟ ਦੀ ਪੌਲ (Vincent de Paul) ਅਤੇ ਸਾਲਵੇਸ਼ਨ ਆਰਮੀ (Salvation Army) ਜਿਹੇ ਅਦਾਰੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੱਬਾਂ ਭਾਰ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਆਉਣ ਲਈ ਤਰਸਦੀ।”

“ਚੱਲ ਛੱਡ ਦੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ। ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕਿਵੇਂ ਰਹੀ? ਕਮੀਜ਼ ਹੀ ਖਰੀਦੀ ਜਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵੀ?”

“ਬਸ ਇਹ ਕਮੀਜ਼ ਹੀ ਖਰੀਦੀ ਏ।”

“ਇਹ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਖੁੱਕ ਨਾਲ ਪਕੌੜੇ ਪਕਾਏ ਹੋਣਗੇ?”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਸੁੱਝਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਖਰੀਦ ਕੇ ਹੀ ਲਿਆਈ ਹਾਂ।”

“ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕੰਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖੇ ਲੱਗਦੇ ਨੇ। ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿੰਨੇ ਦੀ ਆਈ?”

“ਰੇਟ 80 ਡਾਲਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨਾਲ 50% ਛੋਟ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ।”

“ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ 40 ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਸਰ ਗਿਆ। ਤੇਰਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।”

“ਜਦ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਆਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੀ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਕਹਿੰਦੀ, ਰੇਟ ਸਿਰਫ 10 ਡਾਲਰ ਏ। ਉਹਨੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਸਾਰੀ ਛੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ।”

“80 ਡਾਲਰ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ 10 ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰਤੀ।”

“ਤੁਸੀਂ 8 ਡਾਲਰ ਵਾਲਾ ਕੰਮ 15 ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ।”

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਏ। ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੋ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕਲਾ ਦੇ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਪੈਟਰੋਲ ਚੋਂ ਬਚੇ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਡਾਲਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਡੇਢ ਡਾਲਰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਡੇਢ ਡਾਲਰ ਕਿੱਥੇ ਖਰਚੇਂਗੀ?”

“ਇਹ ਡੇਢ ਡਾਲਰ ‘ਰੂਘਾ’ ਏ! ਕੱਲ ਨੂੰ ਕੈਨਬਰਾ ਤੋਂ ਦੋਹੜੀ ਆ ਰਹੀ ਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਕਈ ਕੁੱਝ ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ।”

“ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਚਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰੁੱਘਿਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਖਰੀਦਦੀ ਏ?”

“ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਪਲੇ ਡੋ (Play

Doughs) ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ।”

“ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਤੇਰੇ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਮੀਜ਼ ਵੀ ਰੂੰਘੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈ ਦਿੱਤੀ। ਪੈਟਰੋਲ ਚੋਂ ਬਚੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂੰਘਾ ਹੀ ਸਨ।”

“ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂੰਘੇ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।”

“ਤੇਰੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਏ- ਜਨਾਨੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਚੋਂ ਘਰ ਕੱਢ ਕੇ ਵੀ ਗੁਆ ਸਕਦੀ ਏ। ਜੇ ਉਹ ਸਿਆਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਤਾਣੀਆਂ ਗੱਠਕੇ ਘਰ ਉੱਪਰ ਤਿਆਸਮੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ।”

“ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਓ ਹੁਣ ਘਰ ਚੱਲੀਏ।”

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਫੇਅਰਫੀਲਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ‘ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਇਕ ਅਫਰੀਕਨ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਮ ਪੁੱਛਣ ‘ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਲੀਜ਼ ਏ।

“ਗੁਲੀਜ਼ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋਇਆ?” ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

“ਵਿਕਟੋਰੀਅਸ”, ਉਹ ਬੋਲਿਆ।”

“ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਅਰਥ ਏ। ਤੂੰ ਇਹ ਹਰਾ ਹਰਾ ਪੌਦਾ ਜਿਹਾ ਕੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਏ?”

“ਇਹ ਪੱਤੇ ਅਸੀਂ ਆਮ ਚੱਬਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੌਦਾ ਬੜੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਿਲਦਾ ਏ ਪਰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਸਮਾਲੀਆ ਵਿਚ ਇਹ ਪੌਦਾ ਆਮ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੌਦੇ ਦਾ ਚਲੰਤ ਨਾਮ ਖਾਟ ਏ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਨਾਮ ਕੈਥਸ ਫਡੂਲਿਸ (Kethus Fdulis) ਏ! ਸਮਝਿਆ? ਕੀਨੀਆ, ਇਥੋਪੀਆ, ਯਮਨ ਤੇ ਜਿਬੂਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਪੱਤੇ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਚੱਬਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ।”

“ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਸੁਗਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਾਭ ਵੀ ਏ?”

“ਇਹ ਪੱਤੇ ਚੱਬਣਾ ਸੁਗਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦਾ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਹ ਪੱਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ ਵੀ ਵੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਏ”

“ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ। ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ, ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੇ ਚੱਬਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇ।”

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਝੱਖ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਰੁੱਕ ਗਿਆ।

“ਹੁਣ ਕੋਈ ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦੇ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਾਸ ਜਾਨਵਰ ਤਾਂ ਉਠ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਹਨ। ਉਠ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਰ ਥਾਂ ਛਾਇਆ ਪਿਆ ਏ। ਸਾਡਾ ਸਭਿਅਚਾਰ ਉਠ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ। ਸਾਡੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਉਠ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਮ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਅਗਰ ਲੜਕੇ ਵਾਲਾ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ੧੦੦ ਉਠ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ”

“ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਏ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦਾਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਗਰ ਲੜਕੀ ਦਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਝ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਾਰਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਉਲਟ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਏ॥”

“ਉਠ ਦਾ ਮੀਟ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਠਣੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਹ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਫੈਟਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।”

“ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਹਨ?”

“ਵਧੀਆ ਤਾਂ ਉਠ ਹੀ ਏ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਜਿਵੇਂ ਭੇਡਾਂ ਅਤੇ ਗਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਮੀਟ ਵੀ ਲੋਕ ਚਾਅ ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਾਵਾਂ ਦਾ ਮੀਟ ਤੇ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮੀਟ ਖਾਂਦੇ ਹਨ?”

“ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਮੀਟ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਏ, ਬਾਕੀ ਮੁਰਗਾ ਆਦਿ ਵੀ ਆਮ ਚੱਲਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਸੂਰ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।”

ਇਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—

“ਬੜੀਆਂ ਗੂੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ ਅੱਜ ਇਸ ਅਫਰੀਕਨ ਨੂੰ। ਅੱਜ ਇਹਦੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।”

“ਬਸ ਐਵੇਂ ਸਮਾ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਏ। ਇਹਦੀ ਗੱਡੀ ਆਉਣ ਹੀ ਵਾਲੀ ਏ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ ਏ। ਦੁਬਾਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸਮਝਣੀ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਮੇਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਉਠ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ

ਰਿਹਾ। ਉਠ ਇਹਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਲਦ ਅਤੇ ਗਾਂ।”

“ਛੱਡ ਯਾਰ, ਇਹਨੂੰ ਤੇ ਨਾਲੇ ਇਹਦੇ ਉਠ ਨੂੰ। ਉਠ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸੂਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ। ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਏ, ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਤੇਰਾ ਟੂਰ? ਬੜੇ ਸੂਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਠਾਹ ਗੋੜੇ ਤੇ ਗੋੜਾ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕੈਬਰਾਮੇਟਾ ਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਸਸਤੇ ਲਿਜਾ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਰੋਅਬ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਸਸਤੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਹਿੰਗੇ, ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਹੀ ਆ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਉਥੇ ਲੋਕੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਡੀਕਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਾਤ ਲਗਾ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਕਈ ਤਾਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੱਕ ਵੀ ਆ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਟੈਚੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਮਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਮਲਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਲੱਸੀ ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਘਰਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਬਥੇਰੇ ਸੂਟ ਮਿਲ ਗਏ, ਬੱਸ ਹੱਥੀਂ ਛਾਵਾਂ ਕਰੀ ਗਈਆਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਸੁੱਕਾ ਹੀ ਸਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਥੇ ਜਾਓ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਵਾਸਤੇ ਮੀਟ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਸੈਰਾਂ ਸਪਾਟੇ। ਕੋਈ ਕਹੇ— ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅੰਬਰਸਰ ਵਿਸਾਖੀ ਨਹਾਉਣ ਚੱਲ, ਕੋਈ ਕਹੇ—ਸ਼ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਇੱਝ ਸਮੇਂ ਗੋੜਾ ਮਾਰਿਆਂ ਕਰ, ਕੋਈ ਕਹੇ—ਮੰਨਣਹਾਣੇ ਦੀਆਂ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਕਰ। ਕੋਈ ਜਰਗ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਹੋਲੇ—ਮਹੱਲੇ ਦੀ, ਕੋਈ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤੇ ਕੋਈ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ। ਕੋਈ ਕਹੇ—ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਤਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਆਇਆ ਏ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆਂ ਤੋਂ। ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਖਿੱਚ ਪੂਰ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਧਰ ਲਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਇਆ, ਸਾਰੇ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਆਏ। ਮਾਂ ਐਵੇਂ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲ ਕੇ ਬੈਠੀ ਜਾਵੇ ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਦਾ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੇਖ ਕੇ। ਕਈ ਕਹਿਣ—ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦੇਈਂ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਮਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਮਰਗੇ। ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਹਰਲਾ ਪਾਣੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਕਈ ਪੁੱਛੀ ਜਾਣ—ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਚਿੜੀ ਹੀ ਲੱਭ ਦੇ। ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਨੂੰ ੧੦-੧੫ ਲੱਖ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਭਾਵੇਂ ਝਾੜੂ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇ। ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਹ! ਵੀਹ, ਤੀਹ ਲੱਖ ਵੀ ਲਾ ਦਿਆਂਗੇ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਜਵਾਨ ਏ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ

ਸੋਚਿਆ ਤੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚੱਲਿਆਂ ਏ, ਜਦ ਕਰਨਾ ਹੋਊ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀਂ। ਸਾਡੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਏ। ਸਾਡੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ। ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੰਮਾ ਝੰਮਾ ਵੀ ਵਥੇਰਾ ਏ। ਐਵੇਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾਹ, ਜੋੜ ਮੇਲ ਠੀਕ ਏ, ਸੁਨੱਖਾ ਵੀ ਬਥੇਰਾ ਏ। ਅਗਰ ਵਿਆਹ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆਂ। ਅਗਰ ਚੁੰਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਜਾਹ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਲਵਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਲਵਾਂਗੇ, ਨਾਲੇ ਮੁੰਡਾ ਜਦ ਤਕ ਹੋਰ ਡਿਗਰੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਊ। ਕਰੋਂ ਤਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਕੋਰਸ ਵੀ ਸਿਖਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਿੱਲੂ ਇੱਕੀਆਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਏ, ਤੇਰੀ ਦੀਪਾਂ ਉੱਨੀਆਂ ਦੀ ਏ। ਨਾਲੇ ਸਾਡੀ ਜੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸੋਚੀਂ। ਜੋ ਮੰਗੇ ਦਾਜ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਸੂਮੋ ਗੱਡੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਏ। ਬਰਾਤ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਵੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਊ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ।

ਮਾੜਕੂ ਜਿਹਾ ਚਮਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮਿਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਫੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ—ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅਟੈਚੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਊਂ, ਬੋੜਾ ਬੜਾ ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਖਾਂ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਲੀ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਈ ਏ।”

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬੜੀ ਆਓ ਭਗਤ ਹੋਈ ਜਨਾਬ ਦੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਹੀ ਆਊਂ। ਹੁਣ ਸਰਦੀ ਇਧਰ ਕੱਟਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਸਰਦੀ ਉਧਰ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗਰਮੀ ਦਾ ਤਾਂ ਟੈਟਾ ਹੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਦੱਸ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ?”

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਆ, ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਗੋੜੇ ਮਾਰੇ ਸੀ ਕੈਬਰਾਮੈਟਾ ਦੇ। ਜਿੰਨੀਵਾਰੀ ਜਾਵੇ ੧੦-੧੨ ਸੂਟ ਚੱਕੀ ਲਿਆਵੇ। ਨਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਉਥੇ ਕੱਪੜੇ ਕਿੰਨੇ ਸਸਤੇ ਆ, ਸਾਰਾ ਅੱਠ ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਕ ਸੂਟ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ, ੬੦ ਸੂਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, ੪੦ ਕੁ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੀਸ ਲੈ ਲਏ, ੩੦ ਕੁ ਸਾੜੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਇਕ ਘੜੀ ਸਿਰਫ ੮ ਡਾਲਰ ਦੀ, ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕੇਸ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੈ ਲਏ। ੮ ਡਾਲਰ ਦੀ ਘੜੀ ੩੦ ਡਾਲਰ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਓਧਰ ਕਹਿਣ ਬੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਘੜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਏ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ। ਸੂਟ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਸੀਆਂ, ਫੁੱਫੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲੀਆਂ ਨਾ ਸਮਾਉਣ। ਕੁੜੀਆਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਨ। ਕਈ ਕਹਿਣ, ਨੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਕਬਾਲਾ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਮੱਚ ਮਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿਥੇ? ਸ਼ਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪੰਜ ਕੁ ਸੌ ਡਾਲਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਕਰਤੇ। ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਤੋਹਫੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰੀ

ਫਿਰਨ। ਕੋਈ ਪਟਿਆਲਿਓਂ ਜਾ ਕੇ ਸੂਟ ਲਿਆਈ ਭਰਜਾਈ ਲਈ ਤੇ ਕੋਈ ਲੁਧਿਆਣਿਓਂ, ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਸਿਲਕ ਦਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਫੁਲਕਾਰੀ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਗਰਮ ਸ਼ਾਲ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਕਰੋਸ਼ੀਏ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਰੁਮਾਲ। ਅਸੀਂ ਫਾਇਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਧਰੋਂ ਮਾਲ ਵੱਧ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ।”

“ਇਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਫਰਕ ਏ। ਇਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਖਰਾਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸਕੜਾ ‘ਤੇ ਸੁੱਟੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਖਟਾਰਾ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਬਥੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੁਣ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਟਦਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਔਹ ਦੇਖ ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ, ਬਾਕੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸਹੀ।”

ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਕਮਾਈ

ਬਲਜੀਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸੀ. ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਵਿੱਚ ਓਵਰਸੀਅਰ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਈਪਾਸ ਸਰਜਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੀ ਸਰਨਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਰਜਰੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਸਕਾਰਟ ਹਸਪਤਾਲ ਚੁਣਿਆ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਮਿਲ ਗਈ। ਜਦ ਉਹ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਇਹ ਸਰਜਰੀ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਰਜਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਮਸ਼ੀਨ ਰੁਕ ਗਈ। ਮਸ਼ੀਨ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਪੁਰਜਾ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ।

ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੇ ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਪੁਰਜੇ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਦੁਆਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਆਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਿਤਾਉਣੇ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ। ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ 4-5 ਦਿਨ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਾਲੀਮਾਰ ਬਾਗ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪਾਸ ਬਿਤਾ ਲਵੇਗਾ। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਬਲਜੀਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਅਖਬਾਰ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼' ਆਈ। ਬਲਜੀਤ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਰੋਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਿਹਤ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨੀ ਸਾਹਿਤ ਫੋਟੋ ਵੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਹੋਈ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ। ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ।

ਲਿਖਿਆ ਸੀ:- ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਐਸਕਾਰਟ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾਕਟਰ ਹਨ ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਨਾ ਵਿਖੇ 1950 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਗਰੀਬੀ ਸੀ ਕਿ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਡੇਢ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਮੰਡੇਰ ਹੋਰੀ ਦੋ ਭਰਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਭੈਣਾ ਸਨ। ਭੈਣਾ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ

ਦਾ ਕਚੂਬਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਝ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿਆਲਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਕਲਾਂ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਬੁੱਕਲਾਂ ਮਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਨੇਸਤ ਛੱਡੋ ਤੇ ਚਾਦਰਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਪਰੇ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚੁਸਤ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੋ।”

ਉਸ ਵਕਤ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਬੱਚੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਚਾਦਰਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਪਰੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੰਡੇਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਜਗਦੀਪ ਸੀ। ਜਦ ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਬੁੱਕਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਵੈਟਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਛੇਕ ਸਨ। ਚਾਦਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਫਟਿਆ ਸਵੈਟਰ ਬੁਰਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਇਸ ਫਟੇ ਹੋਏ ਸਵੈਟਰ ਵਿੱਚ ਠੰਢ ਵੀ ਵੱਧ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-“ਕਾਕਾ, ਤੂੰ ਬੁੱਕਲ ਫਿਰ ਮਾਰ ਲੈ।” ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਸਵੈਟਰ ਤੋਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਝਲਕਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਚਪਨ ਸੀ ਜਗਦੀਪ ਦਾ। ਇਹੀ ਜਗਦੀਪ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਫਸਟ ਰਹਿ ਕੇ ਡਿਗਰੀ ਪਾਸ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੁਣ ਉਸੇ ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਲਿਆਕਤ ਦੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੰਗ ਸੀ। ਸੁਭਾਉ ਵਜੋਂ ਉਹ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਨਰਮ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਸੀ। ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਚੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਜਗਦੀਪ ਮੰਡੇਰ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਸੀ ਜਿਸਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿਛੋਕੜ ਸੀ। ਬਲਜੀਤ ਨੌਕਰੀ ਭਾਵੇਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਅਕਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਵੀ।

ਬਲਜੀਤ ਆਪਣਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਤੇ ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰਹੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਮਦਦ ਲਈ ਪਰੇਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਦ ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਇਸ ਇਕੱਠ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ ਲਈ 10-10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦੀ ਅਨਾਉਸਮੋਟ ਕੀਤੀ। ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਸੀ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਨੇ ਕਿਹਾ:-

“ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭੈਣੋਂ, ਭਰਾਵੋਂ, ਮਾਤਾਓ ਤੇ ਬੱਚਿਓ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਬਣਨਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਕਦਮ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਫੀ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਉੱਚੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਉਹ ਸਿਲਾਈ ਸਿੱਖ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਾਇਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਭੇਂਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੇ ਇੱਕ ਲਿਫਾਫਾ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਉਸਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਪੰਡਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਜੱਦੀ ਘਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸਰਪੰਚ ਸਾਹਿਬ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ ਗਏ। ਘਰ ਹੁਣ ਬੰਦ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਸੈਂਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁਹਰੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਉਗਲ ਲਾ ਕੇ ਉਗਲ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਿਛੋਕੜ ਘੁੰਮ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਰਧ ਟੁੱਟੀ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੇ ਰਸੋਈ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਝਾਕਿਆ ਮਾਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਲਛਕਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਪੁੰਝਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਘਰ ਦਾ ਤਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਅਜੇ ਅਣਵੰਡਿਆ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਰਾ ਵੀ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਆ ਕੇ ਪਿੰਡ ਘਰ ਦੇਖ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਨ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ

ਚੱਲਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਭਰੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਪੰਚਾਇਤ ਮੈਂਬਰ ਵਾਪਸ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਡਾ. ਮੰਡੇਰ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਸਰਪੰਚ ਸਾਹਿਬ, ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਜਗਦੀਪ ਮੰਡੇਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮਦਦ ਕਰ ਜਾਊ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰ ਗਿਐ। ਬੜੀ ਹੱਦ ਇਸ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿੱਚ 20-25 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ। ਇੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਜੇਕਰ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁੱਝ ਗੱਲ ਬਣ ਹੀ ਜਾਂਦੀ। ਅਸਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਓਕਾਤ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਲੱਖ ਕੁ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਪਰਾਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਧਾਨਾ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਇੰਦਾਂ ਦੇ ਡੜੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋਲ ਦੇਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,” ਪੰਚ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਪੰਚ ਨਾਲ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਬਜਟ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਈ ਕੁੱਝ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ।

“ਸਰਦਾਰਾ ਸਿਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਥੇਰੇ ਬੰਦੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਅਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਤਿੰਨ ਚੁੰਨੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਸਾਡਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੱਕੇ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਆਪਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਬਣਵਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ,” ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਗੱਲ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਸਰਪੰਚਾ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਏ। ਬਾਹਰਲੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਹਰਲੇ ਹੀ ਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਸਰਪੰਚਾ, ਜੇ ਹਲਵਾਈ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਾਲ ਨਾ ਮਰੀਏ!” ਸਰਦਾਰੇ ਨੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸਾਨ੍ਹ ਵਾਂਗ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫਰਾਟਾ ਮਾਰਿਆ।

“ਸਰਦਾਰਿਆ, ਕਿਉਂ ਹੋਛੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਨੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮਾਣ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਲਾਇਐ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ, ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਐਸਕਾਰਟ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਸਕਦੀ ਏ। ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਭਲਾਈ ਏ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ, ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੈਸੇ ਵੀ ਬੜਾ ਆਸਰਾ ਏ। ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਐ। ਤੂੰ ਉਹਦੇ 20-25 ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚ। ਗੱਲ ਇੱਜਤ ਮਾਣ ਦੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਵਿਚਾਰਾ

ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਏ। ਬੜਾ ਨੇਕ ਬੰਦਾ ਏ।”

“ਸਰਪੰਚਾ, ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹ ਤਾਂ ਲਓ। ਦੇਖ ਤਾਂ ਲਓ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕੀ ਦੱਛਣਾ ਦਿੱਤੀ ਏ?”

ਜਦ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਨਾਂ ਚੈੱਕ ਸੀ। ਚੈੱਕ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, “ਸਿਆਣੇ ਆਂਹਦੇ ਆ ਬਈ ਚੁੱਪ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਡੂੰਘੇ ਹੁੰਦੇ ਐ!”

ਅਰਧ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਡਾ.ਮੰਡੇਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰਲੇ ਹੀ ਮੋਟੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਨ।

ਹਮਸਾਏ

ਬਲਵੰਤ ਐਮ. ਏ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਦੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਫੀਸ ਵੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਕਾਲਜ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਸਾਂਝੀ ਸਿੱਕੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਹੋਰ ਖਰਚੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਉਸਦਾ ਇਕ ਦੋਸਤ ਹਰਬੰਸ ਆ ਟਪਕਿਆ। ਹਰਬੰਸ ਨੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਘਰੋਂ ਵਿਚਾਰਾ ਗਰੀਬ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਫੀਸ ਉਸਨੇ ਵੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਪਠਾਨਕੋਟ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਨਾਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਕੇ ਪੇਪਰ ਦੇਈ ਜਾਵੇਗਾ। ਬੀ.ਏ. ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹਮਰਾਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਹਰਬੰਸ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਦੋਸਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੀ ਬਲਵੰਤ ਉਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ-ਹਰਬੰਸ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਖ ਉਸਨੇ ਉਸ ਪਾਸ ਅਚਾਨਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਸੀ।

ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੰਜਾ ਬਿਸਤਰਾ ਪੂਰਾ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਸਤਰਾ ਸੀ। ਜੋ ਉਸਨੇ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਹਰਬੰਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਦੋ ਘੰਟੇ ਉਸ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਕਮਰੇ ਤੋਂ

ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਨੇੜਲੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੀਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਮਰੇ ਵਲ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਹਰਬੰਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ ਆਖੀ, ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਹਲਕਾ-ਹਲਕਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਰੋਟੀ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਮਾਰੀ। ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ । ਹਰਬੰਸ ਸੌਂਢ ਤੇ ਚੀਨੀ ਚੱਬਦਾ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਬਿੱਲ ਤਾਂ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਦੋਨੋਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਬਲਵੰਤ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਬੰਸ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਸੌਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਹਰਬੰਸ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਸੌਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਭਾਂਵੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਮੰਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਹਰਬੰਸ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਬਿਸਤਰਾ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਬਿਛਾ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ੧੫ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਇਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਆਟੋ ਫੜ ਕੇ ੧੭ ਸੈਕਟਰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਨੂੰ ਬੱਸ ਫੜਨੀ ਸੀ। ਹਰਬੰਸ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਬਲਵੰਤ ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਗਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਹਰਬੰਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਾਹਰ ਸੀ ਕਿ ਬਿੱਲ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਆਟੋ 'ਚ ਬੈਠ ਗਿਆ । ਹਰਬੰਸ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਆਟੋ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਭਾੜਾ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਬੱਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਵਲ ਵਧੇ। ਹਰਬੰਸ ਟਿਕਟ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਖਰਚਣ ਤੋਂ ਬੇਬਸ ਹੋਵੇ। ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਦੋ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪਟਿਆਲੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਪ੍ਰਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਰਿਕਸ਼ਾ ਫੜਿਆ। ਹਰਬੰਸ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਹੀ ਰਿਕਸ਼ੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਉਹਦੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ।

ਪਰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਹਰਬੰਸ ਨੂੰ ਇਹੀ ਧੁੜਕੂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਤੁਰ ਜਾਵੇ। ਪਰਚਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹਾਲ 'ਚ ਬੈਠੇ ਬਲਵੰਤ ਤੇ ਹੀ ਰਹੀ । ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਪਰਚਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਲਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕੀਤਾ। ਦੋਨੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਪਰਚੇ ਬਾਰੇ ਚੰਦ ਕੁ ਮਿੰਟ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਫਿਰ ਰਿਕਸ਼ਾ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਹਰਬੰਸ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਿਕਸ਼ੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹ ਜਾਹਿਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਵਾਪਸ ਦੋਨੋਂ

ਟਿਕਟਾਂ ਬਲਵੰਤ ਹੀ ਲਵੇਗਾ।

ਵਾਪਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਬੱਸ 'ਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਆਟੋ ਫੜਨਾ, ਹਰਬੰਸ ਦਾ ਉਸ ਉਪਰ ਬੈਠ ਜਾਣਾ, ਉਸਦਾ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਜਿਹਾ ਰਹਿਣਾ, ੧੫ ਸੈਕਟਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ, ਪੈਸੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣੇ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਾਹ ਲਈ ਤੁਰ ਜਾਣਾ, ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੁੱਕ ਲੈਣੀਆਂ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰੋਟੀਆਂ ਰਗੜ ਕੇ ਢਾਬੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣਾ, ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ -- ਛੇਆਂ ਪਰਚਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇੰਜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੰਜਵਾਂ ਪਰਚਾ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਹਰਬੰਸ ਨੂੰ ਇਕ ਔਕੜ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਦੋਨੋਂ ਦੋਸਤ ਬੱਸ ਫੜ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਇਸ ਦਿਨ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਸੀ ਤੇ ਹਰਬੰਸ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਾ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ.। ਬਲਵੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰਿਕਸ਼ਾ ਫੜਨ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਪਰ ਹੁਣ ਹਰਬੰਸ ਕੀ ਕਰੇ ? ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਪਰਚੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹਰਬੰਸ ਨੇ ਧੋਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਰਚਿਆ। ਹਰਬੰਸ ਇਵੇਂ ਪੌਜ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਆਪਣੇ ਰਿਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹਰਬੰਸ ਕੀ ਗੱਲ ? ਰਿਕਸ਼ਾ ਫੜ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਪਹੁੰਚ। ਇੰਜ ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ?”

“ਕਿਵੇਂ ਫੜਾਂ ਰਿਕਸ਼ਾ ? ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਸ ਤੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਰੱਖ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਉਹੀ ਪੈਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਖਰਚ ਕੇ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣਾ ਏ।”

ਇਵੇਂ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਤੇ ਇਕ ਅਜਨਬੀ ਲੜਕਾ ਇਕ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ?”

ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੰਝ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਅਜਨਬੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪਰਚਾ ਦੇਣ ਆਏ ਲਗਦੇ ਹੋ ?”

“ਜੀ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਸੈਂਟਰ ਅੱਜ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਏ।”

“ਆਹ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਪਰਚਾ ਦੇਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਕੀ ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓਗੇ ?”

“ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਵੀਰ ਜੀ। ਆਓ ਬੈਠੋ। ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਰਚਾ ਦੇਣ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ?”

“ਜੀ ਹਾਂ, ਵੀਰੋ।”

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਸਵਾਲ ਡਿਸਕਸ ਕਰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।”

“ਇਹ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ।”

“ਵੀਰ ਜੀ, ਕਿਉਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿਓ। ਕਿਤੇ ਲੇਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਈਏ?”

ਇੱਝ ਹਰਬੰਸ ਇਸ ਅਜਨਬੀ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਰਿਕਸ਼ੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਮੁਫਤ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪਰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਉਹਨੂੰ ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਪਸੀ ਬੱਸ ਨਾ ਫੜ ਲਵੇ। ਉਸਨੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰੀ ਨਿਗਰਾਨ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਤੇਜ ਤੇਜ ਤੁਰਕੇ ਬਲਵੰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਹੋਇਆ ਇੱਝ ਕਿ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਅੱਧੀ ਕੁ ਵਾਟ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਿਫਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਵਾਪਸ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਦ ਬਲਵੰਤ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਫਿਰ ਓਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ। ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਦੋ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਬੱਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

“ਹਰਬੰਸ, ਹੁਣ ਪੇਪਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੇਰਾ ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਏ?”

“ਬਲਵੰਤ, ਮੈਨੂੰ ਐੱਮ. ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਐੱਮ. ਏ. ਵਿਚ ਸੈਕਿੰਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।”

“ਤੂੰ ਐੱਮ. ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸੈਂਟਰ ਭਰਿਆ ਏ? ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਏ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ?”

“ਦੋਸਤਾ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਦੁਆਰਾ ਤੈਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਐੱਮ. ਏ. ਦੇ ਪਰਚਿਆਂ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੈਂਟਰ ਭਰਿਆ ਏ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਕੰਮ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਮੇਹਰਬਾਨੀ। ਦਿਲੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਣਾ ਮੇਰੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ।”

“ਹਰਬੰਸ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬੋਝ ਬਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਏ?”

“ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਅਚਾਨਕ ਆ ਧਮਕਣਾ। ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਉਸੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੋਝ ਏ? ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਬਰ ਤੇ ਸਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਾ ਆਵਾਂ। ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ

ਬੋਝ ਬਣਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਰਿਹਾ ਏਂ ਜਦ ਆਪਾਂ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਬੱਸ ਸਰਵਿਸ ਬੜੀ ਤੇਜ ਏ। ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਘਰ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪਰਚੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਾਧੂ ਵੀ ਰਹਿ ਲਏ ਹਾਂ। ਬਥੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਲਦਾ ਹਾਂ।”

“ਹਰਬੰਸ, ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਹੋਰ ਠਹਿਰਨਾ ਏ ਤਾਂ ਠਹਿਰ ਲੈ।”

“ਨਹੀਂ, ਬਲਵੰਤ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਦਿੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਿਤਾਉਣੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ।”

“ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਦੋਸਤਾ।”

ਹਰਬੰਸ ਉੱਠਿਆ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਰੁਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲਵੰਤ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰਬੰਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੈਗ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉੱਪਰੋਂ ਗੱਠ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਝੋਲਾ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਗੱਠ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਦੀ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੀ ਪੀਪੀ ਨਿਕਲੀ। ਹਰਬੰਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਬਲਵੰਤ ਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਬੋਝ ਬਣਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਬੋਝ ਵੀ ਘਟਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਉਸਨੇ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਘਾਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ ਐਸੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗਰਜ ਸਾਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਆਮ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਿਓਂ ਲੱਸੀ ਫੜ ਲਿਆਉਣੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਿਓਂ ਸਾਗ ਫੜ ਲਿਆਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਬੇਰੇ ਦੇ ਸੂਣ ਤੇ ਵਹੁਲੀ, ਛੇਰੜਾ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਦੇਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਅਮਰੂਦ ਭੇਜ ਦੇਣੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹਕੀਮ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਫਸਲ ਆਈ ਤੇ ਚਾਰ ਬੋਰੀਆਂ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਦੇ ਦੇਣੀਆਂ ਆਦਿ ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗਵਾਂਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬਣੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਦਾਲਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਦਾ ਵੀ ਆਮ ਰੁਝਾਨ ਸੀ। ਅਗਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਢੀਆਂ ਦਾਨੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਕਈ ਐਸੇ ਔਹੜ ਪੌਹੜ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ

ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਘੱਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮਾਹੌਲ ਖਲੂਸ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਨੇੜਤਾ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੀ ਪੀਪੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਲਵੰਤ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੋਹ ਭਿੱਜੇ ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਨਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਰਬੰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤੇ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਬਲਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਤਿਓਂ ਮੰਜੇ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਪਿਆਰ ਭਿੱਜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਨਾਲ ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ ?

ਮਾਮਾ ਜੀ

ਐਮ.ਏ.ਐਮ. ਫਿਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਕਈ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜੀ ਭੇਜੀ। ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸੀ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਪੰਜ ਕੁ ਹੀ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਾਮੀ ਵਾਸਤੇ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਉਸਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ 40 ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਮਿਲੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਉਸ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਕਮਰਾ ਲੈ ਕੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਬਸਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤੀ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਕਲਰਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਬੇਵਕਤ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਜੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਸ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸੀ। ਉਸਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ ਸੀ ਤੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਜਮੀਨ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਤਾਲਮੇਲ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੀਆਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਅਜੇ ਦਸਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਉਦੋਂ ਬਹੁਤ ਕਾਲਜ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਛੋਟੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਜਮਾਤਾਂ, ਪ੍ਰੈਪ ਤੇ ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਜਮਾਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਨੀਆਂ ਸਨ।

ਜਦ ਕੁਲਬੀਰ ਇਸ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦੂਰ ਇੱਕ ਢਾਬਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰ ਦਾ ਢਾਬਾ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਢਾਬੇ ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਕੁਲਬੀਰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਾਲੇ

ਰਾਸਤੇ ਢਾਬੇ ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਗਲੀ ਦਾ ਮੋੜ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਦੀ ਬਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ,

“ਸਰ, ਪਲੀਜ਼!”

ਕੁਲਬੀਰ ਰੁਕ ਗਿਆ।

“ਸਰ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲੈਟਰ?”

ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਫੜ ਲਈ। ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ :

ਡੀਅਰ ਸਰ, ਤੁਸੀਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਵਿੱਚ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਮਾਤ ਅਜੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ਲ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਉਂਗੇ ਨਹੀਂ।

ਆਪ ਜੀ ਚਰਨਦਾਸੀ,

ਜੱਗੀ।

ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲਿਓਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਹ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਅਜੇ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਰ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸੇ ਬਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ ਉਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਕੁਲਬੀਰ ਤੋਂ ਫਿਰ ਬਾਰੀ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਤੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ। ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ। ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਲਬੀਰ ਬੋਚ ਬੋਚ ਕੇ ਪੈਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਲੜਕੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕਾਹਲੀ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਕਣਸੋਅ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੈਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਤਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਚੌਤੀਂ ਕੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਡ ਰਹੀ ਅਫਵਾਹ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੜਕੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੀ ਏ ਪਰ ਉਸਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਲਤ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਸਾਡਾ ਕਾਲਜ ਇਸ ਸਾਲ ਨਵਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਏ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਕੱਚਾ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਏ। 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ

ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਏ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਲ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਬਚਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਦਰ ਸਾਹਿਤ ਇੱਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਵੋ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਨਾ ਆਇਓ। ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲਓ। ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲਜ ਘੱਟ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਲੇਬਸ ਤੁਸੀਂ ਤਕਰੀਬਨ ਖਤਮ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਏ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਾਈ ਏ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤੱਕ ਵੀ ਬੜੀ ਪਹੁੰਚ ਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਾਂ।”

ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੈਡੀਕਲ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤਨਖਾਹ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਉਸਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ਼ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਵੀ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਲਬੀਰ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਹੋਰ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦੇ ਨੰਬਰ ਚੰਗੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਵੀ ਗਈ। ਜਿਹੜੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਸਨੇ ਜੱਗੀ ਵਿੱਚ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਮ ਵਾਂਗ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸਦੀ ਆਪਣੇ ਮਰਹੂਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਇੱਕ ਓਵਰਸੀਅਰ ਨਾਲ ਸੁਹਣੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਸੀ। ਉਸ ਓਵਰਸੀਅਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਲਬੀਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਓਵਰਸੀਅਰ ਉਸਨੂੰ ਅਚਾਨਕ 19 ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਪਿਆ।

ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਕੁਲਬੀਰ, ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਉਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਗਏ? ਕੀ ਗੱਲ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰੀਲੀਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ?”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਐਸੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਰੀਲੀਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਦੁਆਰਾ ਸੱਦਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਚਿੱਠੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਈ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਕਾਲਜ ਉਸ ਕਾਲਜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਵੀ ਏ ਤੇ ਹੈ ਵੀ ਨੇੜੇ। ਨਾਲੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਹੈ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਪੱਕੀ ਜਿਹੀ। ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਕਿ ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਅਕਸਰ ਪੱਕੇ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,” ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਓਵਰਸੀਅਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੁਲਬੀਰ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ, ਉਥੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸਾਡੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਏ? ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ। ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਨਾਲ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਦੇ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਗਲਤ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਕੀ ਉਹ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੰਦਾ ਏ? ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਇੱਕ ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕੁੱਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋਗੇ?”

“ਐਕਲ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਨਾਲੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਏ? ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕ ਅਕਸਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਏ। ਲੜਕੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੀ?”

“ਕੁਲਬੀਰ, ਲੜਕੀ ਤਾਂ ਸੁਹਣੀ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਵੀ ਸੀ। ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਉਸਨੂੰ ਜਗਜੀਤ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।”

“ਜਗਜੀਤ ਜਾਂ ਜੱਗੀ?”

“ਹਾਂ, ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਜੱਗੀ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ਘੰਟਾ ਕੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਰਹੇ।”

“ਹੋਰ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ?”

“ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਨਰਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਨ।”

“ਨਰਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ?” ਕੁਲਬੀਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੋਰ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਗਈ।

“ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 23 ਸੈਕਟਰ ਵਾਲੀ ਦਰਪੋਤੀ ਟਕਰਾਤੀ। ਦਰਪੋਤੀ ਨੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਤਾ। ਤੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ?”

“ਪਰ.....ਉਹ.....ਜੱ.....ਗੀ ਤਾਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਨੂੰ ‘ਮਾਮਾ ਜੀ’ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਚਿੱਠੀ ‘ਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ..... ‘ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੇਰੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੀ

ਪੱਕਾ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੀ’..... ਮੈਂ..... ਤੁਹਾਡੇ..... ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ..... ਆਸ..... ਕਰਦੀ ਹਾਂ..... ਨਿਆ..... ਠੀ..... ਦੀ ਪ੍ਰੋ.....ਪੋਜ਼ਲ ਨੂੰ ਠੁ..... ਕ..... ਰਾਓ..... ਗੇ ਨਹੀਂ?” ਕੁਲਬੀਰ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਦੁਵਿੱਧਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਓਵਰਸੀਅਰ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਸੀ।

“ਕੁਲਬੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ..... ਕਿਤੇ ਗੁਆਚ ਹੀ ਗਏ ਸੀ? ਕਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੀ?”

“ਐਕਲ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਜੱਗੀ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਤਾਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ?”

“ਮੈਂ ਉਸ ਜੱਗੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਘਰ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਟਿਊਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਨੇੜਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਟਿਊਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਡੇ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਓਹੀ ਪਿੰਡ ਏ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ,” ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੁਲਬੀਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦੱਸਾਂ?”

“ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸੋ।”

“ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜੱਗੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੋਲਿਆ ਮਾਮਾ ਏ, ਅਸਲੀ ਮਾਮਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਜਾਅਲੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਬੋਲਿਆ ਮਾਮਾ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਏ, ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਬੋਲੀ ਬੇਟੀ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਏ, ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਬੋਲਿਆ ਭਾਜੀ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੇ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬੋਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਚਚੇਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਲਯੋਗ ਏ! ਬੇਟਾ ਜੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲੋ। ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਰੱਖ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰ!!”

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਲਬੀਰ ਦਾ ਐਕਲ

ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੱਗੀ ਉਸ ਨਾਲ ਮਹਿਜ਼ ਮੂੰਹ ਬੋਲੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕੁਲਬੀਰ ਨਾਲ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਸਰੀਰਕ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਣੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਦਾ ਪਲ ਰਿਹਾ ਭਰੂਣ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਮੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਖੁਦ ਗਰਭਪਾਤ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਇੰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਿ ਖੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਥੋਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੁਖਸਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਜਾਅਲੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਬੋਲਿਆ ਪਤੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸਿਰਨਾਮਾ

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਏ। ਉਹ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਆਰਜ਼ੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਕੰਮ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਸੈਸ਼ਨ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਕੋਝੀ ਸਥਿਤੀ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਕਾਹਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਆਰਜ਼ੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਸਵੀਰ ਨੂੰ ਜੋ ਖੱਤ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਉਸਦੀ ਇਬਾਰਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:—

ਵਲੋਂ—ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ

ਵਲ—ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ

ਆਪਜੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਆਪ ਦੀਆਂ ਆਰਜ਼ੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਾਲਜ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ 31 ਮਾਰਚ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਨੂੰ 30 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ।

ਮਿਤੀ—28 ਫਰਵਰੀ 1973

ਸੁਭ ਚਿੰਤਕ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ

ਜਸਵੀਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਵਿਅਕਤੀਵ ਸੁਹਣਾ ਸੀ—ਮੈਰਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਵਾਲ ਕੱਟੇ ਹੋਏ, ਕੱਦ ਦਰਮਿਆਨਾ,

ਪਹਿਰਾਵਾਂ ਪੂਰਾ ਮਾਡਰਨ-ਗੁੱਟ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੇਨ ਵਾਲੀ ਘੜੀ, ਪੈਰੀਂ ਸਾਬਰ ਦੇ ਬੂਟ, ਜੇਬ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾ ਬਾਹਰਲਾ ਪੈੱਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ, ਸਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੜਾ, ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਗਰਮ ਸੂਟ ਤੇ ਮੈਚ ਕਰਦੀ ਨੈੱਕਟਾਈ, ਬੈੱਲ ਬਾਟਮ ਪੈਂਟ

ਆਦਿ। ਬੈਲ ਬਾਟਮ ਪੈਂਟ ਉਦੋਂ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹਨਾ ਪੈਂਟਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਗੋਡਿਆ ਤੋਂ ਘੁਟਵੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਘੁੱਟਵੀਆਂ ਪੈਂਟਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਕਾਂਤਰਾਂ ਪੁਆ ਕੇ ਪੈਂਟਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਚੌੜੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੋਹਰੀ ਦਾ ਫੈਸ਼ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਾਂਤਰਾਂ ਵੀ ਓਨੀਆਂ ਅਜੀਬ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਜਸਵੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੈਂਟ ਜੱਚਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਲੈਕਚਾਰਰ ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਅਕਸਰ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਜਿੰਦਲ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿੰਦਲ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਦਲ ਹੁਣ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਨਾਟਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਨਵੇਂ ਆਏ ਜਵਾਨ ਲੈਕਚਾਰਰ ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਆਈਟਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਜਸਵੀਰ ਲਗਦਾ ਵੀ ਕੁੱਝ ਸਮਰਾਟ ਸੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਨਾਟਕ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਗਿਆਨ ਰਖਦਾ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਲ ਸਵਦਰ ਹਾਸ਼ਮੀ ਦਾ ਇਕ ਨਾਟਕ ਇੰਟਰ ਵਰਸਿਟੀ ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਪਾਤਰ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਪਾਤਰ ਸਨ।

ਸਾਡੇ ਉਸੇ ਹੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਨਹਾਸ ਜੋੜਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਜੋੜਾ ਉੱਥੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਵਿਸ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇੰਦੂ ਮਿਨਹਾਸ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਲੈਕਚਾਰਰ ਸੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜੋੜਾ ਇੱਥੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਇਸ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਮਿਨਹਾਸ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦੋ ਕੇਸ ਵੀ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਇੰਦੂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਇਨਚਾਰਜ ਚਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਮਿਨਹਾਸ ਸਰ ਤੇ ਮਿਨਹਾਸ ਮੈਡਮ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਬਸ ਮਿਨਹਾਸ ਸਰ ਤੇ ਮਿਨਹਾਸ ਮੈਡਮ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦਾ ਚੰਗਾ ਰਸੂਖ

ਸੀ। ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੈਸੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲੈਕਚਾਰਰਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪੁੱਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਲੋਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਜੀਤ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਬੁਲਾਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਮੈਡਮ ਮਿਨਹਾਸ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਛਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੁੱਦ ਵੀ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਣਾ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਲਜ ਦੇ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਟੀਮ ਦੀ ਉਹ ਵਧੀਆ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਈਨਾਮ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਤਾਹਿਤ ਬਾਕੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਆਈਟਮਾਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਆਪਕ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੀ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਰੰਗੋਲੀ ਅਤੇ ਕੋਲਾਜ ਮੇਕਿੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ 'ਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਕੋਈ ਡੀਬੇਟ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਜੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਲੋਕਗੀਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਡਮ ਇੰਦੂ ਬਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਹਨਾ ਸਭ ਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਰਿਹਰਸਲ ਤੇ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇੰਦੂ ਘੱਟ ਹੀ ਕੁੱਝ ਬੋਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਲੜਕੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਹੀਰੋਇਨ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਲੜਕੀ ਕਿਰਨ ਨੌਕਰਾਣੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਜਿੰਦਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਦਾ ਬਰਸਰ ਵੀ ਸੀ, ਐਨ ਐਸ. ਐਸ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਟਕ ਦੀ ਰਿਹਰਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੀਰ ਨੂੰ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਆਏ ਲੈਕਚਾਰਰ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਕੜੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅੱਲ੍ਹੜ ਕੁੜੀਆਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਜਵਾਨ ਲੈਕਚਾਰਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵੀ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਲੈਕਚਾਰਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ। ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਗਲਬਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਕੁੱਝ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੇ ਅੰਜਾਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—ਮੁੜੇ ਮਾਲੂਮ

ਹੈ ਅੰਜਾਮ ਰੁਦਾਦੇ ਮਹੱਬਤ ਕਾ ਮਗਰ ਕੁਛ ਔਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਸਈਏ ਰਾਏਗਾਂ (useless effort) ਕਰ ਲੂੰ। ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦੀ ਹੀਰੋਇਨ ਸੁਸ਼ਮਾ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਭਿਣਕ ਸਭ ਨੂੰ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸ ਅਣਗੌਲੇ ਹੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤਕ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਜੱਗ ਜ਼ਾਹਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਕਾਹਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸ ਅਕਸਰ ਵਿਗੜ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਸ਼ਮਾ ਕਾਲਜ ਨਾ ਆਈ। ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਇਕ ਬੰਦ ਲਿਫਾਫਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਸਿਰਨਾਮਾ ਪ੍ਰੋ. ਮਿਨਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਮਿਨਹਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਖੱਤ ਪ੍ਰੋ. ਮਿਨਹਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਏ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿਓਗੇ?” ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹੋ?” ਚਪੜਾਸੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛ ਲਿਆ

“ਜੀ, ਮੈਂ ਕਚਹਿਰੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ।”

“ਪ੍ਰੋ. ਮਿਨਹਾਸ ਤਾਂ ਅੱਜ ਛੁੱਟੀ ਤੇ ਹਨ। ਉਹਨਾ ਦੀ ਮਿਸਿਜ ਅੱਜ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਲਾਸ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਖੱਤ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਖੱਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਸਿਜ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਗਾ।”

“ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਏ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਖੱਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ।”

ਮੈਡਮਪੀਰੀਅਡ ਲਾ ਕੇ ਆਈ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਲਿਫਾਫਾ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਕਚਹਿਰੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੱਤ ਫੜਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਡਮ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਲਿਫਾਫੇ ਅੰਦਰ ਲਿਖਤ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਕੀ ਬੱਕੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਖਤ ਵਿੱਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ੇਅਰੋ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਮਹੱਬਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਖਤ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੁਸ਼ਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੇ ਅਰਦਲੀ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ। ਸੁਸ਼ਮਾ ਦਾ ਪਿਓ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਫ਼ਸਰ ਸੀ। ਮੈਡਮ ਮਿਨਹਾਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਖੱਤ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਰਮਜੀਤ ਦੇ ਨਾਮ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਖੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕਚਹਿਰੀ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ। ਮੈਡਮ ਨੇ ਗੱਲ

ਆਪਣੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਬਣਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਲ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਈ।

ਅਰਦਲੀ ਤੇ ਚਪੜਾਸੀ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਮਿਨਹਾਸ ਪਰਮਜੀਤ ਹੀ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਆਏ ਜਸਵੀਰ ਮਿਨਹਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤੇ ਨਵਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਸਰ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਗੱਲ ਦੀ ਭਿਣਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਤੱਕ ਵੀ ਪੈਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਜਸਵੀਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੋਈ ਬਣ ਗਈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖੋ, ਜਸਵੀਰ ਜੀ, ਸਾਡਾ ਕਾਲਜ ਤਕਰੀਬਨ ਪੇਂਡੂ ਕਾਲਜ ਏ। ਇੱਥੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਸੁੰਹਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਏ। ਅਗਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫੇਅਰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਇੱਥੇ ਭੇਜਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕਾਲਜ ਨਾ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਗਜਾਂ ਵਿੱਚ 31 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜ਼ਾਹਰ ਕਹਾਗਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਕਾਰਡ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ।”

ਜਸਵੀਰ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗਲਤ ਸ਼ਨਾਖਤ (mistaken identity) ਨੇ ਉਸਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕੈਰੀਅਰ ਖਰਾਬ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਗਰ ਚਿੱਠੀ ਮੈਡਮ ਮਿਨਹਾਸ ਪਾਸ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕੱਚਾ ਕੁਆਰਾ ਇਸ਼ਕ ਅਣਗੌਲਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੂਹਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ।

ਲੰਡਨ ਵਾਲੀ ਭੂਆ

ਰਾਜੀ ਅਤੇ ਰੂਬਲਦੀ ਭੂਆ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦਿਨ ਨਾ ਰਾਜੀ ਪਾਸ ਸਮਾਂ ਸੀ ਨਾ ਹੀ ਰੂਬਲ ਪਾਸ। ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸ ਦਿਨ ਜਾਬਾਂ ਸਨ। ਪਿਓ ਕਾਫੀ ਸਿਆਣਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਘੱਟ ਹੀ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਰੂਬਲ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਰਜਨੀ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦਿਨ ਵਿਹਲੀ ਸੀ ਤੇ ਕਾਰ ਵੀ ਚਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਰਜਨੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਹੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜੀ ਤੇ ਰੂਬਲਦਾ ਡੈਡੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਾਜੀ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਤੋਂ ਰੂਬਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਜਨੀ ਨਾਲ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਬੇਟਾ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਤੇ ਨੂੰਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਰਜਨੀ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੂਬਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਜੀ ਤੇ ਰੂਬਲ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਰਜਨੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭੂਆ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਵੇ। ਰਜਨੀ ਨੇ ਤਾਂ ਰੂਬਲ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਚਲੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਰੂਬਲ ਨੇ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਭੂਆ ਜੀ ਲੰਬਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਤੇ ਉਤਰਨਗੇ। ਉਤਰਦੇ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਾਲਿਸ਼ (Massage) ਕਰਵਾ ਲਵੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖੁਆ ਪਿਆ ਲਈ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੂਆ ਜੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਖੋਚਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।”

“ਰੂਬਲ, ਮੈਂ ਇੰਜ ਹੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਉਤਰਦੇ ਸਾਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਡਵੇਅ ਸੈਂਟਰ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗੀ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਤੜਕਾ’ ਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ।”

ਰਜਨੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਭੂਆ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੀ ਆ ਗਈ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ-ਆਉਂਦੇ ਉਹਨੂੰ ਘੰਟਾ ਕੁ ਹੋਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਜਨੀ ਭੂਆ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਦੋਹੀਂ ਜਗਾਹ ਤੇ ਲੈ ਗਈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈਆਂ। ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰੂਬਲ ਤੇ ਰਾਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ।

ਰਾਜੀ ਨੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਾਰ ਰੂਬਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ “ਭੂਆ ਜੀ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆ ਗਏ ਹੋਣੇ। ਕੀ ਫਲਾਈਟ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆ ਗਈ ਸੀ?”

“ਭੈਣੇ, ਫਲਾਈਟ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੀ ਆ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਫਿਰ ਵੀ ਚਾਰ ਕੁ ਘੰਟੇ ਲੱਗ ਹੀ ਗਏ।”

“ਚਾਰ ਘੰਟੇ? ਐਨਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਕਿਥੇ ਰਹੇ? ਰਜਨੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਦਮ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੀਸੀਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ?”

“ਭੈਣੇ, ਗੀਸੀਵ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਸਾਜ ਸੈਂਟਰ (massage centre) ਵਿਖੇ ਬਰਾਡਵੇਅ ਲੈ ਗਈ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਦੁਪਿਹਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖੁਆਣ ਲੱਗ ਪਾਈ।”

“ਅੱਛਾ! ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਲੱਗ ਗਏ।”

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੀ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਦੇਖੀ ਕਮਜਾਤ ! ਭੂਆ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿੱਧਰ ਤੋਂ ਕਿੱਧਰ ਘੁਮਾਉਂਦੀ ਰਹੀ।”

“ਬੇਟੇ, ਕਿਥੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ?”

“ਭੈਣੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਆ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਵਾਈ। ਫਿਰ ਉਹਨੂੰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲੈ ਗਈ। ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਮੁਹਰੇ ਆਪਣੀ ਟੌਹਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਿੰਨੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਮੁਹਰੇ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਨੀ ਹੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੁੱਤੀ ਨੇ ਤਾਂ ਭੂਆ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾਣ ਦਾ ਫਾਈਦਾ ਲੈ ਲਿਆ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਿੱਦੀਆਂ ਵੀ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਨੇ!”

ਆਪਣੀ ਧੀ ਰਾਜੀ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਰਜਨੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਵੀ ਰੂਬਲ ਨੂੰ ਫਿੱਟ ਲਾਹਣਤ ਪਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, “ਰੂਬਲ, ਮੇਰੀ ਸਿਆਣੀ ਬਿਆਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਿੱਧਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ? ਵਿਚਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਤੁਰ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਰਜਨੀ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਰਹੀ।”

“ਡੈਡੀ, ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਏ? ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਭੂਆ ਦੀ ਉਤਰਦੇ ਸਾਰ ਥੋੜੀ ਆਉ ਭਗਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।”

“ਤੁਹਾਥੋਂ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਨੀ ਖੁਆ ਹੁੰਦੀ। ਦੂਜਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ?” ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਰੂਬਲ ਤੇ ਥੋੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ, “ਰਾਜੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਦੇ ਨੇ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਰੇਕਫਾਸਟ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੀ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਡਿਨਰ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਸਵੇਰੇ 10-10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਟਿੱਕੂ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਚੱਜ ਨੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ?”

“ਡੈਡੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਟਿੱਕੂ ਮੈਡੀਸਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਰੁਸਤਮ ਨੂੰ ਟੇਫ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਏ।”

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਰਾਜੀ ਹੋਰ ਭੜਕ ਉੱਠੀ, “ਖਬਰਦਾਰ ਜੇ ਰੁਸਤਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ! ਡਿਗਰੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਸਪੈਕਟ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਕੀ ਜਿੰਨਾ ਤਾਂ ਪੁੱਛਦਾ ਨੀ। ਅਗਰ ਡੈਡੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਧਰ ਰੁਲਦੇ ਖੁਲਦੇ ਫਿਰਨਾ ਸੀ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਦੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ!”

ਰਜਨੀ ਤੋਂ ਵੀ ਬੋਲਣੋ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, “ਡੈਡੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਘੱਟ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਕਲਰਕ ਤੋਂ ਝੂਠੀ ਟੌਹਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਹੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬਟੋਰਿਆ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨੀ ਆਉਂਦੀ ਦੂਜਿਆ ਸੀ ਗੁੱਡਵਿਲ ਪਰਖਦਿਆਂ ਨੂੰ?”

“ਭੂਤਨੀਏ, ਕਿਹੜੇ 10000 ਦਾ ਬਕਵਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਏ?” ਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ।

“ਦੱਸਾਂ ਫਿਰ? ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਥੋਡੇ ਪੋਲ?”

“ਛੱਡ ਪਰਾਂ, ਰਜਨੀ! ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹੇਗੀ ਤੂੰ?” ਰੂਬਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

“ਨਹੀ, ਬੋਲ ਲੈਣ ਦੇ ਜੋ ਇਹ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ,” ਰਾਜੀ ਫਿਰ ਭੜਕ ਪਈ।

“ਲੈ ਸੁਣ ਲੈ ਫਿਰ! ਡੈਡੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਕਲਰਕ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—‘ਸੁਣਿਆ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਨਤਾ ਹੀ ਦੁਆ ਦਿਓ?’

ਡੈਡੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੱਕ ਦਮ ਮਾਨਤਾ ਦੁਆਣ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ, ‘ਮਾਨਤਾ ਦਿਵਾਉਣੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਾਈ ਬਾਏ ਹੱਥ ਦਾ ਕੰਮ ਏ। ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ, ਤੈਨੂੰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਖੋਚਲਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।’

‘ਉਹ ਕੀ?’ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਬੋਲਿਆ। ‘ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 10000 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਕਈ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤਾਂ ਬੜੇ ਮਹਿੰਗੇ ਮਹਿੰਗੇ ਤੌਹਫੇ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਵਿਚਾਰੇ ਦੁਆ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਦਸ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।’

ਰਜਨੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ, “ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸ੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਸਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲਣੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਕਈ ਸਕੂਲ ਮੋਟੀਆ ਮੋਟੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲੱਭ ਕੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੋਟੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਲੱਭ ਲਈ। ਉਹ ਮੌਕਾ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁੰਝਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਸਦੀ ਮੋਟੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਤਾਂ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ’ਚ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਨਤਾ ਦੂਜੀ ਮੋਟੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਡੈਡੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤਾਂ ਠੁੱਸ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ 10000 ਡੈਡੀ ਖਾ ਗਏ ਸਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧੋਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਇਕ ਫੋਨ ਜਰੂਰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵੱਡੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇੰਨੀ ਕੁ ਗੁਡਵਿੱਲ ਸੀ ਡੈਡੀ ਦੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਗੁੱਡਵਿੱਲ ਪਰਖਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੀ ਕਦੀ ਦੇਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

ਰਜਨੀ ਦੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਤਾਂ ਮੁੱਛ ਡਿੱਗ ਪਈ।

ਭੂਆ ਭਾਂਵੇਂ ਲੰਬੇ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਕੁੱਝ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਬੋਲ ਬੁਰਾਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਚੋ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸ ਆ ਗਈ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਈ, “ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਆਓ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠੋ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ

ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਭਰਜਾਰੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲਹੋਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।”

ਬ੍ਰਿਧ ਭੂਆ ਦੀ ਤਰਸ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਭੂਆ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਭੂਆ ਨੇ ਫਿਰ ਅਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਹਨਾਂ ਵਕਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ? ਜ਼ਮੀਨ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਬਾਪ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਿਰਫ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲੇ ਉਸਨੇ ਮਸਾਂ ਅਸਾਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ। ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਇੰਦ ਕੌਰ ਦਾ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰਣਧੀਰ ਨੂੰ 10 ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਜੇ ਬੀ. ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਰਣਧੀਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ ਤੇ ਐੱਮ. ਏ. ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੰਡਨ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਵਾਊਚਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਅਸਟਰੇਲੀਆ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨੇ ਇਥੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਸਿਡਨੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਤੁਸੀਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਨਿੰਦੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਢੁੱਚਰਾਂ ਭੇੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇਹਦੀ ਉਮਰ ਵੇਖੋ, ਚਿੱਟੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇਖੋ। ਉਮਰ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਹੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਰਜਨੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਉਤਰਦੀ ਦੀ ਕੁੱਝ ਆਉ ਭਗਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਭਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਣਦ ਭਰਜਾਰੀ ਸੁਹਣੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਮਿਚੀਆ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਪੈਰ ਪਾਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਏਥੇ ਵੀ ਓਹੀ ਭੰਗ ਭੁੱਜਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿਣ ਆਈ ਹਾਂ। ਘਰ ਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਕੁ ਹਫਤੇ ਹੀ ਕੱਟ ਸਕਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੰਡਨ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਊ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਰੀਵਾਰਾਂ ਪਾਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ ਵੀ ਉਹ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਜਿਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ ਕਿ ਤਕਲੀਫਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਆਏ ਦਿਨ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ। ਲਾਵਾਰਿਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਚੋਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਬਾਹਰੋਂ ਗਏ ਬੰਦੇ ਉੱਥੇ ਸੇਫ ਨਹੀਂ, ਬਾਹਰ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਜਮੀਨਾਂ ਤੇ ਉੱਥੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੋਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਉੱਥੇ ਦੀ ਘਟੀਆ ਏ,

ਐਕਸੀਡੈਂਟਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਕਾਤਲ ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਬਣਾ ਧਰਿਆ ਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਥੇ ਚੰਗਿਆਂ ਭਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਲ ਨਹੀਂ ਪਚਦੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਥੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਦੇਖਣ ਆਈ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ...”

“ਰਾਜੀ ਨੇ ਭੂਆ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਆਪ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਗਈ, ‘ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਭੂਆ ਜੀ ਨਹੀਂ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਲੜਦੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖੋਗੇ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਵੀਜ਼ਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਵਾ ਲਵਾਂਗੇ।”

ਰਾਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਘਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਖੁੱਤ ਹੋ ਗਏ।

ਭੂਆ ਦੀਆਂ ਅੱਖ ਛਲਕੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੋਹ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮੋਹ ਅਤੇ ਖਲੂਸ ਭਰੀ ਨਸੀਅਤ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਭੂਆ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਸਿਡਨੀ ਰਹੀ। ਇਹਨਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਭੂਆ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨੇ ਅਤੇ ਭੂਆ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੋਹ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਘਰ ਹੁਣ ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਫਾ, ਮਾਰਵਿਨ ਅਤੇ ਲੂਸੀ

“ਗੱਡੀ ਉੱਤੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਫਟ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਕਲਾਕ ‘ਤੇ ਅਲਾਰਮ ਲਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਜੀਬ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੇਰਾ ਅਲਾਰਮ ਵੱਜਦਾ ਏ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਕੁ ਹੀ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਕੁੱਕੜ ਬਾਂਗ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਪੰਛੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬਾਪੂ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ‘ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਬਲਦ ਜੋੜ ਕੇ ਖੇਤ ਵਾਹੁਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦੀ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ‘ਤੇ ਚੱਲਦੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਆਮਦ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖੜਾਕੇ ਨਾਲ ਉੱਠਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਘਰ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਲ ਦਾ ਜੋਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਇਕ ਗਾਂ ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੱਠ ਕੁ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਸ਼ਾਮੇ ਪੰਡਤ ਕੋਲ ਛੱਡ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਨਾਲ ਚਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਦਾ ਨਵਾਂ ਸੂਆ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਵੇਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਗੱਡੇ ‘ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਗਾਂ ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਗਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪਸ਼ੂ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਬੰਦਾ ਬੇਈਮਾਨ ਏ, ਪਸ਼ੂ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਕਾਮ (Sex) ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਭੇੜੀਆ ਏ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਹਨ,” ਜੈਬੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਸੀਟੀ ਮਾਰਦਾ ਮਾਰਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬੋਲ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਕਈ ਗੋਰੇ ਟਰੇਨ ਗਾਰਡ ਸਿਰਫ ਸਦਵੀਂ ਪਾਸ ਹੀ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਗੱਡੀ ‘ਤੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਵਿਚ ਫਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਗਲਤ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਜੈਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜਿੰਮ ਕਾਰਬੈੱਟ (Jim Corbett) ਦੀ ਪੁਸਤਕ (The Man Eaters of Kumaon) ਕੁਮਾਓਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਏ। ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਭੇੜੀਆ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਜਾਨਵਰ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਏ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ। ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉਸ ਭੇੜੀਏ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ। ਤੇਰੇ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਤੋਂ, ਸ਼ਾਮੇ ਪੰਡਤ ਤੋਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਹਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਪੰਜਾਬ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਡਨੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸੋਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਪੱਕਾ ਹੀ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਥੇ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਏ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ, ਘੋੜੇ, ਗਾਵਾਂ, ਮੋਰ ਆਦਿ ਤਾਂ ਆਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਥੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤੀਵੀਆਂ ਜਿੰਨੇ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਓਨੀਆਂ ਹੀ ਭੋਲੀਆਂ-ਭਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ। ਕੁੱਕੜ ਇਥੇ ਆਮ ਤਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ, ਤੈਨੂੰ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਕਿਥੋਂ ਸੁਣ ਗਈ ਏ ?

ਜੈਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਸੁਣਨ ਦਾ ਭੱਚਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋ ਵਾਰ ਪਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਬਾਂਗ ਅਕਸਰ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਘਰ ਡੂਨਸਾਈਡ (Doonside) ਦੇ ਫੈਦਰਡੇਲ ਵਾਈਲਡਲਾਈਫ ਪਾਰਕ (Featherdale Wildlife Park) ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਇਹ ਬਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਾਰਕ ਜਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦੇ ਨੁਰਾਜਿੰਜੀ ਰੀਜ਼ਰਵ (Nurragingy Rwserve) ਤੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਅੱਧਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਂਗ ਸੁਣਦੀ ਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਰਾਣਾ ਬਾਲੇ-ਸ਼ਤੀਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਘਰ, ਫ਼ਰਸ਼ ਤੋਂ ਕੱਚਾ, ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਲੀਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਧੜੀ ਧੜੀ ਦੇ ਲਿਵਾਸ, ਚਿੱਕੜ ਵਰਗੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਬਾਲਟੇ,

ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਟੱਲਣੀਆਂ, ਪੱਠੇ ਕੁਤਰਣ ਵਾਲੀ ਗੋੜੀ ਦੀ ਫੱਕ-ਫੱਕ, ਬਲਦਾਂ ਪਿੱਛੇ ਛਾਟੇ ਵਾਲੀ ਪਰੈਣ ਉਲਾਰਦੇ ਜਗੀਰੀ ਸੀਰੀ ਦੀ ਚਟਕਾਰੀ, ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਨਲਕੇ ਦੀ ਢੀਚਕ, ਸਿਮਰੂ ਚਮਾਰ ਦਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਜੜ, ਦੁੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਪੜ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ। ਮੈਂ ਕਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 'ਟੀਪੂ' 'ਟੀਪੂ' ਕਹਿ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਗੋਰੇ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਵਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਗਵਾਂਢ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਰੀ ਲੜਕੀ ਲੌਰਿਨ (Lauren) ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿੱਡਨਾਈਟ (Midnight) ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲੀ ਕਾਲੀ ਕਲੋਟੀ ਏ। ਇਸ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਪੌਣ ਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਚਿੱਟਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਏ।

“ਉਹ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਏ।”

“ਸੱਚ ਤੇਰੀ ਬਿੱਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੀ ਬਿੱਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਫਾ ਏ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਰਵਿਨ ਏ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਬੇਟੀ ਏ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਲੂਸੀ ਏ। ਲੂਸੀ ਮਾਰਵਿਨ ਤੇ ਜਫਾ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਖੇਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਲਈ ਕਿਧਰੇ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਗੋਰੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਅਸੀਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਾਰਵਿਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਬਿੱਲੀ ਜਫਾ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਭੋਜਨ ਪਾਈ ਜਾਓਗੇ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਭਰਿਆ ਬੈਗ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ ਦਾ ਦਸ ਡਾਲਰ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਵੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।”

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੀ:

“ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਣ ਬੁੱਤੀਆਂ ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਕੇ ਜਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।”

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਗੋਰੀ ਇਕ ਲਫਾਫਾ ਤੇ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਕੁਝ ਪੈਕਟ ਲਿਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ:

“ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਪਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਇਸ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਇਹਨਾਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ

ਤੁਸੀਂ ਜਫਾ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਪਾਈ ਜਾਇਓ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਲੈਟਰ ਬਾਕਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਅਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖੀ ਜਾਇਓ। ਆਹ ਲਓ ਚਾਬੀ ਲੈਟਰ ਬਾਕਸ ਦੀ। ਜੇ ਉਹ ਜਿਆਦਾ ਭਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਬਾਹਰ ਰੁਲਣ ਲੱਗ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ। ਧੰਨਵਾਦ।”

“ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਲਿਫਾਫੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ ਕੇ ਦਿਖਾ। ਗੋਰੀ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਲਿਫਾਫਾ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਠੀਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਦੋ 40-40 ਡਾਲਰ ਦੇ ਨੋਟ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਇਹ ਪੈਸੇ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ:

“ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੀਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਗਵਾਂਢੀ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਏ- Love thy neighbour as thyself.”

ਗੋਰੀ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ‘ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਜਫਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਵਾਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉਛਾਲਿਆ ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਲੂਸੀ ਵੀ ਜਫਾ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਰਸੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਘੰਟਾ ਕੁ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰਦੀ ਰਹੀ।”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਗੋਰੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ (Manners) ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੈਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਪੰਜ ਕੁ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਫੋਨ ਕੀਤਾ: ਤੂੰ ਅੱਜ ਦਾ ਡੇਅਲੀ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ (Daily Telegraph) ਦੇਖਿਆ ਹੈ?”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ ਸਵੇਰੇ ਅਖਬਾਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਿਫਟ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਮੈਂ ਸ਼ਿਫਟ ਲਗਾਉਣ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਖਬਾਰ ਪੜਾਂਗਾ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਆਮ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।”

“ਬੜਾ ਕੰਜੂਸ ਏਂ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਐਵੇਂ ਦੋ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਆ ਇੰਡੀਆ ਦੇ 100 ਰੁਪਏ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕੀ ਏ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਪੜ੍ਹ ਲੈ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ। ਤੇਰੀ ਗਵਾਂਢਣ ਗੋਰੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਿੱਲੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਭਰਿਆ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਏ। ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਏ।”

“ਮੈਂ ਕਾਈਂਡ ਵਰਡਜ਼ (Kind Words) ਵਾਲਾ ਕਾਲਮ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖਿਆ:

“ਪਿਆਰੀ ਭਾਰਤੀ ਗਵਾਂਢਣ ਮਿਸਿਰ ਸਿੰਘ, ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਬਿੱਲੀ ਜੜਾ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਇਆ!”

ਲਾਡੀ ਫਾਡੀ

ਲਾਡੀ ਤੇ ਫਾਡੀ ਦੋਨੋਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਲਾਡੀ ਦਾ ਪਿਓ ਉਸੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਸੀ ਤੇ ਫਾਡੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਨਰਸ। ਮੈਂ ਲਾਡੀ ਦੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਫਾਡੀ ਦੇ ਪਿਓ ਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਡੀ ਦੀ ਮਾਂ ਤਾਂ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਸੀ ਤੇ ਫਾਡੀ ਦਾ ਪਿਓ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਾਡੀ ਦੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਠੁੱਕ ਸੀ। ਉਹ ਫਾਡੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਲੜਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਹੋਣ। ਬਹੁਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਐਸੇ ਬੱਚੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖੇਤੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਸਨ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨੀਵ-ਮੱਧਵਰਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਬਣਾ ਸੁਆਰ ਕੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਾਲੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਮਾਡਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਜੋੜੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਬਦੀਆਂ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਅਜੀਬ ਵੀ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ- ਇੱਕ ਲਾਡੀ ਫਾਡੀ ਦੀ ਤੇ ਇੱਕ ਗਿਆਨੀ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਮਾਸਟਰ ਦੀ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਦਾੜੀ ਮੁੱਛਾਂ ਸਫਾ ਚੱਟ। ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਹ ਇਕੋ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਗਿਆਨੀ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਮਾਸਟਰ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਖ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਲਾਡੀ ਦਾ ਪਿਓ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਬਾਈਸਾਈਕਲ ਤੇ ਸਕੂਲ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਦੇਰ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਸ ਬਾਈਸਾਈਕਲ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਉਪਰੋਂ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਾਹੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਸਮੇਂ ਦੁਕਾਨ 'ਚੋਂ ਲੱਗੇ ਲਗਾਏ ਆਏ ਸਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਦੋਂ ਟਾਵੇ ਟਾਵੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਸਕੂਟਰ ਹੋਣੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਫਿਰ ਵੀ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ

ਬਾਈਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਇੰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਸਨ— ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਸਕੂਟਰ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਡੀ ਤੋੜ (bone breaker) ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਗਰ ਸਕੂਟਰ ਖਰੀਦ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲਾਡੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੱਲੋਂ ਘੱਟ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸਕੂਟਰ ਵੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਬਾਈਸਾਈਕਲ ਦੇ ਮੂਹਰਲੇ ਡੰਡੇ ਤੇ ਲਾਡੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲਾਡੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜੇ ਲਾਡੀ ਨਾ ਦੱਸ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲਾਡੀ ਦੇ ਇੱਕ ਦੋ ਚਪੇੜਾਂ ਵੀ ਜੜ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਾਡੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੋ ਮਜ਼ਮੂਨ ਹੀ ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਇਹ ਦੋ ਮਜ਼ਮੂਨ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਿਆਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਾਡੀ ਵੱਲ ਉਸਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਸ ਇਹੀ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਬੱਚਾ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਲਾਡੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ। ਫਾਡੀ ਵੀ ਘਰੋਂ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਲਾਡੀ ਦੀ ਨਕਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਚੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਹੀ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਵਾਂਗ ਬਣ ਸੰਵਰ ਕੇ ਸਕੂਲੇ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਮਸਰੂਫ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਫਾਡੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਘੱਟ ਹੀ ਕੁੱਝ ਪੁੱਛਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹਾਂ, ਫਾਡੀ ਦੇ ਲਾਡੀ ਜਿਹੇ ਸੁਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਲਾਡੀ ਫਾਡੀ ਦਾ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਨ। ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਲਾਡੀ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੇ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਫਾਡੀ ਵਾਸਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਲਾਡੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇਕਦਮ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਫਾਡੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਫਾਡੀ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਲਾਡੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਜਦ ਫਾਡੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਲਾਡੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, “ਤੂੰ ਇਵੇਂ

ਕਰ, ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਦਾ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈ। ਇੰਜ ਆਪਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਿੱਧਰੇ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਮਿਲਣਾ ਗਿਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਾਡੀ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਾਡੀ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਦਾ ਕੋਰਸ। ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਡੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾ ਕੇ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਫਾਡੀ ਦਾ ਦਿਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਦਾ ਕੋਰਸ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰੰਤੂ ਆਰਟ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਗਾਉਣੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਿਤਿਓਂ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਆਰ.ਐਮ.ਪੀ. ਬਣਨ ਲਈ ਲਾਈਸੈਂਸ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਮਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਾਡੀ ਨੇ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਲੀਨਿਕ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਗਰਭਪਾਤ ਦਾ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੁੱਝ ਵਧ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਨ—ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਫੁਲਾਉਣਾ ਉਸਦਾ ਸੁਗਲ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੰਵਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਉਸ ਦੀ ਚੁੰਗਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਭਾਵੇਂ ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਝ ਬਦਨਾਮੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਪਰੰਤੂ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਘੱਟ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੱਕ ਕੰਮ ਪੈਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉੱਧਰ ਲਾਡੀ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਪੈਂ ਬਾਰਾਂ ਹੀ ਸਨ। ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਲਰਕੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸਦੇ ਅਫਸਰ ਬਣਨ ਦੇ ਆਸਾਰ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਪਿਛੋਕੜ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਮੰਗ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ। ਕਈ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਵਿਆਹ ਅਜੇ ਕੁਝ ਪਿੱਛੇ ਪਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਆਖਰ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਿਲ ਹੀ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਵਿੱਚ ਪੈਕੇ ਉਸਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਣੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਚਚੇਰੀ ਭੈਣ

ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਾਡੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਫਾਡੀ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਲੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕਲੀਨਿਕ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਵਿਆਹ ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਰਵਾ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਔਖਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਥੇ ਮਕਾਨ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਫਤ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਂਠ ਪਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਮੁਫਤ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਪਤ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਤੰਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਸਪੇਅਰ ਪਾਰਟਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਕੰਮ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਪੈਣ ਲੱਗੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਦਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਾਂਕਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਬਣਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੀ। ਬਣ ਸੰਵਰ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੋ ਚੱਕਰ ਮਾਰਨੇ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਦਤ ਸੀ। ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਰੇਲੂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਉਹ ਘੰਟੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗੋੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਘੰਟੇ ਲਈ ਗਏ ਗਏ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲਗਾ ਆਉਣੇ। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਾਡੀ ਨੂੰ ਕਈ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਸਤੇ ਅਸਰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਆਖਰਕਾਰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਾਡੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਟੈਕਸੀ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਗੋੜੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਹੀ ਰੱਖ ਲਵੇ। ਇੱਕ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਫਾਡੀ ਨੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਔਕ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਟੈਕਸੀ ਦੋ ਵਾਰ ਕਿੱਧਰੇ ਵੱਜ ਗਈ। ਮਾਲਕ ਤੇ ਗਾਹਕ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ। ਇੱਕ ਅੱਧ ਜਨਾਨੀ ਸਵਾਰੀ ਨਾਲ ਉਹ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਬਦਸਲੂਕ ਵੀ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਸਮਝਿਆ। ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਗੱਡੀ ਦਾ ਤੇਲ ਅਚਾਨਕ ਚੈੱਕ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਤੇਲ ਘੱਟ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੇ ਫਾਡੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਾਡੀ ਫਿਰ ਸੜਕ ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈ ਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ

ਸਾਥੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਝਗੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਝਗੜੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਘਰ ਦੀ ਤੰਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੱਧ ਬੁੱਢੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰੀ ਔਡੀਆਂ ਖੁਰਚਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜੇਬਾਂ ਨਾ ਜੁੜੀਆਂ। ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੇ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਹੁਣ ਫਾਡੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ :-ਜੇ ਮੈਂ ਕਿੱਧਰੇ ਡਰਾਇੰਗ ਅਧਿਆਪਕ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ....ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਉਹੀ ਠੀਕ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ....ਭੀਰੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 25000 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਏ....ਜਦ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ 400 ਰੁਪਏ ਸੀ....ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨਵੇਂ ਗਰੇਡ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ....ਜੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਰਹੀ ਏ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਬਥੇਰੀਆਂ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ....ਨਵੇਂ ਗਰੇਡ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀਰਾ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਕਾਇਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਏ....ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ...ਭੀਰੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਬੜੇ ਵਧੀਆਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ....ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਸੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ....ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਗਰੈਚੂਇਟੀ ਅਤੇ ਫੰਡ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਏ....ਮੈਂ ਦਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਖਪਤੀ ਬਣਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ... ਇਹ ਮੇਰੀ ਗਲਤੀ ਸੀ....ਸਾਥੀ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ.... ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ....ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ....ਅਗਰ ਓਨੇ ਪੈਸੇ ਲਾ ਕੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਵਧੀਆ ਰਹਿਣਾ ਸੀ....ਮੈਂ ਲਾਡੀ ਤੇ ਆਸਾਂ ਰੱਖਦਾ ਰਿਹਾ....ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਮੰਗਵਾ ਲਵੇਗਾ....ਬਾਹਰ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ....ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਸਕਦਾ....ਮੈਂ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਐਵੇਂ ਪੈਸੇ ਖਰਾਬ ਕੀਤੇ ਸਨ....ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ....ਅਖੇ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਨੇ....ਫਰੀ ਪੋਰਟ ਏ....ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਆਂਦੇ....ਹੁਣ ਪਚਵੰਜਾ ਨੂੰ ਢੁੱਕਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ...ਅਜੇ ਤੱਕ ਨੰਗ ਬੈਠਾ ਹਾਂ....ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਥਾਲੀ

ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਡੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਏ....।

ਜਦ ਲਾਡੀ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕੱਟਣ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਬੈਠਾ, “ਦੋਸਤਾ, ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹਮਜਮਾਤੀ ਦਾ ਵੀ ਸੋਚ। ਸਕੂਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਲੰਗੋਟੀਏ ਯਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰਾ ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਏ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦਾ ਏਂ। ਅਗਰ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੁੰਡੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕੁਝ ਸੋਚ ਲੈ।”

ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਲਈ ਓਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਬੰਦੇ ਮੂਹਰੇ ਕੁੱਝ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਲਾਈਨ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਏ।

ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਸੁਣੇਗਾ ਤੇ ਗਾਹਲਾਂ ਖਾਵੇਗਾ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਕਿ ਉਹ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸੋਚੇਗਾ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਉਹ ਇਹ ਕਿਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਬਾਹਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੈੱਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਖਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬਾਹਰਲੀ ਵੱਡੀ ਕਰੰਸੀ ਜਦ ਰੁਪਈਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚਦੀ ਏ ਉਹ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਭੋਰ ਚੁੱਕ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਕਈ ਬੰਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦਾ 60062000 ਰੁਪਈਆ ਬਣ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਾਜੀਆਣੇ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਸਿਹੁੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿਰਦਾਰ ਆਪ ਹੀ ਠੀਕ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਲੱਗ ਜਾਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ-400 ਰੁਪਏ ਵੀ ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਏ। ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਮਾ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਅਗਲੇ ਆਉਂਦੇ ਆ, ਅੰਦਰੋਗਤੀ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਆ ਤੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸੌ ਦੇ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਕਈ ਟੱਬਰ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਇੱਕ ਦੇ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਆ, ਉਹ ਅਮਰੂਦ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਬਾਸਮਤੀ ਦੇ ਚਾਵਲਾਂ ਦੀ ਬੋਰੀ ਮੁਫਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ’- ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਫਾਡੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ

ਪੁੱਛਣ-ਇਹ ਦੋਸਤ ਕਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਜਲੰਧਰ ਦੂਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਉਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁੱਝ ਛੁੱਟੀਆਂ ਬਿਤਾਉਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਜ ਝੂਠਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਵੀ ਕਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੈੱਟ ਹੁੰਦੀ ਏ? ਕਦੀ ਫੋੜਾ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਵੀ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ਏ? ਗਿਆ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਨੂੰ, ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂੜ ਝੋਕਣਾ ਉਸਦੀ ਆਦਤ ਰਹੀ ਏ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਜਦ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਹੁਣ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰ ਤੇ ਚਾਰੇ ਹੀ ਟਾਇਰ ਖਤਮ ਹਨ। ਚਾਰੇ ਬਦਲਣੇ ਪਏ। ਬਾਹਰਲੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?”

ਮੈਂ ਉਸਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਰੁੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਚਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਦੋਸਤੀ ਚਾਕਰੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀਏ। ਜਦ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਫਾਡੀ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਲਾਲਚ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਦਿੱਲੀਓਂ ਪੰਜਾਬ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰਲੀ ਵਿਸਕੀ ਤਾਂ ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਊ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਤੌਹਫੇ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਛੁੱਟੀ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਲਾਡੀ ਨੂੰ ਕਾਰ ਤੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਘੁਮਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਚੜ੍ਹਵਾ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਲਾਡੀ ਉਸ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੈਕਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਏ, ਕਦੀ ਘੜੀ ਲਾਹ ਕੇ ਫੜਾ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਕਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਇੰਜ ਟਾਟ ਦੀ ਜੁੱਲੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੋਸ਼ਮ ਦੇ ਬਖੀਏ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਫਾਡੀ ਬਸ ਤੁਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਟਿਕ ਕੇ ਕੰਮ ਕਿੱਤਾ ਨਾ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਕੀਤਾ ਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਲਾਡੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਫਾਡੀ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਉਸਨੇ ਲਾਡੀ ਦੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਕਈ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਸੋਚਾਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ :-ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਦੁਗਾੜਾ ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ ਏ?...ਇੱਥੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਦੌੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ?...ਕੀ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਏ?...ਹਾਂ, ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਹਨ....ਲੀਡਰ, ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀ....ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ....ਅਗਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ

ਜੁਗਾੜ ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਧਰ ਚਲੇ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਉੱਧਰ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਗੇ?...ਉੱਧਰ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਇੱਧਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਜੁਗਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਉੱਧਰ ਜਾਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਪੈਣਾ ਏ...ਇਹ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਇੰਨੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਉੱਧਰ ਜਾ ਕੇ ਛੇਤੀਂ ਦੇਣੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਉਸਾਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ...ਸੁਣਿਐ, ਉੱਧਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦੇ...ਹਾਂ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ...ਜੇ ਇਹ ਅਫਸਰ, ਲੀਡਰ ਤੇ ਬਿਜ਼ਨੈਸਮੈਨ ਇੱਥੇ ਪੂਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਾਹਲੇ ਨਾ ਰਹਿਣ...ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਵਾਨ ਤਬਕਾ ਉੱਧਰ ਜਾਕੇ ਜਲਦੀ ਸੈੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ...ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ., ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਤੇ ਗਿਰਧਾਰੀ ਲਾਲ ਕਰਿਆਨੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ...ਜਦ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਚੜੇ ਫਿਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ...ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਉੱਧਰ ਰਹਿ ਕੇ ਜਦ ਵਾਪਿਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ...ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਧਰ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਉੱਧਰ ਆਪਣਾ ਬੂਟਾ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ...ਨਾਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਏ...ਇੱਧਰ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਏ, ਪੈਸਾ ਏ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹਨ...ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਧਰ ਪੂਰੀ ਆਓ ਭਗਤ ਹੁੰਦੀ ਏ...ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਤਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਾੜਾ ਏ...ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ...ਮਿਲਾਵਟ ਨਾਲ ਤਾਂ ਆਮ ਲੋਕ ਘੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ...ਅਫਸਰ ਮੂਹਰੇ ਤਾਂ ਖਾਲਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਏ...ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਚੋਟੀ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਏ...ਬਿਜ਼ਨੈਸਮੈਨ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਖਾਲਸ ਚੀਜ਼ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਰਤਦਾ ਏ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰਮ ਮਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਘੋੜਿਆ ਦੀ ਲਿੱਦ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੇ ਘਿਓਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਸ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੇਚੀ ਜਾਵੇ...ਨਾਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਭ ਵੀ ਏ...ਇੱਥੇ ਜਨਸੰਖਿਆ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਏ...ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਵੱਧ ਉੱਥੇ ਚੱਲੂ ਜਿੱਥੇ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵੱਧ ਹੋਊ...ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਕਸਰ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ...ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਵੱਡੀ ਏ...ਜੇ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਹ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਏ...।

ਲਾਡੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਲਾਡੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਲਾਡੀ ਹੀ ਏ ਪਰੰਤੂ ਫਾਡੀ ਫਾਡੀ ਰਹਿੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਫਾਡੀ ਏ। ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹੀ ਝੋਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਕੀ ਉਹ ਫਾਡੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਮਰ ਦੇ ਸੱਠਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਫਾਡੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਲੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਰਤਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇੰਨਾ ਫਾਡੀ ਨਾ ਬਣਦਾ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੈ।

(ਲੇਖਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀ)

ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਅਤੁਲ ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਪਾਸ ਏ। ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਡਿਗਰੀ ਹੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਉਹ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਕਲਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਿਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਲੱਖਣ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਉਸਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਦਿਨ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਧਰਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼ ਆਦਿ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਤੁਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਇੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਅਤੁਲ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

“ਅਤੁਲ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ?”

“ਹੁੰਗਾਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਮੇਰਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ। ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਵੰਨ ਸਵੰਨਤਾ ਆ ਗਈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਝਲਕੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਬੜੀ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ।”

“ਅਤੁਲ ਜੀ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿੱਤਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਲਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋ?”

“ਮੈਂ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹਾਂ। ਸਿਰਫ ਕਲਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਲਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ।”

“ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ?”

“ਸਕੂਲ ਵਿਚ।”

“ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ?”

“ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ।”

“ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਬੜੀ ਘੱਟ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ?”

“ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਏ। ਹਾਂ, ਵੈਸੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਸਕੂਲ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਭ ਪਾਸੇ ਮਾਜੂਦ ਏ। ਠੀਕ ਜਿਹੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਠੀਕ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।”

“ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ?”

“ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਰਟ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਦੀ ਆਸਾਮੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਪਾਈ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਆਸਾਮੀ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਸੀ। ਇਸਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।”

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਚੋਣ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣੀ ਸੀ? ਕੀ ਹੋਇਆ ਫਿਰ?”

“ਬਾਕੀ 20 ਕੁ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੀ ਹੋਈ ਪਰ ਚੋਣ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਚੋਣ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।”

“ਇੰਜ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਲਾਤਮਕ ਸਰਮਾਇਆ ਸੋ।”

“ਜਦ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਹਿਲ ਉਹਨਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ

ਅਸਾਮੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਜੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।”

“ਅਤੁਲ, ਫਿਰ ਅਸਾਮੀ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ?”

“ਵੀਰ ਜੀ, ਚੋਣ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਅਖੌਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿਆਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੈਹਾ ਆਬਦੇ ਦਾਅ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁੱਤਾ ਆਬਦੇ ਦਾਅ ਨੂੰ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਲੇ ਜਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉੱਥੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਚੋਣ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇੰਜ ਕੱਚਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪਾਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੇ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਯੋਗ, ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਹੋਣ ਉਹ ਸਭ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬਸ ਇਹ ਇਕ ਚੋਣ ਜਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।”

“ਕੀ ਉਸਨੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਪਾਈ ਸੀ?”

“ਹਾਂ, ਉਸਨੇ ਅਰਜ਼ੀ ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨੁਕਲ ਏ। ਉਸਨੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਐਮ. ਐਸ. ਸੀ. ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਐਮ. ਫਿਲ. ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੈਕਚਰਰ ਲੱਗਣ ਲਈ ਇਹ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।”

“ਉਸਨੇ ਕਿਹੜੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ?”

“ਉਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਏਨਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਬੋਰਡ ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਉਹ ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇੰਜ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਥੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ।”

“ਅਤੁਲ ਜੀ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਚੋਣ ਹੋ ਗਈ ਹੋਊ?”

“ਨਾ, ਜੀ ਨਾ।”

“ਕਿਉਂ?”

“ਜਦ ਉਸਨੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਲਜ ਨੇ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਉੱਥੇ ੬ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਸ ਓਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜਾਬਤੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾ ਕੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ।”

“ਫਿਰ ਉਸਦੀਆਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਗਈਆਂ? ਕੀ ਇਹ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਓ। ਫਿਰ ਉਸ ਅਸਾਮੀ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਿਓ। ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਤੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਏ? ਜਦ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਮੈਰਿਟ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਜਾਬ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦੰਭੀ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਈਜਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਫਤਾਂ ਹੋਰ ਪੈਮਾਨੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਦ ਉਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉੱਚੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਉੱਥੇ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਜਾਵੀਏ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਦੂਰੇ ਤੀਹਰੇ ਮਿਆਰ ਅਕਸਰ ਆਪਣਾ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੀ ਹਨ।”

“ਅਤੁਲ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਏ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।”

“ਕੀ ਮਤਲਬ?”

“ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਅਥਲੀਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਡ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਐਮ. ਪੀ. ਐੱਡ ਕਰ ਲਈ। ਵਾਪਸ ਉਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲੈਕਚਰਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਅਥਲੀਟ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਉੱਥੇ ਅਥਲੀਟ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਉਸਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਬੋਰਡ ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ

ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲੈਕਚਰਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਉਸਦੀ ਉੱਥੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦਫਤਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉੱਥੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।”

“ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਯੂ. ਜੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਯੂ. ਜੀ. ਸੀ. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸੇ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਤਜਰਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।”

“ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵਿਚ ਉੱਚਤਮ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਣੀ ਹੋਰ ਗੱਲ ਏ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਏ, ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਏ।”

“ਜੀ ਹਾਂ”